T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRGIZİSTAN'IN KAMU DİPLOMASİSİ FAALİYETLERİ BAĞLAMINDA ÜLKE MARKALAMA STRATEJİSİ

Zhanara KAIYPBEKOVA

2501191623

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. Meltem BOSTANCI

İSTANBUL – 2024

ÖZ

KIRGIZİSTAN'IN KAMU DİPLOMASİSİ FAALİYETLERİ BAĞLAMINDA ÜLKE MARKALAMA STRATEJİSİ

Zhanara KAIYPBEKOVA

Kırgızistan, kamu diplomasisi çabalarını güçlendirerek ulusal markalaşma stratejilerine giderek daha fazla önem veren bir Orta Asya ülkesidir. 70 yılı aşkın Sovyet Yönetimi tarafından kontrol edilen bir ülke olarak Kırgızistan'ın son yıllarda markalaşma stratejisi alanındaki atılımları dikkat çekmektedir. Ülkenin doğal kaynakları, kültürel mirası ve geleneksel sanatlarından yararlanarak ekonomik kalkınmasını sağlamak ve bu alandaki kamu diplomasisi faaliyetlerini yönlendirmek için iyi bir strateji yürütmesi gerekmektedir. Bu tez, Kırgızistan'ın kamu diplomasisi faaliyetlerine odaklanmakta ve ülkenin bu bağlamda yürüttüğü faaliyetleri analiz etme amacını taşımaktadır. Bu bağlamda, konuya ilişkin basılı yayınların ve elektronik kaynakların taranması suretiyle literatür tarama yöntemi kullanılarak konunun akademik bir perspetifte kaleme alınması amaçlanmaktadır.

Tez çalışması kapsamında elde edilen bilgiler doğrultusunda, Kırgızistan'ın uluslararası alanda daha güçlü bir konuma ulaşabilmesi için küresel tanınırlığını arttırması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Kırgızistan, bu bağlamda konuya dair çeşitli önlemler alma yoluna gitmiştir.

Bu çalışmada, kamu diplomasisi faaliyetleri arasında değerlendirilen ulus markalama stratejileri ele alınmış, kamu diplomasisinin farklı çalışma ve uygulama alanları olan diğer bazı alanlar ise- sağlık, yatırım, dış yardım ve ekonomik destek gibi- kapsam dışı bırakılmıştır.

Kırgızistan, küresel dünyada kendine özgü kimliğini oluşturmak için zengin kültürel mirasını, doğal turistik mekanlarını, tarihi geçmişini ve sanatsal zenginliklerini öne çıkaracak bir strateji geliştirmiştir.

Ülkenin küresel turizm alanında temsil arayışına girmesiyle ve kamu ve özel sektör arasındaki işbirliklerinin gelişmesiyle birlikte, kamu diplomasisi faaliyetlerine ağırlık

vermeye başladığı görülmektedir. Kırgızistan'ın marka bilinirliğini arttırmak amacıyla uluslararası fuarlara katılım sağlayarak, yerel ürünlere dikkat çekme stratejisi izlemektedir.

Kamu diplomasisi ve ülke markalama stratejilerinin ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmesi gereken eğitim ve kültürel değişim programları, Kırgızistan için giderek daha önemli hale gelmektedir. Kırgızistan'daki üniversitelerde yabancı öğrencilerin, ağırlıklı olarak Afrika ve Güneydoğu Asya'dan gelen öğrencilerin sayısının her geçen yıl arttığı ve ülkenin uluslararası eğitim standartlarını sağladığı gözlemlenmektedir. Kültürel etkinlikler ve festivaller, ülkenin zengin kültürel mirasını dünyaya sergilemek için güçlü araçlar olarak kullanılırken, yabancı öğrencilerin de ülkeyi tercih etmesi, ulusal markalaşma faaliyetlerini daha etkili hale getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kırgızistan, Kamu Diplomasisi, Ülke Markalama, Yumuşak Güç, Dünya Göçebe Oyunları, Ülke İmajı.

ABSTRACT

KYRGYZSTAN'S NATIONAL BRANDING STRATEGY WITHIN THE CONTEXT OF PUBLIC DIPLOMACY

Zhanara KAIYPBEKOVA

Kyrgyzstan is a Central Asian country that is increasingly placing a strong emphasis on its national branding strategies through the reinforcement of its public diplomacy efforts. As a country controlled by the Soviet Administration for more than 70 years, Kyrgyzstan's breakthroughs in the field of branding strategy in recent years have attracted attention. The country needs to implement a good strategy to ensure its economic development by benefiting from its natural resources, cultural heritage and traditional arts and to direct public diplomacy activities in this field. This thesis focuses on Kyrgyzstan's public diplomacy activities and aims to analyse the country's activities in this context. In this context, it is aimed to write about the subject from an academic perspective by using the literature review method by scanning printed publications and electronic resources on the subject.

In line with the information obtained within the scope of the thesis study, it has been concluded that Kyrgyzstan should increase its global recognition in order to reach a stronger position in the international arena. In this context, Kyrgyzstan has taken various measures on the issue.

In this study, nation branding strategies, which are considered among public diplomacy activities, are discussed, and some other areas that are different areas of work and application of public diplomacy - such as health, investment, foreign aid and economic support - are excluded.

Kyrgyzstan has developed a strategy that will highlight its rich cultural heritage, natural tourist attractions, historical past and artistic riches in order to create its unique identity in the global world.

As the country seeks representation in the field of global tourism and the development of collaborations between the public and private sectors, it is seen that it has started to focus on public diplomacy activities. In order to increase Kyrgyzstan's brand

awareness, it follows a strategy of drawing attention to local products by participating in international fairs.

Educational and cultural exchange programs, which should be considered as an integral part of public diplomacy and country branding strategies, are becoming increasingly important for Kyrgyzstan. It is observed that the number of foreign students, mainly from Africa and Southeast Asia, in universities in Kyrgyzstan increases every year and the country meets international education standards. While cultural events and festivals continue to serve as potent tools for showcasing the nation's rich cultural heritage to the world, utilizing the country's power as a host of international students will have a longer lasting effect on its branding as students will help market the country's brand abroad.

Keywords: Kyrgyzstan, Public Diplomacy, Country Branding, Soft Power, World Nomad Games, Country's Image.

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın hayata geçirilmesi sürecinde bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım tez danışman hocam Prof. Dr. Meltem BOSTANCI'ya teşekkürlerimi sunarım. Kırgızistan'ın kamu diplomasisi faaliyetlerinden en önemlisi olan Dünya Göçebe Oyunları hakkında önemli bilgileri paylaşan Dünya Göçebe Oyunları'nın başkanı Akibaev Askhat Akibayeviç'e ve etkinliğin koordinatörü Adenov Nursultan'a ayrıca teşekkür ederim.

Zhanara Kaiypbekova

İstanbul 2024

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....ii
ABSTRACT.....iv
ÖNSÖZ.....vi
TABLOLAR LİSTESİ.....viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....ix
GİRİŞ.....1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.DIŞ POLİTİKADA KAMU DİPLOMASİSİ KAVRAMI

1.1.Dünya Politikalarinda Soğuk Savaş Dönemi 4
1.1.1.Soğuk Savaş Sonrası Küresel Sistemdeki Değişiklikler 12
1.2.Kamu Diplomasisi.....17
1.2.1.Kamu Diplomasinin Faaliyet Alanları.....25

İKİNCİ BÖLÜM

2.SSCB SONRASI ORTA ASYA ÜLKELERİNDE KAMU DİPLOMASİSİ FAALİYETLERİ

2.1.Uluslararası Sistemde Türk Dünyası ve Onu Etkileyen Güçler.....28
2.2.Bağımsızlık Sonrasında Türk Devletlerinin Türkiye ile İlişkileri.....41
2.3.TDT ve Türk Devletleri Arasındaki İşbirliği.....61
2.4.Kamu Diplomasi Aracı Olarak Kültürel ve Tarihi Bağlar.....71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.KIRGIZİSTAN'IN KAMU DİPLOMASİSİ FAALİYETLERİ BAĞLAMINDA ÜLKE MARKALAMA STRATEJİSİ

3.1.Bağımsızlık Sonrası Kırgızistan ve Kırgızistan'ın Bölgedeki Yeri ve Önemi.....79
3.2.Kırgızistan ve Ülke Markalama Stratejileri.....84
3.2.1.UNESCO'nun Rolü ve Önemi.....85
3.2.2.Diasporalar Aracılığıyla Kamu Diplomasisi Faaliyetleri.....89
3.2.3.Kırgızistan ve Dijital Diplomasi Faaliyetleri 96
3.3. Bir Kamu Diplomasisi Faaliyeti Olarak Dünya Göçebe Oyunları Projesi.....99
3.4. Dünya Göçebe Oyunları Projesinde Medyanın Rolü ve Önemi.....102

SONUÇ.....111

KAYNAKÇA.....114

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo-1. Gücün Üç Biçimi.....13

Tablo-2. Geleneksel ve 21.yüzyıl kamu diplomasisi karşılaştırması 19

Tablo-3. Kamu Diplomasisinde vurgu yapılması gereken unsurlar……..25

Tablo-4. TIKA'nın Orta Asya yatırımları 55

Tablo-5. İtalya'daki Kırgız diasporası Kırgız Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının 30. Yılını kutluyor.....92

Tablo-6. Çin'de Nevruz Bayramı.....93

Tablo-7. Keçiören Belediyesi tarafından Kırgız Yazar Cengiz Aytmatov'un doğumunun 93'üncü yıl dönümü anısına düzenlenen etkinlik.....93

Tablo-8. Çöyrö Forumu 2022. İsviçre.....95

Tablo-9. New York Times Gazetesinin 'Kök Börü' hakkındaki makalesi 109

Tablo-10. Okçu Aida Akmatova ve ekibi.....110

KISALTMALAR LİSTESİ

AB : Avrupa Birliği

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

a.g.e : Adı geçen eser

AKP : Adalet ve Kalkınma Partisi

BM : Birleşmiş Milletler

CCTS : Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi

DGO : Dünya Göçebe Oyunları

İİT : İslam İşbirliği Teşkilatı

IŞİD : Irak ve Şam İslam Devleti

KGAÖ : Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü

NATO : North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)

PKK : Kürdistan İşçi Partisi

s : sayfa

SDPK : Kırgızistan Sosyal Demokrat Partisi

SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

ŞİÖ : Şanghay İşbirliği Örgütü

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

TDÖ : Türk Devletleri Örgütü

TDT : Türk Devletleri Teşkilatı

TİKA : Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı

TKM : Tarihi Kültürel Miras

TÜRKPA : Türk Devletleri Parlamenter Asamblesi

USIA : United States Information Agency (Amerika Birleşik Devletleri Bilgi Ajansı)

UNESCO : United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu)

GİRİŞ

Kamu diplomasisi, devletlerin uluslararası ilişkilerde etkili iletişim kurarak, ulusal çıkarlarına ve dış politika hedeflerine ulaşma amacıyla kullandığı önemli bir araçtır. Bu çerçevede, ülkeler kendi imajını ve algısını şekillendirmek, olumlu izlenimler bırakmak ve dış ilişkilerde daha etkili bir konum elde etmek için kamu diplomasisi faaliyetlerini yürütmektedirler. Ülke markalama stratejileri de kamu diplomasisinin temel bir bileşeni olarak kabul edilmektedir. Ülke markalama stratejileri, bir ülkenin kültürel, ekonomik, siyasi ve sosyal özelliklerini vurgulayarak, uluslararası toplumda pozitif bir imaj oluşturma amacını taşır. Bu stratejiler, ülkenin kendine özgü değerlerini ve rekabet avantajlarını vurgulayarak, turizm, ticaret, yatırım gibi alanlarda çeşitli faydalar sağlamayı hedefler.

Kırgızistan, Orta Asya coğrafyasında yer alan tarihi, kültürel ve doğal zenginlikleri ile dikkat çeken bir ülkedir. Bu zenginlikler, Kırgızistan'ın uluslararası arenada daha görünür hale gelmesi için önemli bir potansiyel sunmaktadır. Ülkenin sahip olduğu zengin kültürel miras, dağlık manzaraları, geleneksel el sanatları ve halk müziği gibi unsurlar, uluslararası turistlerin ilgisini çekebilecek niteliktedir. Ancak, Kırgızistan'ın potansiyelinin tam anlamıyla uluslararası alanda değerlendirilmediği görülmektedir. Bu noktada, Kırgızistan'ın kamu diplomasisi faaliyetleri ve ülke markalama stratejilerinin ne ölçüde etkili olduğu sorusu önem kazanmaktadır.

Bu tez çalışması, Kırgızistan'ın kamu diplomasisi faaliyetleri bağlamında ülke markalama stratejilerinin analizini amaçlamaktadır. Kamu Diplomasisi faaliyetlerinin ülkenin gelişme planlamasında aldığı yeri ve önemi düzenlenen etkinliklerin küresel medyada yansıması doğrultusunda incelenmektedir. Öncelikle dünyada yumuşak güç faaliyetlerinin önemi ve uluslararası düzende rolü belirlenmiştir. Sonra Kırgızistan dahil Sovyet sonrası ortaya çıkmış yeni devletlerin ulusal markalaşma stratejisi araştırılmıştır. Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, Azerbaycan gibi Türk milletlerinin ülke imajının analizi ve sentezi yapılmıştır.

Tezin yapısı şu şekildedir: Birinci bölümde Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç kavramlarının tam anlamıyla kullanılmaya başladığı dönem olarak Soğuk

Savaş dönemi anlatılmıştır. Soğuk Savaş öncesi uluslararası ilişkilerin özellikleri ve sonrasında, SSCB'nin çöküşü ile beraber ortaya çıkmış uluslararası ilişkilerdeki yeni aktörler, yeni güçler ve onların etkileşimi incelenmiştir.

İkinci Bölümde SSCB'nin çöküşü ile beraber Orta Asya'da yeniden oluşan Türk devletlerinin sosyal-ekonomik durumu, uluslararası ilişkilerindeki ilk adımları ve Türkiye ile ilişkileri ele alınmıştır. Bu bölümün amacı Sovyet sonrası Türk Devletleri Örgütü'nün (TDÖ) kamu ve diplomatik faaliyetlerini araştırmaktır. Çalışma amacına ulaşmak için Türk dünyasının güvenliğini tehlikeye atan konular ve bu güvenliğin sağlanması açısından Türk Devletleri Teşkilatı'nın önemi de ele alınmıştır. Bu bağlamda öncelikle Türk dünyasının uluslararası sistem içerisindeki yeri ve bunu etkileyen faktörler tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bölümün temel kaynağı, yerli ve yabancı araştırmacıların bu konuda daha önce yayınlanmış olduğu makale ve eserleri, resmi kuruluşların verileri, resmi antlaşmaların ve anlaşmaların metinlerine dayanılmıştır.

Üçüncü bölümde Kırgızistan'ın kamu diplomasisi faaliyetleri incelenmiştir. Ekonomisi zayıf bir ülke olarak ülke imajını oluşturmayı amaçlayan etkinlikler ve başvurulan faktörler anlatılmıştır. En önemli faaliyetlerden biri olarak Dünya Göçebe Oyunları'nın uluslararası medyada yansıması ele alınmıştır. İnternet haberleri detaylı incelenip, Kırgızistan'ın göçebe oyunlarına ev sahipliği yaparak dünyada oluşturduğu kamuoyunun resmi çizimiştir. Tezin son bölümü olan üçüncü bölümde ise, toplanan tüm veriler ve kaynaklar kullanılarak nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir.

Sonuç olarak bu tezde, Kırgızistan'ın kamu diplomasisi faaliyetleri ve ülke markalama stratejileri incelenmiş ve konuyla ilgili elde edilen bilgilerin analizi yapılmıştır. Bu çalışmanın, Kırgızistan'ın uluslararası alandaki görünürlüğünü artırmak ve potansiyelini daha iyi değerlendirmek isteyen diğer ülkeler için de önemli veriler sağlayabileceği düşünülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DIŞ POLİTİKADA KAMU DİPLOMASİSİ KAVRAMI

Kamu diplomasisi, yumuşak güç unsurlarından biri olarak bir ülkenin uluslararası ilişkilerini geliştirmek, algısını yönetmek ve itibarını arttırmak amacıyla halklar arasındaki iletişimi ve etkileşimi vurgular. Kamu diplomasisi, devletin resmi diplomatik kanallarının ötesine geçerek sivil toplum, kültürel etkileşimler, eğitim, sanat, spor gibi alanlarda ilişkileri güçlendirmeyi hedefler.

Küreselleşme ile birlikte ekonomi ve siyasi konuların sosyal yansımalarını ele alan demokrasi ve insan hakları temel alınarak yeni diplomasi ortaya çıkmıştır. Yeni diplomasi önceki yapısından farklı olarak elitist kitleden topluma taşınmıştır ve iktidar ve askerin gücüne olan vurgu geride kalarak diplomasi kavramının içeriği ve uygulama alanları değişime uğramıştır.

Özellikle ulus-devletin uluslararası alanda tek başına yönlendirici ve uygulayıcı aktör konumunu kaybetmesi, içerik ve uygulama açısından genişleyen diplomasiye siyasetçilerin, lobilerin, medyanın, kamuoyunun, hükümet-dışı örgütler gibi farklı aktörlerin katılımını sağlamış ve diplomasinin yürütülme tarzı değişmiştir.[1]

Bu yaklaşımın temel amacı, hedef ülkelerdeki insanlar arasında olumlu duygular oluşturarak, ülkenin değerlerini, kültürünü ve politikalarını daha anlaşılır kılmaktır. Kamu diplomasisi sayesinde bir ülke, uluslararası arenada daha çekici ve saygın bir imaj oluşturabilir, böylece dış ilişkilerini daha etkili bir şekilde yönlendirebilir. Kamu diplomasisinin unsurları arasında kültürel etkileşimler (sanat, edebiyat, müzik, film), eğitim ve öğrenim programları, sivil toplum faaliyetleri, insan hakları savunuculuğu, yardım projeleri ve daha pek çok alan bulunur. Bu unsurlar, ülkeler arasındaki ilişkileri sadece siyasi düzlemde değil, insanlar arasında duygusal ve entelektüel bir bağ oluşturarak güçlendirir.

[1] Zeynep Dağı, **Diplomasi: Çatışmanın ve İşbirliğinin Dili,** Alfa Yayınları, İstanbul, 2007, s. 310

1.1.Dünya Politikasında Soğuk Savaş Dönemi

Soğuk Savaş, farklı sosyo-politik sistemler arasındaki ideolojik, ekonomik ve askeri-politik çatışmaların yaşandığı özel bir tür devletlerarası çatışmadır. "Soğuk Savaş" terimi öncelikle, 20. yüzyılın ikinci yarısında, SSCB ve ABD liderliğindeki askeri-siyasi bloklar arasındaki uluslararası ilişkilerde tarihi bir dönemi belirtmek için kullanılmaktadır. SSCB ile ABD arasındaki Soğuk Savaşın başlangıcı genellikle 1946'dan itibaren sayılır. Fakat Illinois Üniversitesi tarih profesörü Donald Davis ve Virginia Üniversitesi Rektörü Eugene Traini Soğuk Savaş çok daha erken başladığını ve Birinci Dünya Savaşı'nın sonuçları Soğuk Savaş için bir zemin hazırladığını[2] idda etmektedir.

Birinci Dünya Savaşı sonucunda Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu, Rus Çarlığı ve Alman İmparatorluğu çökmüştür ve dünyada yeni değişimlere yol açmıştır. Bu durum sadece uluslararası ilişkileri değil, devlet yönetim sisteminin de etkilemiştir.[3] Rusya İmparatorluğu'nun yerine komünist rejimin kurulması ve Avrupalı devletlerinin sessiz kalması, yeni devletin kendi içine çekilmesi ve sadece bölgesinde değil, tüm dünyada etkin bir güç haline gelmesi fırsatını sağlamıştır. Alman İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra Versay Antlaşması'na katılmak zorunda kalmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda 1919 yılında Almanya ile Müttefik Devletlerarasında Versay Antlaşması ile yeni bir uluslararası düzen kurulmuştur. Ancak bu düzen, uluslararası topluluğun istikrarını sağlayamamıştır. Antlaşma, Alman İmparatorluğu'nun toprak kaybına uğramasını, savaş suçlularının yargılanmasını ve Almanya'nın ekonomik yaptırımlara tabi tutulmasını içeriyordu. Versay Antlaşması'nın şartları ülkenin ekonomik sıkıntılarını arttırmıştır. Dolayısıyla toprak anlaşmazlıkları ve savaş sonrası yıkım, yeni bir çatışmaya zemin

[2] Aleksandr Naumov, "Первая холодная война: наследие Вудро Вильсона в американо-советских отношениях" (Birinci Soğuk Savaş: Woodrow Wilson'ın ABD-Sovyet İlişkilerinde Mirası), 16.11.2002, https://globalaffairs.ru/articles/pervaya-holodnaya-vojna-nasledie-vudro-vilsona-v-amerikano-sovetskih-otnosheniyah/ [Erişim tarihi 12.10.2023]

[3] Barbaros Çalışkan, ''Soğuk Savaş Dönemi Öncesi ve Sonrası Küresel Sistemdeki Değişiklikler'' 15.03.2021, https://stratejikortak.com/2021/03/soguk-savas-donemi-oncesi-ve-sonrasi-kuresel-sistemdeki-degisiklikler.html [Erişim tarihi 22.11.2023]

hazırlamıştır. Versay Antlaşması, Almanya'nın ağır şekilde cezalandırılması ve toprak kaybı gibi maddi yaptırımlar içerdiği için, Almanya'da halk arasında hoşnutsuzluğa neden olmuştur. Avrupa'nın emperyalist güçleri zayıflarken, ABD ve Sovyetler Birliği gibi yeni aktörler sahneye çıkmıştır.

Marksist ideoloji ve sosyalizm, Soğuk Savaş öncesi dönemde büyük ilgi görmüştür. Bu ideolojiler, kapitalist sistemi eleştirerek ve toplumsal eşitsizlikleri vurgulayarak yeni bir toplumsal düzen arayışına işaret etmiştir. Özellikle Rusya'da Bolşevik Devrimi ve Çin'de Mao Zedong liderliğindeki komünist hareket, sosyalist ideallerin pratiğe döküldüğü örnekler olarak öne çıkmıştır. Rusya'dan sonra İtalya'da da rejimin değişmesine sebep olmuştur. Müttefiklerle anlaşmalar yapılmasına rağmen istediği mükâfatları alamayan İtalya'da hem siyasi karışıklıklar hem de ekonomik sıkıntılar baş göstermiştir. Benito Mussolini önderliğindeki Faşist Parti mevcut durumları iyi değerlendirerek 30 Ekim 1922'de yönetimi devralmıştır. Nitekim İtalya'da olduğu gibi, halk kendi gözünde kurtarıcı olarak gördüğü Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi lideri Adolf Hitler'i 30 Ocak 1933'te iktidara taşımıştır. Hitler ekonomik sorunları çözmüş, silahlanmayı başlatmış, Versay Antlaşması'nın ağır yükümlülüklerini reddetmiş ve dünya savaşına doğru giden sürecin baş aktörü olmuştur[4]. Marksizm ve sosyalizmin yükselmesi, kapitalist ülkelerle ideolojik bir rekabetin doğmasına neden oldu. Soğuk Savaş'ın temelinde, kapitalist demokrasinin ve komünizmin çatışması yatıyordu. Bu ideolojik rekabet, ülkelerin kendi değer sistemlerini savunmalarını ve diğer ülkeleri kendi ideolojilerini benimsemeye çalışmaktan caydırmalarını teşvik etmiştir.[5] Bu dönemde ideolojik farklılıklar, uluslararası ilişkilerdeki gerilimleri artırdığı idda edilmiştir. Bazı ülkeler sosyalist bir toplumsal düzeni benimsemeye ve diğer ülkeleri de aynı yöne çekmeye çalışmışlardır. Bu çabalar, ideolojik benzerliklere dayalı ittifaklara yol açmıştır. Örneğin, Sovyetler Birliği'nin liderliğindeki Doğu Bloku ülkeleri, sosyalist ideallere dayalı Batı ülkeleri ise

[4] Barbaros Çalışkan, a.g.e. https://stratejikortak.com/2021/03/soguk-savas-donemi-oncesi-ve-sonrasi-kuresel-sistemdeki-degisiklikler.html [Erişim tarihi 22.11.2023]
[5]Bims Nik, "Первая мировая война: крах капитализма", (Birinci Dünya Savaşı: Kapitalizmin Çöküşü) 15.02.2017 https://www.wsws.org/ru/articles/2006/02/15/nb51-f15.html [Erişim tarihi 22.11.2023]

kapitalist demokrasiye dayalı bir ittifak oluşturmuştur. Böyle bir gerilim 1939'da başlayan İkinci Dünya Savaşına yol açmıştır.

İkinci Dünya Savaşı, 1939-1945 yılları arasında gerçekleşen[6] küresel bir çatışmadır ve insanlık tarihindeki en büyük ve en yıkıcı savaşlardan biri olmuştur. Savaş, birçok ülkenin doğrudan veya dolaylı olarak katıldığı bir çatışma dizisi olarak ortaya çıkmış ve çok sayıda askeri, siyasi, ekonomik ve toplumsal sonuçlar doğurmuştur. 80 milyondan fazla insan hayatını kaybettiği küresel savaş 1945 yılında Müttefik Devletlerin (Birleşik Krallık, Fransa, Sovyetler Birliği, ABD ve Çin Cumhuriyeti başta olmak üzere Mihver Devletler'e karşı oluşturulan blok) kazanmasıyla sona ermiştir. Almanya, İtalya ve Japonya'nın öncülüğünde Macaristan, Romanya, Bulgaristan, Finlandiya, Bağımsız Hırvatistan Devleti, Vichy Fransası, Arnavutluk, Habeşistan, Mançukuo, Tayland, Burmanya ve Irak'ın oluşturduğu blok kaybetmiştir.[7] Nazizm ve faşizm yenilmiştir. Birleşmiş Milletler kurulmuş ve uluslararası işbirliği teşvik edilerek Avrupa'da savaş sonrası yeniden yapılanma başlamıştır ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun temelleri atılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı, uluslararası ilişkilerin şekillenmesinde ve uluslararası politika stratejilerinin değişmesinde büyük bir etkiye sahiptir.

İkinci Dünya Savaşı'nın sonucunda ABD Başkanı Franklin D. Roosevelt "Büyük Üçlü" olarak bilinen ABD, Sovyetler Birliği ve İngiltere liderleriyle birlikte toplantılar düzenlenmiş, dünya barışı, güvenlik ve işbirliği konuları ele alınmıştır. Bunlardan en ünlüsü, Şubat 1945'te gerçekleşen Yalta Konferansı'dır. Yalta Konferansı'nda Roosevelt, İngiltere Başbakanı Winston Churchill ve Sovyetler Birliği lideri Joseph Stalin[8], savaşın sona ermesi ve Almanya'nın teslim olmasının ardından dünya düzeninin kurulması konusunu tartıştılar. Bu konferansın sonuçları, Nazi Almanya'sının yenilgisinin ardından Avrupa'nın yeniden yapılanmasını ve uluslararası güvenliğin sağlanmasını amaçlayan temel ilkeleri içeriyordu: barışçıl

[6] "İkinci Dünya Savaşı", https://tr.wikipedia.org/wiki/II._D%C3%BCnya_Sava%C5%9F%C4%B1 [Erişim tarihi 07.08.2023]
[7] "Вторая мировая война, 1939-1945", (İkinci Dünya Savaşı, 1939-1945), Bilim. Toplum. Savunma, https://www.noo-journal.ru/world-war-ii/ 2022, [Erişim tarihi 07.08.2023]
[8] a.g.e. [Erişim tarihi 07.08.2023]

bir politika yürütmek amacıyla 24 Ekim 1945'te insan hak ve özgürlüklerini benimseyen Birleşmiş Milletler Örgütü kurulmuştur.[9] Yeni dünya düzenini barış içerisinde olacak çok kutuplu sistem olarak planlanmıştır. Fakat bu plan gerçekleşmedi. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte dünya, ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki rekabetin etrafında iki kutuplu bir dünya düzenine dönüştü. Soğuk Savaş adı verilen bu dönem, 1947 ile 1991 yılları arasında devam etmiştir. İki süper güç arasındaki gerilim, açık bir savaşa dönüşmeden stratejik ve ideolojik çatışmayı içermiştir:

askeri bütçelerini sürekli artırmak;

savunma yeteneklerinin geliştirilmesine odaklanmak;

giderek daha gelişmiş silah türleri yaratmak;

ideolojik varsayımlarını korumak.[10]

Dolayısıyla taraflar kazanmak için her cephede, silahlanma yarışında rakibe kendi sistemlerinin üstünlüğünü göstermek için daha iyi ekonomik göstergeler elde etme arzusundaydı. Soğuk Savaş'ın temel özellikleri:

İdeolojik Rekabet: Soğuk Savaş, kapitalizm ve komünizm arasındaki ideolojik çatışmayı temsil etmektedir. ABD, demokrasi ve serbest piyasa ekonomisini savunurken, Sovyetler Birliği komünizmi ve sosyalizmi benimsemiştir. İki ideoloji arasındaki bu temel farklılıklar, uluslararası ilişkilerde büyük bir çatışmanın temelini oluşturmuştur. Dolayısıyla ABD ve SSCB dışındaki diğer ülkeleri de etkileyerek ülkeler arasındaki iletişimi ve işbirliğini zorlaştırmıştır. Ancak aynı zamanda, ideolojik farklılıkların ülkeleri kendi ulusal çıkarlarını koruma konusunda motive ettiği de bir gerçektir. Bu iki kutuplu dünya düzeni, askeri ittifaklar, silahlanma yarışı, casusluk faaliyetleri ve ideolojik propagandanın ön plana çıktığı bir dönemdir.

[9] a.g.e. [Erişim tarihi 07.08.2023]
[10] Alena Bulchenko, "Что такое холодная война и как она изменила мир", (Soğuk Savaş nedir ve dünyayı nasıl değiştirdi) 20.10.2023, https://secretmag.ru/enciklopediya/chto-takoe-kholodnaya-voina.htm [Erişim tarihi 15.11.2023]

Nükleer Silahlanma: İkinci Dünya Savaşı'nın ardından nükleer silahların varlığı, Soğuk Savaş'ın daha tehlikeli bir boyut kazanmasına neden olmuştur. ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki nükleer yarışı, dünya üzerinde büyük bir yıkım potansiyelini taşımıştır.

ABD'de 1945-1948 yılları arasında bir kaç tane atom bombası bulunmasına rağmen, bunların hiçbiri Sovyetlere ulaşacak kapasitede değildi. 1948 yılı itibariyle Truman yönetimi nükleer silahlanmaya daha fazla önem vermeye başlamıştır. 1945' te birkaç tane olan atom bomba sayısı 1950'de 450'ye çıktı.[11] Aynı zamanda Sovyetler de kendi atom bombasını elde etme üzerinde çalışmalar yaparak 1949 yılında ilk atom bombasını patlattı.

1952 yılının Ekim ayında ABD ilk hidrojen bombası denemesini yaptıktan sadece 10 ay sonra 1953 yılı Ağustos ayında Sovyetler de aynı denemeyi gerçekleştirmiştir.[12] İki taraf da büyük sayıda nükleer silah stoklamış ve "karşılıklı güvence" (mutually assured destruction)[13] ilkesi ile birbirlerine saldırmaları durumunda karşı tarafın da aynı şekilde yok edileceği kabul edilmiştir. İki süper güç, nükleer silahlarını stratejik dengeyi koruma ve karşılıklı caydırıcılık amacıyla kullanmaya başlamıştır. Nükleer silahların potansiyel yıkım gücü, sivil halkın ve liderlerin nükleer savaş korkusunu arttırmıştır ve bu korku soğuk savaşın sıcak bir çatışmaya dönüşmesini engellemiştir. Çeşitli silah kontrol anlaşmaları ve görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bunların en bilineni, 1972'de imzalanan Stratejik Silahlar Sınırlama Antlaşmasıdır.

Çatışma Alanları: Nükleer silahlanma sadece ABD ve Sovyetler Birliği arasında değil, aynı zamanda müttefikleri arasında da yayılmıştır. Örneğin, Birleşik Krallık, Fransa ve Çin de nükleer silah sahibi olmuşlardır.

Askeri İttifaklar: Soğuk Savaş'ın erken dönemlerinde, ABD ve Batı Avrupa ülkeleri arasında Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) gibi askeri ittifaklar

[11] Gülşah Köprülü, **Soğuk Savaş Ronald Reagan'ın Rollback Stratejisi,** Çizgi kitabevi, İstanbul, 2018, s.131
[12] Cemal Acar, **Soğuk Savaş Süper Güçlerin Hakimiyet Kavgası,** ötüken, 2007, s. 81
[13] Zero X, "Soğuk Savaşın Kökenleri", 04.10.2022, https://stealthistorian.blogspot.com [Erişim tarihi 10.12.2023]

oluşturulmuştur[14]. NATO Avrasya ana kıtasının uzağında büyük bir ada-kıta devleti konumundaki ABD'nin SSCB'yi çevreleyerek denetim altına alma politikasının Avrupa ayağı olarak kurulmuştur[15]. Bunun karşısında, Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkeleri arasında Varşova Paktı kurulmuştur.[16] Bu askeri ittifaklar, tarafların güvenliklerini sağlama ve karşı tarafın genişlemesine karşı bir denge yaratma amacını taşımıştır.

Uzay Yarışı**:** Soğuk Savaş döneminde ABD ve Sovyetler Birliği arasında uzay yarışı yaşanmıştır. Uzay yarışının başlangıcı, 1957 yılında Sovyetler Birliği'nin Sputnik 1 adlı yapay uydusunu yörüngeye yerleştirmesiyle başlamıştır. Bu olay, insanlık tarihindeki ilk yapay uydunun fırlatılmasıydı ve Sovyetler Birliği'nin teknolojik öncülüğünü kanıtlamıştır. Bu durum, ABD'de büyük bir şok etkisi yaratırken, uzay yarışının ivmesini arttırmıştır. Uzay yarışı, insanlı uçuşların gerçekleşmesi hedefi etrafında da şekillenmiştir. Sovyetler Birliği, 1961 yılında Yuri Gagarin'i uzaya göndererek ilk insanlı uzay uçuşunu gerçekleştirmiştir. ABD ise 1969 yılında Neil Armstrong, Edwin "Buzz" Aldrin ve Michael Collins ile Apollo 11 uzay aracını Ay'a göndererek "Bir insanın Ay'a ayak basması"[17] olarak tarihe geçmiştir. Bu tarihi olayı G.Köprülü kavganın uzaya sıçradığının ilk kanıtı[18] olarak adlandırmıştır.

Uzay yarışının stratejik önemi. Uzay yarışı, stratejik üstünlüğü temsil etme ve gösterme amacını taşımıştır. Uzaya yerleştirilen uydu ve uyduların taşıdığı cihazlar, askeri istihbaratın, keşif ve iletişimin gelişimi açısından büyük bir öneme sahiptir. Uzayın kontrolü, balistik füzelerin fırlatılması ve istihbaratın toplanması için stratejik bir avantaj sağlamıştır. Her iki taraf da uzaya casus uyduları

---

[14] Aleksey Pilko, **У истоков «Холодной войны»: создание НАТО и его последствия (1947−1955)**, (Soğuk Savaşın Kökenleri: NATO'nun Kuruluşu ve Sonrası" (1947-1955)), Vestnik Moskvı, 2008, s.10

[15] Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslararası Konumu**, Küre yayınları, 2001, s. 226

[16] Aleksandra Bıstrova, **Международное отношение**, (ser. Uluslararası İlişkiler), Vestnik RUDN, 2005, No. 1, s.215

[17]Emma Oreşkina, "Космическая гонка вооружения в годы холодной войны", (Soğuk Savaş sırasında uzayda silahlanma yarışı), 22.11.2011 https://cyberleninka.ru/article/n/kosmicheskaya-gonka-vooruzheniya-v-gody-holodnoy-voyny [Erişim tarihi 07.08.2023]

[18] Köprülü , **a.g.e**., s.137

göndererek düşmanın hareketlerini izlemek ve istihbarat toplamak istemiştir. Bu uydular, düşmanın askeri kapasitesini değerlendirmede ve stratejik bilgilerin elde edilmesinde kritik rol oynamıştır. Uzayda yer alan sensörler, nükleer denemelerin izlenmesi ve diğer ülkelerin nükleer faaliyetlerinin tespiti için kullanılmıştır. Bu, nükleer silahların yayılmasını denetleme çabalarının bir parçası olarak uzaya anti-satellite silahları ve diğer potansiyel silah sistemleri konusunda çalışmalar yapılmıştır. Bu tür silahlar, düşman uydu sistemlerini engelleme veya etkisiz hale getirme amacı taşımıştır.

Proksi Savaşlar: ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki çatışma, dünya genelinde "proksi savaşlar"[19] olarak bilinen çatışmaların aracılığıyla da yaşanmıştır. Proksi savaşları, büyük güçlerin doğrudan çatışmak yerine, etkisi altında olduğu üçüncü taraflar aracılığıyla gerçekleşen bölgesel çatışmalar ve müdahalelerdir. Bu üçüncü taraflar, "proksi" olarak adlandırılır çünkü asıl çatışma tarafı olan büyük güçlerin etkisi altındadırlar.

Örnek Proksi Savaşlar:

Kore Savaşı (1950-1953): Kore Yarımadası'nda Kuzey Kore (Sovyet etkisi altında) ve Güney Kore (ABD etkisi altında) arasında yaşanan çatışma[20], ABD ve Sovyetler Birliği'nin karşı karşıya geldiği bir proksi savaşıydı. Bu savaş, Soğuk Savaş'ın ilk büyük proksi çatışmalarından biriydi.

Vietnam Savaşı (1955-1975): Kuzey Vietnam (Komünist) ve Güney Vietnam (Batılı müttefiklerle desteklenen) arasında yaşanan savaş[21], aslında ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki çatışmaydı. ABD, Güney Vietnam'a askeri destek verirken, Sovyetler Birliği ve Çin, Kuzey Vietnam'ı destekledi.

---

[19] Frank G. Hoffman. "Conflict in the 21-th Century: the Rise of Hybrid Wars", (21. Yüzyılda Çatışma: Hibrit Savaşların Yükselişi) Arlington, VA: Potomac Institute for Policy Studies, 2007, www.potomacinstitute.org/images/stories/ publications/potomac_hybridwar_0108.pdf [Erişim tarihi 17.05.2023]

[20] Mehmet Kürşat, "ABD kamuoyunda Kore Harbi (1950-1953)", Ankara Üniversitesi, 2008, https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/33242 [Erişim tarihi 17.10.2023]

[21] Caner Çakı, Mehmet Ali Gazi, "Vietnam Savaşi Sırasında Çin-ABD İlişkileri", Gümüşhane Üniversitesi, İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 2019, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/835606 [Erişim Tarihi 17.10.2023]

Afganistan Savaşı (1979-1989): Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a müdahalesi, ABD tarafından desteklenen direnişçilere karşı gerçekleşti.

Orta Doğu'da Çeşitli Çatışmalar: Orta Doğu'da İsrail-Arap çatışmaları ve İran-Irak Savaşı[22] gibi çatışmalar da Soğuk Savaş'ın etkisi altındaydı ve büyük güçler tarafından desteklendi.

Küresel Yarış Alanları**:** Soğuk Savaş, dünya üzerinde birçok farklı alanda rekabetin yaşandığı bir dönemdir. Kültür, spor, bilim, teknoloji, ekonomi ve propaganda gibi alanlarda da iki taraf arasında rekabet ve çatışma yaşanmıştır.

ABD büyük bir kültürel etkileşim ve etkileme gücüne sahip olmuştur. Hollywood filmleri, Amerikan müziği, televizyon dizileri ve moda gibi unsurlar dünya genelinde büyük ilgi görmüştür. Bu popüler kültür ürünleri[23], gençler ve genç yetişkinler arasında özellikle cazip hale gelmiştir. Radyo ve televizyon, kültürel rekabetin önemli bir aracı olarak önem kazanmıştır. ABD'nin radyo istasyonları ve yayınları, Doğu Bloku ülkelerine de ulaşarak Batı kültürünün etkisini artırarak, özellikle Batı Almanya üzerinden Sovyetler Birliği'ne yayın yapan radyolar, Sovyetler Birliği'nin sıkı medya kontrolünün dışına çıkarak Batı kültürünü yaymaya çalışmıştır. Rock müzik, özellikle gençler arasında popüler bir kültürel ifade şekli olarak yaygınlaşmıştır. Rock'n'roll ve diğer popüler müzik türleri, Batı kültürünün bir sembolü haline gelerek bu müzik tarzları ve gençlik kültürü, gençler arasında Sovyet etkisine karşı bir direnç kaynağı olarak görülmüştür.

Sovyetler Birliği de kendi kültürel etkinlikleri ve propaganda araçlarıyla etki sahasını genişletmeye çalıştı. Özellikle "Sosyalist Gerçekçilik" adını verdikleri sanat anlayışıyla üretilen eserler, Sovyetler Birliği'nin ideolojisini ve değerlerini yansıtmayı amaçladı. Her iki taraf da kendi değerlerini ve yaşam tarzlarını yayarak, insanların bakış açısını etkilemeye çalıştı.

---

[22] "Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a Müdahalesi", https://tr.wikipedia.org/wiki/Sovyetler_Birli%C4%9Fi%27nin_Afganistan%27a_m%C3%BCdahales [Erişim Tarihi 17.10.2023]

[23] Joseph Nye, **Yumuşak Güç. Dünya Siyasetinde Başarının Araçları**, BB 101 Yayınları, 2017, 2.baskı, s.84

1.1.1.Soğuk Savaş Sonrası Küresel Sistemdeki Değişiklikler

Soğuk Savaş iki sistem arasında uzun süredir devam eden devasa bir çatışmanın çatışma olmadan sona ermesiyle sonuçlanmıştır. Çünkü 1960'lardan itibaren dünyanın iki-kutuplu modeli giderek geçerliliğini kaybetmiştir. Bunun birinci nedeni, komünist dünyanın parçalanmışlığı, ikinci nedeni ise Japonya ve Almanya'nın ekonomik süper güçler olarak yükselişidir. Dolayısıyla dünya politikası iki kutuplu modelden çok kutuplu modele geçeceği idda edilmiştir.

Soğuk Savaş 1985'ten itibaren Mihail Gorbaçov tarafından başlatılan ve hızlanan reform süreci, Sovyetler Birliği'nin, Rus olmayan Sovyet Cumhuriyetleri ve özellikle Doğu Avrupa üzerindeki askeri ve siyasi hâkimiyeti başta olmak üzere en önemli stratejik kazanımlarından vazgeçmesiyle sonuçlanmıştır.[24] Gorbachev 1988'de BM'nin Genel Toplantısı'nda yaptığı konuşmada 2.Dünya Savaşı sonundan beri süregelen iki kutuplu ideolojik çatışmaya son verilmesi gerektiğini belirtmiştir ve bununla beraber Doğu Avrupa ülkelerinde SSCB etkisini azaltmaya başlamıştır. ABD en büyük rakibini kaybetmiştir.

1989'da Berlin duvarının yıkılması ve Doğu ve Batı Almanya ülkelerinin birleşmesi Soğuk Savaşın sona erdiğinin bir diğer göstergesi olmuştur.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, uluslararası politika stratejileri radikal bir şekilde değişmeye başlamıştır. Artık sadece askeri güç kullanmak yeterli olmamıştır; uluslararası ilişkilerde ekonomik, kültürel ve diplomasi gibi unsurlar da etkili hale gelmiştir. Bu dönemde ülkeler, daha çok çok boyutlu stratejilere yönelerek hem milli çıkarlarını koruma hem de küresel düzeyde etkili olma amacını gütmüşlerdir.

Böylesine çeşitlilik arz eden bir dünyada, üç güç kaynağı da- askeri, iktisadi ve yumuşak- farklı ilişkilerde farklı derecelerde de olsa belirleyici olmayı sürdürmüştür.[25] Ancak küresel bilgi dünyasındaki mevcut ekonomik ve sosyal eğilimler devam ederken bu bileşimde yumuşak güç daha da önemli hale gelmiştir.

[24] Andrew Heywood, **Küresel Siyaset**, Adres Yayınları, 2014, 3. baskı, s. 265
[25] Joseph Nye**, a.g.e.,** s.56

Küresel yarış alanlarının temel farklarını Nye 1.Tablosunda Askeri Güç, Ekonomik Güç ve Yumuşak Güç olarak üçe ayırmıştır:

Tablo-1. Gücün Üç Biçimi[26]

	Davranışlar	Temel Araçlar	Hükümet Politikaları
Askeri Güç	Zorlama caydırma koruma	tehdit baskı	zorlayıcı diplomasi savaş ittifak
Ekonomik Güç	Teşvik Zorlama	karşılıklar yaptırımlar	Yardım rüşvetler yaptırımlar
Yumuşak Güç	Cazibe gündem belirleme	değerler kültür politikalar kurumlar	kamu diplomasisi iki-taraflı ve çok taraflı diplomasi

Ekonomik olarak, serbest ticaret anlaşmaları, yatırım teşvikleri ve ekonomik işbirliği gibi faktörler uluslararası ilişkilerde önemli bir rol oynamaya başlamıştır. Kültürel etkileşimler arttıkça, bir ülkenin kültürel çekiciliği ve yumuşak gücü daha belirgin hale gelmeye başlamıştır.

İlk kez Joseph Nye tarafından 'Yumuşak güç' olarak 1990'larda "Önderlik Etmeye Mecbur" adlı kitabında dile getirilmiş[27] olan yumuşak güç dünya politikasında önemini Amerika Birleşik Devletleri Irak'a savaş açtığında kazanmıştır. O günden bu yana uluslararası ilişkilerdeki yürütülen politikanın en önemli unsuru haline gelmiştir. ABD'nin ekonomik ve askeri güçlerinin dışında yumuşak gücünün de olduğunun altını çizerek, ileride daha önemli hale geleceğini

[26] Joseph Nye**, a.g.e.,** s.56
[27] Joseph Nye, **a.g.e.,** s.56, s.14

iddia etmiştir. Yumuşak gücü-isteğini almak için zorlamak ya da ödemek yerine, rıza ve cazibe ile elde etme yeteneği olarak çözümlemiştir.

Yumuşak güç ve kamu diplomasisi günümüz uluslararası ilişkiler literatüründe sıkça kullanılan kavramlar haline gelmiştir. Yumuşak güç, Nye tarafından "bir ülkenin dünya siyasetinde isteği sonuçlara, onun değerlerine hayran olan, onu örnek alan, refah seviyesine ve fırsatlarına özenen ülkelerin kendisini izlemesiyle ulaşması"[28] olarak tanımlanmıştır.

Yumuşak gücün en önemli unsurlarından biri olan kamu diplomasisi ise basitçe, bir hükümetin başka bir ulusun halkını ve aydınlarını, bu ulusun politikalarını kendi avantajına döndürmek amacıyla etkilemeye çalışmasıdır[29].

Yeni tutumların ve yeni güçlerin ortaya çıkmasıyla beraber dünyanın siyasi haritası değişmiştir. Uluslararası ilişkilerde tek-kutupluluğu benimseyenler ve çok kutupluluğu benimseyenler olarak ikiye ayrılmıştır. John G. Ikenberry, David Wilkinson ve Christopher Layne gibi gerçekçi düşünceye sahip Amerikalı düşünürler,[30] Soğuk Savaşın bitmesiyle ABD'nin egemen bir güce sahip olduğunu belirterek dünyada tek kutuplu sistem oluştuğunu öne sürmüştür. Bu düşünürlere göre, ABD'nin karşısında dengeleyici bir gücün veya güçlerin (Çin, Rusya, Almanya, Fransa, Japonya ve İngiltere gibi) yer alması mümkün olmamıştır. Çünkü ABD, dengelenmesi mümkün olmayan askeri, ekonomik ve siyasi güce sahipti ve çeşitli iç sorunları (işsizlik, yolsuzluk gibi) olan mevcut rakiplerinin ise, ABD'nin güç kapasitesini dengeleyecek bir kapasiteye ulaşmaları da mümkün değildi.[31] Bu görüşlerin aksine Soğuk Savaş sonrası dönemin uluslararası sistemini çok kutuplu olarak nitelendiren ve ABD, Çin, Almanya, Japonya ve Rusya'yı birer kutup olarak adlandıran John Rourke, uluslararası sistemin, devlet merkezli olacağını, Birleşmiş Milletlerin daha bağımsız hareket edeceğini, bölgesel kutupların ortaya çıkacağını,

[28] Joseph Nye, **a.g.e.,** s.56, s.32
[29] Emine Akçadağ, **AB'nin Kamu Diplomasisi ve Türkiye'ye Yansımaları**, Tasam Yayınları, 2014, s. 4
[30] Neziha Musaoğlu, ''Orta Asya Cumhuriyetlerinde Dil, Ulusal Kimlik Ve Demokrasi'', Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2009, s. 5
[31] Neziha Musaoğlu, **a.g.e**., s. 5

ittifak ilişkilerinin geçişken olacağını ve eski düşmanlıkların zaman içerisinde kurulacak karşılıklı ilişkiler sayesinde – Rusya – NATO arasındaki gibi– ortadan kalkacağını savunmuştur.[32] Fakat dış politika faaliyetlerine baktığımğzda dünya çok kutuplu bir düzen kurmaya başladığı bir gerçektir. İlk başta iki süper gücün biri olan ABD'nin gücü ve etkisi diğer ülkelerin üzerinde daha baskın olarak tek kutuplu dünya tablosunu çizmiştir. Uluslararası ilişkilerin merkezinde yer alarak politika ve güvenlik konularında belirleyici bir rol oynamıştır. Francis Fukuyama, 1989 yılında The National Interest dergisinde yazdığı "Tarihin Sonu mu?" başlıklı makalesinde ortaya koyduğu tarihin sonu tezi ile bir yandan liberal-demokratik değerlerin insanlığın ideolojik evriminin son noktası olduğunu belirtmiş, diğer yandan da ABD'nin Soğuk Savaş galibiyetini ve dünya liderliğini uluslararası kamuoyuna ilan etmiştir. Fakat 11 Eylül 2001 tarihinde, ABD'nin en önemli sembolik binalarından ikisi olarak kabul edilen Pentagon ve Dünya Ticaret Merkezi'ne gerçekleştirilen saldırılar hegemonik bir güç olan ve küresel bir imparatorluk kurma amacındaki ABD'nin gerek uluslararası prestijine zarar vermiş, gerekse de 21. yüzyıl sisteminin sorgulanmasına neden olmuştur.

ABD'nin tek süper güç olması 2001 11 Eylül olaylarına kadar devam etmiştir. 11 Eylül'de ilk kez ABD'nin topraklarında gerçekleşen saldırıdan sonra ABD jeopolitik ve jeostratejisinin Orta Doğu'da Irak'ta, Orta Asya'da Afganistan'da zayıflamasıyla Rusya, Çin, Hindistan, Japonya ve Avrupa Birliği[33] gibi küresel lider olma potansiyeline sahip uluslararası güçler ABD'nin rakipleri durumuna gelmiştir. Dolayısıyla bu saldırı dünya sistemini bir kez daha gözden geçirmeyi öne sürmüştür. Çünkü kapitalizmin ve demokrasinin merkezi olarak sayılan, süper güç ABD'ye olan saldırı sadece ABD değil Soğuk Savaşın sonucunda hayatta kalan ideolojiye, tüm devletlerin inandığı sisteme saldırı olarak değerlendirilmiştir. Artık tek kutuplu bir dünyanın yerini çok kutuplu dünya sistemi almıştır. Rusya, Çin, AB, Japonya gibi ülkelerin de ABD ile aynı seviyede politika uygulayabileceği göz önünde bulundurulmuştur. Kapitalist sisteme bir tehdit

[32] Neziha Musaoğlu, **a.g.e.,** s. 7
[33] Şenol Kantarcı, ''Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem'', **Güvenlik Stratejileri Dergisi** 8, sy. 16, 2012, s. 70

oluşturan komünist ideolojisi ortadan kalksa da, onun yerini saldırgan milliyetçilik, kitlesel göç, siyasal sığınma, terörizm ve dünyanın pek çok farklı noktasında istikrarsızlıkların aldığı ortaya konulmuştur.[34]

Önceden önem verilmese de kendince büyümekte ve gelişmekte olan "bölgesel güç" sayılan ülkelerin de uluslararası ilişkiler ve dünya politikasında etkin rol oynadığına önem verilmiştir. Aynı zamanda, devlet dışı aktörler, sivil toplum kuruluşları, çok uluslu şirketler ve uluslararası örgütler gibi aktörler de uluslararası ilişkilerde daha etkili hale gelmiştir. Örneğin 1960'larda 1268 uluslararası STK varken, 1996'da 12 bini aşmıştır.[35] Dolayısıyla son otuz yıldır uluslararası politikanın küreselleşmesi ve çeşitli sorunların sınır ötesi iç içe geçmesi süreci yaşanmaktadır. Küreselleşme, başta ekonomi, teknoloji, iletişim, bilim ve ulaşım alanlarında olmak üzere sınır ötesi etkileşimin giderek daha güçlü bir şekilde pekiştirilmesi anlamına gelmektedir. Farklı derinliklerde de olsa hemen hemen tüm devletleri, toplumları, örgütleri ve bireyleri karmaşık bir karşılıklı bağımlılık sisteminin içine çekmektedir. Küreselleşmenin artan etkisiyle birlikte, devletler arası ilişkilerde ve toplumlar arasındaki etkileşimlerde önemli değişiklikler meydana gelmektedir. Bu bağlamda, kamu diplomasisi, devletlerin kendi çıkarlarını savunurken aynı zamanda küresel düzeyde iletişim ve etkileşimi artırmaya yönelik stratejiler geliştirmektedir.

Sonuç olarak Soğuk Savaş, geleneksel askeri çatışmalardan ziyade daha sofistike ve karmaşık diplomasi stratejilerini gerektirmiştir. Kamu diplomasisi, sadece devletlerarası ilişkilerde değil, aynı zamanda halkların ve medyanın etkileşiminde de önemli bir rol oynamıştır. Ülkeler, kendi görüşlerini açıklayarak ve etkili bir şekilde iletişim kurarak, uluslararası toplumun desteğini kazanmaya çalışmıştır. Her iki süper güç, küresel müttefikler kazanmak ve diğer ülkeleri kendi tarafına çekmek için çaba harcamıştır. Kamu diplomasisi, bu çabaların önemli bir parçası haline gelmiştir.

---

[34] Köprülü**, a.g.e.,** s.222

[35] Vladimir Snapovski, ''Международные организации в системе международных отношений'', (Uluslararası İlişkiler Sistemindeki Uluslararası Kuruluşlar), 17.11.2022 https://evolutio.info/ru/journal-menu/2000-3/2000-3-snapkovski [Erişim tarihi 28.05.2023]

1.2. Kamu Diplomasisi

Kamu diplomasisi Fransızca'da ''la diplomatie publque'', İngilizce de ''public diplomacy''[36] olarak ifade edilmektedir. Kamu diplomasisi, bir ülkenin başka bir ülkenin vatandaşlarını ve kanaat önderilerini kendi politik ve ideolojik düşünceleri doğrultusunda[37] etkilemeye çalıştığı bir süreç olarak tanımlanabilir. Kamu diplomasisi kavramının ilk tanımını yapan Tufts Üniversitesi Fletcher Hukuk ve Diplomasi Okulu Dekanı Edmund Gullion (1965) kamu diplomasisini: "kamuoyu davranışlarının dış politika oluşumuna ve yürütmesine etkisi ve geleneksel diplomasinin ötesinde uluslararası ilişkilerin farklı boyutlarını (diğer ülkelerdeki kamuoyunun etkilenmesi, bilginin ve fikirlerin akışı, ülkelerdeki çıkar gruplarının etkileşimi gibi) kapsaması"[38] olarak tanımlamıştır. Bir diğer Amerikalı diplomat Hans Tuch, kamu diplomasisini "yabancı kamuoyunun, belirli bir ülkenin ulusunun ve kültürünün fikir ve ideallerinin yanı sıra ulusal hedeflerle ilgili fikir ve ideallerini anlamasını sağlamak amacıyla hükümetin yabancı kamuoyu ile iletişim süreci"[39]olarak tanımlıyor. Leeds Üniversitesi'den İngiltereli profesör Philip Taylor, kamu diplomasisini "uzun vadeli ilişkileri sürdürmeyi, ülkenin dış politikasının hedeflerini korumayı ve yurtdışında kendi devletinin değerlerini ve kurumlarını daha iyi anlatmayı amaçlayan eylemler" olarak tanımlıyor. Dolayısıyla kamu diplomasisi, devletlerin uluslararası ilişkilerdeki imajını yönetmeyi, diğer ülkelerin kamuoyunu etkilemeyi ve böylece dostane ilişkileri teşvik etmeyi amaçlamaktadır. İletişim ve diyalog temelinde yürütülerek halk arası anlayışın arttırılması, kültürel etkileşimin teşvik edilmesi ve karşılıklı anlayışın geliştirilmesi hedeflenir ve çeşitli iletişim araçları ve stratejiler kullanılır.

---

[36] Emrah Aydemir, **Dış Politikada Yumuşak Güç ve Medya**, Kalkedon Yayınları, 2016, s.72

[37] Yunus Karaağaç, ''Diplomasi Olgusu Çerçevesinde Propaganda ve Kamu Diplomasisi Faaliyetlerinin Etkileşimi ve Farklılıkları'', Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2019, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/874214 [Erişim tarihi 11.12.2023]

[38] Vedat Demir, **Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç**, Beta Basım Yayım, 2012, s.6

[39] Hans Tuch, "Communicating with the world: U.S. Public Diplomacy Overseas", (Dünyayla iletişim kurmak: ABD'nin Yurtdışı Kamu Diplomasisi), 1990, https://www.abebooks.com/9780312045326/Communicating-World-U.S-Public-Diplomacy-0312045328/plp s.3 [Erişim tarihi 11.12.2023]

Özellikle medya ve kamuoyunun artan önemine paralel olarak Soğuk Savaş döneminde ikili güç yapısının ve nükleer silahların dünya halklarını tehdit altına aldığı bir dönemde bu özelliği belirginleşmeye başlamıştır. Bu dönemde başta büyük güçler olmak üzere birçok devlet uluslararası amaçlarına ulaşmak için dış kamuların desteğini kazanma adına kamu diplomasisi kampanyalarına yönelmişlerdir.

Propaganda ya da bunun bir parçası olarak görülen kamu diplomasisi gazetecilerin gerçeğe dayanmayan mesajları iletmeleri ile anılmış, çoğu zaman da psikolojik harp kampanyalarının bir parçası olarak düşünülmüştür[40] . Küreselleşen bir dünyada uluslararası politikada siyaset konusundan ziyade, hükümet dışı kuruluşlar çevrecilik, sağlık, insan hakları ve kültür-sanat alanlarında bir araya gelerek, hükümet dışı kuruluşlar uluslararası ilişkilerde temel oyuncu haline gelmektedir.

Eski kamu diplomasisi devlet eliyle yürütülürken yeni kamu diplomasisi devlet dışı aktörler tarafından yürütülmektedir.[41] Geleneksel kamu diplomasisi geleneksel kitle iletişim araçlarını kullanarak tüm kamuoyunu etkilemeyi amaçlıyor. 21. Yüzyılın kamu diplomasisi internet üzerinden interaktif etkileşim ile, amaçladığı konuyla ilgilenen kamuya doğrudan ulaşmayı sağlamaktadır. Araştırmaları, anket çalışmalarını yaparak kamuyu daha iyi tanımaya ve kendi çıkarları doğrultusunda kamunun isteklerin argüman olarak kullanmaya yöneliktir (Tablo-2.).

[40] Mark Leonard, ‘‘Public Diplomacy. London: The Foreign Policy Center’’, (Kamu Diplomasisi. Londra: Dış Politika Merkezi), https://fpc.org.uk/publications/public-diplomacy/, 2002, [Erişim tarihi 11.12.2023]
[41] Emrah Aydemir**, a.g.e.,** s.37

Tablo-2. Geleneksel ve 21.yüzyıl kamu diplomasisi karşılaştırması.[42]

	Geleneksel Kamu Diplomasisi	**21. Yüzyılın Kamu Diplomasisi**
Ortam	Çatışma, gerilimler	Barış
Amaç	Hedef kitlelerde davranış değişikliği yaratarak politik değişim sağlamak	Ülkenin dışarıda politik ve ekonomik çıkarlarını yükseltecek uygun çevre ve olumlu izlenim yaratmak
Strateji	İkna kamuların idaresi	İlişki kurmak ve geliştirmek. Kamularla kaynaşmak
İletişimin yönü	Tek yönlü iletişim. Monolog	İki yönlü iletişim. Diyalog
Araştırma	Çok az	Bilimsel araştırma. Geribildirim değerlendirilmesi
Mesajın içeriği	İdeolojiler, çıkarlar	Düşünceler, değerler
Hedef kitle (Kamu)	Hedef ülkenin genel kamusu	Sınıflandırılmış kamular
Kanal	Geleneksel kitle iletişim araçları	Eski ve yeni kitle iletişim araçları
Bütçe	Kamusal kaynaklar	Kamusal ve özel ortaklıklar

Kamu diplomasisinin amacını tartışan iki yaklaşım vardır; bunlar katı ve esnek yaklaşımlardır. Katı yaklaşım, kamu diplomasisinin amacını dış hedef kitleyi ikna ve propaganda araçlarını kullanarak etkilemeyi öngörür. Buna göre, dış hedef kitleyi siyasi gelişmeler ile bilgilendirme çalışmaları radyo, televizyon, gazete, dergi gibi araçlarla kısa dönemli sonuçları almaya yönelik yapılmaktadır.

Kamu diplomasisinde esnek yaklaşım ise bilgi ve kültürel programlar ile uzun dönemli ulusal amaçları gerçekleştirmektedir. Böylelikle, karşılıklı bir anlayış yaratılacak ve kamu diplomasisi kültürel işlevi olan bir araç olarak kullanılacaktır.[43]

1960'lar Soğuk Savaş dönemine denk geldiği için Amerika Birleşik Devletlerinde Kamu Diplomasisi kavramı oldukça hızlı bir şekilde kabul edilmiştir. Çünkü bu kavramın ortaya çıkmasında ABD'nin çıkarları vardı:

[42] Oğuz Göksu, "21. Yüzyılda Türkiye'nin Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Gücü", **Erciyes İletişim Dergisi**, 2023, s.848, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3045312 [Erişim tarihi 17.10.2023]

[43] Ceren Akçay "Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Kültürel Diplomasi ve Fransa'nın Afrika Ülkelerine Yönelik Uluslararası Öğrenci Programları Örneği", **Yurtdışı Türkler Ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Uzmanlık Tezi**, 2014, s.26

- Birinci nedeni, propaganda ve psikolojik savaşın imajını oluşturmaktı. Soğuk Savaş sırasında enformasyon savaşı, propaganda yapma, beyin yıkama, manipüle etme, medyada haberleri çıkarlar doğrultusunda yayınlama gibi uygulanmakta olan faaliyetlere iyimser, kabullenilebilecek isim vererek o faaliyetlerin sadece uluslararası ilişkilerin, diplomasinin bir parçası olduğunu öne sürmekti.

-İkinci nedeni, ABD Bilgi Ajansı'nın (USIA) yaptığı faaliyetlerinin adlandırılması. 1953-1999 yılları arasında faaliyet gösteren Ajans'ın ajanlık işleri iyi gösterilmesi için toplum tarafından kabul görülecek gibi adlandırılmalıydı. USIA'nın faaliyetleri, Amerikan değerlerini ve yaşam tarzını yaymak, diğer ülkelerde Amerika hakkındaki olumlu görüşleri teşvik etmek ve Amerikan politikalarını savunmak amacıyla tasarlanmıştı. Ancak, bu faaliyetler aynı zamanda kamuoyunu etkileme ve propaganda unsurları içeriyordu.

-Üçüncü nedeni ise enformasyon savaşına katkıda bulunan tüm kuruluşlar bir çatı altına birleşmesi, merkezileşmesidir.

Fakat her ne kadar propaganda aracı olarak görülse de Joseph Nye 'Yumuşak Güç' kitabında propagandanın güvenilmezliğini, kamu diplomasinin ise daha farklı görevlerinin olduğunu belirtmektedir.

Kamu diplomasisi faaliyetleri kapsamında kamu diplomasisinin altı tane oluşum ve uygulama basamağı bulunmaktadır. Bu basamaklar kamu diplomasisi uygulamaları için kolaylaştırıcı rol oynamaktadır. Ekonomik güç, tarihi ve kültürel altyapı, ulusal ve uluslararası medya, uluslararası ilişkilerde ikna edicilik, teknolojik altyapı ve teknolojiyi kullanma, uygun ve yeterli teşkilatlanmadır.

Baktığımızda hiçbir bölgesel ya da küresel güç yoktur ki ekonomik olarak zayıf durumda olsun. Kamu diplomasisi uygulamalarının etkinliği de aynı şekilde, ekonomi olarak ilk yirmiye giren ülkelerdir[44]. ABD, İngiltere, Almanya, Fransa,

[44] Haluk Karadağ, **Stratejik Düşünce: Kuram, Paradoks, Uygulama**, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2020, s. 43

Çin, Rusya ve Türkiye gibi devletlerin kamu diplomasisi faaliyetleri ile diğer devletlere nazaran artı değer kazandığını görebiliriz.

Kamu diplomasisi faaliyetlerindeki ikinci basamak tarih ve kültür çok önemli bir unsurdur. Fakat ABD uzun sayılmayacak tarihi sürecine sahip olmasına rağmen kamu diplomasisinin uygulanmasında en başarılı devlet konumundadır. İngiltere, Fransa, Almanya ve Rusya'nın tarihi ve kültürel altyapısı daha birikimli olmasına rağmen ABD'ye rekabet yaratacak kadar yumuşak güce sahip değildir. ABD bu açığını ekonomik altyapı ile kapatmış durumdadır. Bu konumda şanslı olan bir diğer devlet de Türkiye'dir. Geçmişteki Türk devletlerinin farklı bölgelerde hüküm sürmüş olması ve özellikle son altı yüzyıllık süreçte üç farklı coğrafyada uzun süre hâkim pozisyonunu korumuş olması, Türkiye'ye diğer bölge ülkelerine oranla önemli bir avantaj sağlamaktadır[45]. Önemli coğrafik konuma sahip olduğundan dolayı Avrupa Birliğinde, toplumun çoğunluğunun tuttuğu dini inancına göre (2019'da yapılan ankete göre Türkiye nüfusunun %89,5'u Müslüman'dır[46]) İslam ülkelerinde, ve tarihi geçmişine göre Orta Asya türk ülkeleri üzerinde etkili faktör olabilmektedir.

Medya, bir ülkenin imajını şekillendirmede kritik bir role sahiptir. Bir ülkenin kültürel zenginlikleri, tarihi mirası, ekonomik başarıları veya demokratik değerleri gibi yönleri medya aracılığıyla tanıtılabilir. Örneğin, bir ülkenin televizyon dizileri, filmleri veya sanatsal etkinlikleri uluslararası medya sayesinde geniş kitlelere ulaştırılabilir ve ülkenin imajını pozitif bir şekilde etkileyebilir. Liderler arasındaki iletişimi kolaylaştırabilir. Üst düzey diplomatik ziyaretler ve görüşmeler ulusal ve uluslararası medya tarafından geniş bir şekilde takip edilir. Bu, iki ülkenin ilişkilerini güçlendirebilir ve anlaşmazlıkların çözümüne katkıda bulunabilir. Halk diplomasisi, sivil toplumun ve bireylerin kültürel değişim ve etkileşimde bulunduğu bir yaklaşımdır. Örneğin, bir ülkenin sanatçıları, sporcuları veya akademisyenleri uluslararası medya aracılığıyla diğer ülkelerdeki izleyicilere veya katılımcılara ulaşabilir. Özetle uluslararası medya, bir ülkenin dış politika ve

[45]Haluk Karadağ**, a.g.e.,** s. 45
[46]Optimar, ''Din-inanç anketi'', 15.05.2019, https://t24.com.tr/haber/optimar-dan-din-inanc-anketi-yuzde-89-allah-in-varligina-ve-birligine-inaniyor,821459 [Erişim tarihi 20.12.2023]

ulusal çıkarlarına yönelik olumlu veya olumsuz algıları şekillendirebilir. İyi yönetilen bir kamu diplomasisi stratejisi, yanlış anlaşılmaları düzeltebilir veya olumsuz algıları tersine çevirebilme gücüne sahiptir.

Medya insan hayatını biçimlendiren, toplumsal ilişkileri şekillendiren ve sosyal yaşamı karmaşık hale getiren işlevlere sahiptir. İletişim araçlarının rol ve etkinlikleri ortaya çıktıkları süreçten günümüze kadar sürekli genişleyen bir sarmal şeklinde kendini göstermiştir.[47] Sürekli gelişmekte olan bilgi ve teknoloji çağında medyanın rolü daha da artmıştır. Öceden kitle iletişim aracılığıyla topluma genel olarak aynı bilgileri aktararak kamuoyu oluşturluyorken şimdi ise internet ve sosyal medya aracılığıyla tek-tek her birey için özel bilgi aktarılabilmektedir. Bireyin tercihleri, tutumları ve ilgi alanları araştırılarak, ona göre içerik hazırlanabilmektedir.

Uluslararası ikna edicilik, bir ülkenin diğer ülkeleri belirli bir konuda ikna etme ve destek kazanma amacıyla kullandığı bir stratejidir. İşte bazı ülkelerin uluslararası ikna edicilik kuramını nasıl kullanmış olduğuna dair örnekler:

ABD, uluslararası ikna ediciliği çok geniş bir yelpazede kullanmış bir ülkedir. Örneğin, Soğuk Savaş döneminde ABD, Batı Bloku'na karşı Doğu Bloku'nu ikna etmeye çalışarak NATO üyelerini koruma ve demokrasiyi yayma amacı gütmüştür. Aynı zamanda Amerikan değerleri, özgürlük ve demokrasi gibi kavramlar ABD'nin uluslararası ikna edicilik stratejilerinin merkezinde yer almıştır.

Çin, ekonomik büyümesi ve artan etkisiyle uluslararası ikna ediciliği giderek daha fazla kullanmıştır. "Kuşak ve Yol İnisiyatifi" gibi projelerle, Çin ekonomisini diğer ülkelere entegre ederek kalkınma ve işbirliği fırsatları sunmuştur. Çin aynı zamanda, uluslararası arenada kendi yükselişini barışçıl ve karşılıklı fayda sağlayan bir şekilde vurgulamaya çalışma sağlamıştır.

Rusya, enerji kaynakları ve stratejik konumu ile uluslararası ikna ediciliği kullanmıştır. Özellikle doğalgaz ve petrol gibi enerji kaynaklarını dış politika aracı

[47]Emrah Aydemir, **Kamu Diplomasisi Ülkeler-Avrupa Birliği Kurumlar-Uygulamalar**, Kalkjedon Yayınları, İstanbul, 2018, s.67

olarak kullanarak çeşitli ülkelerle ilişkilerini şekillendirmiştir. Aynı zamanda Rusya, Ukrayna krizi gibi durumlarda uluslararası toplumu etkilemek amacıyla ikna edicilik stratejilerini kullanmıştır.

Türkiye, son yıllarda bölgesel ve küresel konularda uluslararası ikna edicilik stratejilerini aktif bir şekilde kullanmaktadır. Örneğin, Suriye iç savaşı ve mülteci krizi gibi konularda Türkiye, insani yardım çabalarını ve diplomatik çözüm önerilerini öne çıkararak uluslararası toplumu etkilemeye çalışmıştır. Aynı zamanda Türkiye, bölgesel barışın ve istikrarın sağlanmasının önemini vurgulayarak bölgesel işbirliği çağrıları yapmıştır. Her ülkenin uluslararası ikna edicilik stratejileri, dış poli,tika hedefleri, ulusal çıkarları ve kültürel özelliklerine göre farklılık göstermektedir.

Teknolojik altyapı ve mevcut teknolojiyi kullanabilme hususu beşinci basamağı oluşturmaktadır. Teknolojik altyapı aynı zamanda ekonomik altyapı ile ilintilidir. Çünkü yüksek teknoloji genellikle güçlü ekonomi ile doğru orantılıdır[48]. Kamu diplomasisi faaliyetleri, teknolojinin hızlı gelişimi ve dijital iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte önemli ölçüde değişime uğramıştır. Teknoloji, kamu diplomasisi stratejilerinin etkinliğini artırmak, mesajları daha geniş kitlelere ulaştırmak ve etkileşimi güçlendirmek için kullanılan kritik bir unsurdur. Sosyal medya platformları (örneğin, Twitter, Facebook, Instagram, YouTube) kamu diplomasisinin en etkili araçlarından biridir. Resmi hükümet hesapları veya büyükelçilikler, bu platformları kullanarak ülkenin politika, kültür, ekonomi gibi konulardaki mesajlarını doğrudan hedef kitlelere iletebilir. Örneğin, ABD Dışişleri Bakanlığı'nın sosyal medya hesapları üzerinden güncel olaylar, dış politika konuları ve kültürel etkinlikler duyurulmaktadır. Video içerikleri, infografikler, interaktif haritalar, web seminerleri ve podcast'ler gibi dijital medya araçları kamu diplomasisi faaliyetlerinde kullanılır. Ülkeler, uluslararası topluma yönelik ilgi çekici içerikler üreterek mesajlarını daha etkili bir şekilde iletebilir. Örneğin, Almanya'nın Goethe Enstitüsü kültürel içerikler ve dil öğrenimi kaynakları sunarak kamu diplomasisi faaliyetlerini desteklemektedir. Sanal konferanslar, seminerler ve

[48]Haluk Karadağ**, a.g.e**., s. 46

web tabanlı etkinlikler, uzaktan eğitim ve etkileşimi kolaylaştırır. Ülkeler, uzmanlarını ve liderlerini uluslararası topluluğa sunarak konular hakkında derinlemesine bilgi paylaşabilir. Örneğin, Türkiye'nin Yunus Emre Enstitüsü online Türkçe dersleri ve kültürel etkinlikler düzenleyerek uluslararası katılımcılarla etkileşime geçer.

Dijital açıdan iletişim araçları toplumsal yapıyı değiştirerek uluslararası ilişkiler yöntemlerinin de dönüşümesini sağlamıştır. Yeni diplomasi, kamu diplomasisi ve dijital diplomasi gibi yeni kavramlar ortaya çıkmıştır. Uluslararası ilişkilerde dijital iletişim olanakları öne çıkmaya başlamıştır. Dolayısıyla diplomatlara yeni görev ve yetki alanları ortaya çıkmıştır. Uluslararası ilişkiler alanında aldığı eğitimin dışında dijital okuryazarlık ve dijital beceri de gerekmektedir.

Diplomatlar, dijital platformlarda aktif olarak yer alarak ülkenin görüşlerini ve politikalarını doğrudan iletebilir. Resmi ya da resmi olmayan dijital elçiler (diplomatlar), kişisel sosyal medya hesapları veya bloglar aracılığıyla ülkenin görüşlerini yansıtarak kamu diplomasisine katkı sağlayabilmektedir.

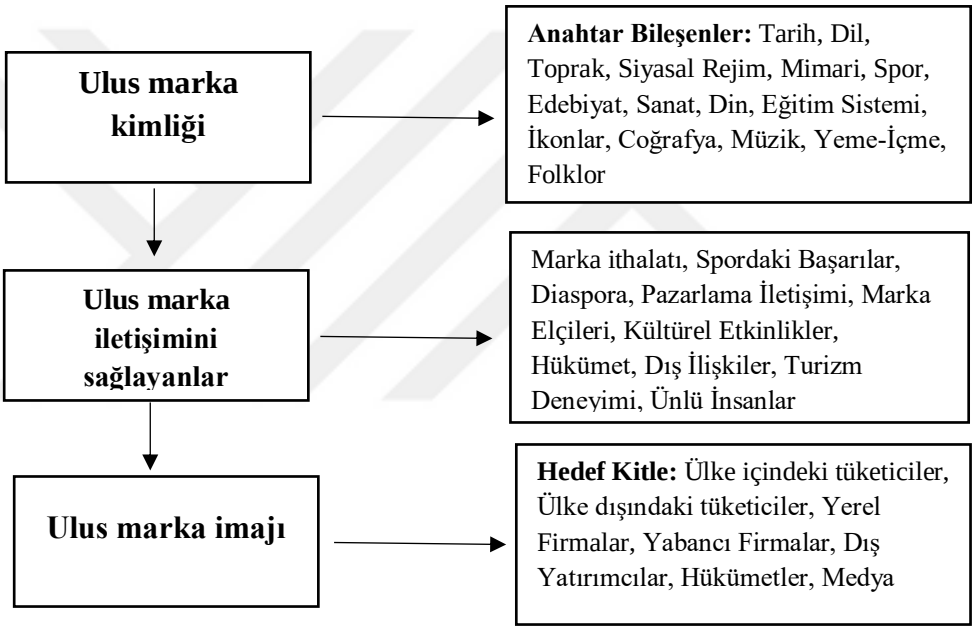
Özetle, teknoloji kamu diplomasisi faaliyetlerinde büyük bir rol oynamakta ve iletişim yöntemlerini kökten değiştirmektedir. Dijital araçlar, mesajların hedef kitlelere ulaşmasını kolaylaştırarak ülkelerin kültürel, siyasi ve ekonomik değerlerini uluslararası platformlarda daha etkili bir şekilde iletmelerine olanak tanır.

Bütün bunların yanında kamu diplomasisini oluşturan son uygulama ve oluşum basamağı uygun ve yeterli bir teşkilatlandırmadır. Bütün faaliyetlerin icrasında bir koordine makamı veya merkezi bulunmalıdır. Devletlerin çıkarları doğrultusunda icra edilen faaliyetler güvenilirliği zedelemeyecek şekilde gizli, azami faydayı sağlayacak şekilde koordineli yürütülmek zorundadır. Örneğin

ABD'de kamu diplomasisinin uygulanmasından sorumlu birim, Dış İşleri Bakanlığına bağlı Kamu Diplomasisi ve Halkla İlişkiler Müsteşarlığıdır[49].

1.2.1.Kamu Diplomasisinin Faaliyet Alanları

Kamu diplomasisinde ülkenin değerlerine, kültürüne, kültürel mirasına sahip çıkması gerekmektedir çünkü bir ülkenin diğer ülkelerden farklılaştığı alanlar kendine has olan kültürel özellikleridir.[50] Bu bakımdan aşağıdaki tablo kamu diplomasisinde ülkenin hangi alanlardaki yerel unsurlarına vurgu yapması gerektiğini ön plana çıkarmaktadır.



Tablo-3. Kamu Diplomasisinde vurgu yapılması gereken unsurlar[51]

Siyaset ve Ekonomi. Ekonomik ve sosyal araçlar denildiğinde, doğal afetlerde yapılan maddi ve manevi yardımlar, doğrudan yapılan maddi yardımlar, insani yardım faaliyetleri, sivil toplum kuruluşlarının ve siyasi partilerin sosyal sorumluluk çalışmaları, çeşitli spor branşlarında yapılan sosyal etkinlikler, sağlık alanında yapılan yardımlar gibi hususlar akla gelmektedir.[52] Bunun dışında

[49] Haluk Karadağ, **a.g.e.,** s. 47
[50] Gözde Kurt, "Modernlik ve Gelenekçilik İkileminde Türkiye'de Kamu Diplomasisi ve Ülke Kimliği", **The Turkish Online Journal of Design,** 2013, s.54
[51] Keith Dinnie, **Nation Branding Concepts, Issues, Practice**, 2008, s.49
[52] Hasan Kocabıyık, **Değişen Diplomasi Anlayışı, Kamu Diplomasisi ve Türkiye**, 2014, s. 14

günümüzde yaygın uygulanmakta olan yatırımlar ve borç vermeler de eklenmektedir. Ayrıca Sivil Toplum kuruluşlarının kriz dönemlerdeki ya da barış dönemindeki değindiği konular toplumun dikkatini çekmektedir. Örnek olarak insan hakları, kadın hakları, feminizm, çocuk hakları, çevrebilim, küresel ısınma gibi konuları ele almaktadır.

Kültür ve Sanat. Kültür, yaşam tarzını ifade eden, çocuk yaştan itibaren eğitim ve örneklem yoluyla öğrenilen ve manevi değerlerini de içinde barındıran bu yönleriyle toplumların nüvesini teşkil eden bir oluşumdur. Bir toplum üzerinde iz bırakılmak isteniyorsa işe önce kültürünü öğrenerek başlamak gerekmektedir. Kamu diplomasisinin uygulama vasıtalarından en önemli başlığını oluşturan kültürel araçlar; yazılı ve görsel basın, filmler ve sinemalar, radyo yayınları, popüler kültür araçları, müzik, yabancı dil eğitimi gibi konuları kapsamaktadır[53].

Milton S. Cummings ise kültürel diplomasinin tanımını, uluslararası algıyı ve farkındalığı artırmak amacıyla, yaratıcı sanat faaliyetlerini kullanarak bilgilerin, fikirlerin, değerlerin, sistemlerin, geleneklerin, inanışların ve kültürün diğer yansımalarının karşılıklı olarak aktarılması süreci[54] olarak yapmıştır. Kültürel diplomasi aynı zamanda, bir ülkenin kültürünü çeşitli araçlar kullanarak ülke dışındaki halklara ihraç etme politikalarının tümüne verilen isimdir. Shizuru Saeki kültürel diplomasinin bir ulusun kendi dilini öğretmek gibi bir araç ile ideolojisini/politikasını dayatma amacı taşıyan tek taraflı bir kültür politikası olmadığı, aksine taraflı bir perspektif[55] olarak düşünülmesi gerektiği belirtilmiştir. Ona göre kültürel diplomasi halklar ya da farklı ülkeler arasında karşılıklı anlayışı geliştirmek için fikir, bilgi, sanat ve kültür alışverişidir. B. Sztefka ise kültürel diplomasi kavramını yabancı ülkeleri ziyaret edebilen ve yabancı ülkelerin kültürünü ve toplumunu öğrenen bireyler aracılığıyla farklı ülkelerden halklar

[53] Hasan Kocabıyık**, a.g.e**., s.14
[54] Aslı Yağmurlu,"Kültürel Diplomasi: Kuram ve Pratikteki Çerçevesi",Selçuk İletişim, 2019,s. 19
[55] Shizuru Saeki, "The Perry Centennial Celebration: a Case Study in US-Japanese Cultural Diplomacy", **International Social Science Review**, (2005): 137-138

arasındaki değişim olarak açıklamıştır. Ona göre bu değişim diğer ülkelerin dilini, yaşam stilini ve geleneklerini kapsar[56].

Kültür olgusu, inanın ve toplumsal yaşamın bilişsel oluşumu ile sürekliliğinde önemli yer kapsadığı için kamu diplomasisinde büyük önem taşımaktadır.[57] ABD'nin Hollywood, Walt Disney gibi kurumları ile insanı çocukluğundan beri etkileyerek kültürel yapılandırma uygulamaktadır. Bunun dışında reklamlar aracılığıyla tüketim kültürünü oluşturmaktadır ve bunun neticesinde sadece kültürel olarak değil kar elde etme amacına da ulaşmaktadır. En önemlisi kültür ve sanat faaliyetleri iyimserliği, ilgi çekiciliği ve popülerleşmeyi içerdiği için toplum tarafından daha sempatik görünmektedir.

Eğitim. Kamu diplomasisinin kültürel araçları ile bağlantılı diğer önemli bir başlığı da eğitim faaliyetlerdir. Eğitim faaliyetleri kapsamında öğrenci ve akademisyen değişim programları, devletlerin veya özel kuruluşların verdikleri burslar, uluslararası yayın, konferans ve seminerler, mesleki kurslar ve eğitim programları, sanat kursları ve diğer eğitim kuruluşları sayılabilir.[58] Genellikle daha çok genç kuşağın eğitim aldığını öne sürersek eğitim faaliyetleri de kamu diplomasisini kalıcı bir şekilde uygulayabilmenin en önemli unsurudur.

Din modern diplomasi literatüründe çok on plana çıkmasa da aslında uluslararası ortamda yüzyıllardır kullanılan bir araçtır. Yahudi-Hristiyan Batı, Arap-Müslüman dünya gibi nitelemeler bu durumun kısa bir ifadesidir. 45 Yüzyıllar boyunca dini otoriteler kendi inançlarını yaymak için diğer toplumlara elçiler göndermişlerdir. Kendi inanışlarını yayma gayesinde olan din adamları bir taraftan da kendi ülkelerinin çıkarlarına hizmet etmekte ve dolaylı olarak ait oldukları toplumun kültürünü yaymaktaydılar[59]. Kamu diplomasisi uygulanırken diğer ülke ile ortak noktaları bulmak açısından din önemli bir unsurdur.

Sonuç olarak, kamu diplomasisi uluslararası ilişkilerin daha yapıcı ve anlayışlı bir zemine taşınmasına yardımcı olurken, kültürel zenginlikleri paylaşarak dünya genelinde dostane ilişkilerin güçlenmesine katkı sağlar.

---

[56] Ceren Akçay, **a.g.e**., s.44
[57] Meltem Bostancı, "Soğuk Savaş'tan Günümüze Yumuşak Güç Kaynağı Olarak Kültür ve Kültür Diplomasisi", **Kamu Diplomasisinde Yeni Yönelimler,** Literatürk academia, 2019, s.72
[58] Hasan Kocabıyık, **a.g.e**., s.47
[59] Hasan Kocabıyık, **a.g.e**., s. 14

İKİNCİ BÖLÜM

2. SSCB SONRASI ORTA ASYA ÜLKELERİNDE KAMU DİPLOMASİSİ FAALİYETLERİ

Küreselleşen dünyada her ülke terörizm, radikalizm, ayrımcılık gibi ulusal güvenliğini tehdit eden unsurlarla karşı karşıyadır. Bu bağlamda birçok ülke uluslararası örgütler çatısı altında bir araya gelirken, bazıları da çok taraflı işbirliği çerçevesinde söz konusu tehditleri gidermeye çalışmaktadır. Doğal olarak Türk devletleri de bu durumdan kendi payını almaktadır.

Kapalı ekonomiler ve ideolojik yaklaşımları benimseyen rejimler yerini küreselleşme ve özgürlük çağına bırakmıştır. İçinde yaşadığımız internet çağında insanlık, yerel kimlikler temelinde bölünmek yerine ortak bir kimlik temelinde birbirine yaklaşma fırsatına sahiptir. Bu yüzyılın ikilemleri arasında, Slav dünyasının parçalanmasına yol açan Rusya ve Ukrayna arasındaki çatışma da yer almaktadır.

Bu koşullar altında, Türk dünyasının siyasi, ekonomik ve kültürel işbirliği çerçevesinde Türk Devletleri Örgütü çatısı altında birleşmesi, bölgesel istikrar açısından en dikkat çekici gelişmelerden biridir.

2.1.Uluslararası Sistemde Türk Dünyası ve Onu Etkileyen Güçler

Türk Devletleri Teşkilatı, ortak dil, kültür ve dayanışma temelinde kurulmuş olmasına rağmen, bugün etkin bir bölgesel ve uluslararası işbirliği örgütüne dönüşmüştür. Türk Devletleri Teşkilatı'nın kuruluş aşamalarını üçe ayırabiliriz. Birinci aşamada, SSCB'nin dağılmasından sonra Türk Cumhuriyetleri bağımsızlıklarını kazandıklarında, Türkiye'nin öncülüğünde 1992 yılında Ankara'da "Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi" düzenlenmiştir. İkinci aşamada ise 2009 yılında Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi, yani Türk Konseyi kurulmuştur. Bu kapsamda ekonomi, eğitim, ulaştırma, kültür, turizm ve dış politika alanlarında önemli ortak projeler hayata geçirilmiştir. Üçüncü aşamada ise Türk Konseyi, 12 Kasım 2021 tarihinde İstanbul'da düzenlenen 8.

Zirvesi'nde tarihi bir karar alarak adı Türk Devletleri Teşkilatı olarak değiştirilmiştir.

İstanbul Zirvesi'nde örgütün sadece isminde değil, içeriğinde de değişiklikler yapılmıştır. "2040'a kadar Türk Barışı Kavramı"[60] başlığı altında bir strateji belgesi kabul edilmiştir. Bu belgede hedefler dört alanda açıkça tanımlanmıştır. Bunlar siyasi, ticari ve ekonomik, halklar arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi ve Türk devletlerinin uluslararası toplumla ilişkileridir. Bu örgütün temel görevi, Türk ülkeleri arasında çeşitli alanlarda ilişkileri geliştirmek, karşılıklı güven ortamı yaratmak ve uluslararası ilişkilerde birbirlerini desteklemektir.

Bu bağlamda, yukarıda da belirttiğimiz gibi, küreselleşen dünyada devletler ortak bir çıkar etrafında birleşmektedir. Son iki yüzyılda en büyük değişimlerin yaşandığı Avrupa ve Asya, antik dünyanın en önemli iki kıtasıdır. Dünyanın bu iki bölgesi, dünya nüfusunun beşte üçünün fazlasına ev sahipliği yapmaktadır ve buradaki en kalabalık halklardan biri de Türklerdir. Tarihin bu noktasında Türklerin önünde yeni fırsatlar açılmıştır. Çünkü yirminci yüzyıl Türkler için bir trajedi yüzyılı olmuştur, Türkiye hariç bütün Türk ülkeleri işgal altındaydı. Özellikle Orta Asya ülkeleri bağımsızlıklarını ve özgürlüklerini önce Çarlık Rusya'sına, sonra da Sovyetler Birliği'ne teslim ettiler. 1992 yılında bağımsızlıklarını kazanan 7 Türk devleti birleşerek bir örgüt oluşturmuştur ve bu örgüt 2021 yılında yeni bir adım atmıştır.

Türk devletlerinin işbirliği tarihi ve jeopolitik gerçeklerin gerektirdiği bir durumdur. Bu ülkelerin her biri farklı ekonomik kaynaklara ve güçlere sahip olmanın yanı sıra karşılanması gereken farklı ihtiyaçlara da sahiptir. Gündemdeki diğer önemli konular arasında ticari ve ekonomik potansiyelin oluşturulması ve kültürel bağların geliştirilmesi yer almaktadır. Bugün Nahçıvan-Zengezur koridoru Türk ülkelerini doğrudan birbirine bağladığı için çok önemlidir.[61] Öte yandan lojistik alanındaki bürokratik engellerin ortadan kaldırılması için alınması gereken bir takım tedbirler oluşmuştur. Buna ek olarak, TDÖ her zaman terörizm, radikallik

[60] ''Türk Dünyası 2040 Vizyonu'', Türk Devletleri Teşkilatı 8. Zirvesi İstanbul Bildirisi, 2021, https://turkicstates.org/tr/haberler/turk-devletleri-teskilati-8-zirvesi-istanbul-bildirisi_2395 [Erişim tarihi 17.08.2023]

[61] Emrah Konuralp, ''Zengezur Koridoru'nun Bölgesel Kalkinma ve Ekonomik Büyümede Stratejik Önemi'', **Serhat Kalkınma Ajansı ve Iğdır Üniversitesi**, 2022

ve ayrılıkçı hareketlerle mücadeleye özel önem vermiş ve güvenlik konularını gündeminin en üst sırasına koymuştur.[62] IŞİD, PKK ve benzeri terör örgütleri Türk ülkeleri için en büyük tehdidi oluşturmaktadır.

Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde Türk dünyasının güvenliğini tehdit eden konular ve TDÖ'nün bu güvenliğin sağlanması açısından önemi ele alınacaktır. Bu bağlamda ilk olarak Türk dünyasının uluslararası sistemdeki yeri ve bunu etkileyen faktörler tanımlanmaya çalışılacaktır.

Özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana önemi artan bir bölge de Orta Asya ve Kafkasya'yı kapsayan Türk dünyası bölgesidir. Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği, Türkiye dışındaki Türk dünyasında bölgesel bir hegemonya konumundayken, Soğuk Savaş sonrası dönemde bölgeye tek başına hâkim olan bir bölgesel hegemonya yoktu. Böylece bir güç boşluğunun oluştuğu Türk dünyası bölgesinde bir süper güç rekabeti ortaya çıkmıştır. Sistemik bağlamda bölgesel hegemonya mücadelesini göz ardı etsek bile, Türk Dünyası devletlerinin başta petrol ve doğal gaz olmak üzere zengin doğal kaynakları ve Avrasya'nın merkezindeki jeopolitik konumu göz önüne alındığında, bölgedeki süper güç rekabeti şaşırtıcı olmaktan uzaktır. Nitekim 2020 yılı itibariyle Kazakistan, Azerbaycan, Türkmenistan ve Özbekistan toplamda yaklaşık 38,2 milyar varil petrol rezervine sahiptir.[63] Bu seviye, dünya genelindeki toplam petrol rezervlerinin yaklaşık yüzde 2,2'sine karşılık gelmektedir. Ayrıca Kazakistan, Azerbaycan, Türkmenistan ve Özbekistan 2021 yılında küresel petrol üretiminin yüzde 3,4'ünü gerçekleştirmiştir. Doğal gaz açısından ise Kazakistan, Azerbaycan, Türkmenistan ve Özbekistan 2020 yılı itibariyle yaklaşık 19,2 trilyon metreküplük toplam doğalgaz rezervine sahiptir. Buna göre, bu dört Türk devleti dünyadaki toplam doğal gaz rezervlerinin yaklaşık yüzde 10,1'ini oluşturmaktadır[64].

---

[62] Güngör Şahin, ''Bölgesel Liderlik Bağlamında Türk Dış Politikasının Jeopolitik Gerçeği: Türk Dünyası''**, Güvenlik Stratejileri Dergisi**,5-37, 2022

[63] ''Statistical Review of World Energy; British Petroleum, BP Statistical Review of World Energy 2022'', (Dünya Enerjisinin İstatistiksel İncelemesi; British Petroleum, BP Dünya Enerjisi İstatistik İncelemesi 2022), **British Petroleum,** 2022, https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2022-full-report.pdf [Erişim tarihi 20.12.2023]

[64] a.g.e. **British Petroleum,** 2022, https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2022-full-report.pdf [Erişim tarihi 20.12.2023]

Jeopolitik konum açısından, merkezinde Türk dünyasının yer aldığı Avrasya bölgesi, dünyanın en önemli rekabet alanlarından birini oluşturmaktadır. Öyle ki, klasik jeopolitik teoriler Avrasya bölgesini dünya hâkimiyeti açısından merkez konuma yerleştirmektedir. Bu doğrultuda, "Heartland" teorisi'nin yazarı Makinder[65], Avrasya'yı bir "Heartland" olarak tanımlamıştır. Buna göre Avrasya, kendi kendine yetebilen ve dünya çapında bir güç merkezi oluşturulabilen bir bölge olarak tanımlanmaktadır. Mackinder'in Heartland teorisinin tam tersi olan Spykman'ın kenar kuşak teorisinde de Avrasya bölgesi önemlidir. Kenar kuşak teorisine göre, Avrasya bölgesi merkez olarak tanımlanırken, bu merkezin eteklerinin hâkim olması gerektiği vurgulanmaktadır[66]. Öte yandan Soğuk Savaş döneminde SSCB'nin kontrolünde olan Avrasya, Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından Brzezinski tarafından süper güç rekabetinin yaşandığı bir tür "Büyük Satranç Tahtası"[67] olarak tanımlanmıştır. Buna göre, SSCB'nin dağılmasından sonra Avrasya bölgesi ABD için çok önemli bir jeopolitik hediye haline gelmiştir. Geçtiğimiz bin yılın neredeyse yarısı Avrasya güçlerinin dünya siyasetindeki hâkimiyetine tanıklık etti. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Avrasyalı olmayan bir güç Avrasya'ya hâkim olma fırsatını yakalamıştır. Bu bağlamda Brzezinski'ye göre ABD'nin küresel üstünlüğü doğrudan Avrasya'daki hâkimiyetinin ne kadar ve ne şekilde sürdürüleceğine bağlıydı.[68]

Bu açıdan bakıldığında, Soğuk Savaş sonrası süper güçlerin Avrasya bölgesi üzerindeki mücadelesi sistemik bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Avrasya'nın zengin doğal kaynakları ve jeopolitik konumu gibi kendine has özellikleri de eklendiğinde, bölgedeki bölgesel hegemonya konumu açısından süper güçler için hem fırsatlar hem de riskler ortaya çıkmaktadır. Nitekim bölgesel hegemonya konumunun boş olması, sistemdeki süper güçler için bu konumu işgal

---

[65] Halford John Mackinder, ‘‘The Geographical Pivot of History’’, (Tarihin Coğrafi Ekseni), **The Geographical Journal,** No. 4, 2004, s.298

[66] Spykman Nikolas, ‘‘География и Внешняя Политика Часть Первая’’, (Coğrafya ve Dış Politika Birinci Bölüm), 2014, https://grachev62.narod.ru/spykman/spykman-1938-1.html [Erişim tarihi 20.12.2023]

[67] Zbignev Bjezinski,‘‘Великая Шахматная Доска. Господство Америки и Его Геостратегические Императивы’’, (Büyük Satranç Tahtası. Amerikan Üstünlüğü ve Jeostratejik Zorunlulukları), New-York, 2010, https://imobook.ru/book/politika/velikaya-shakhmatnaya-doska [Erişim tarihi 20.12.2023]

[68] Zbignev Bjezinski, **a.g.e.** s.30

etme fırsatı yaratmaktadır ki bu durum tarihin akışı içerisinde her zaman ortaya çıkmayabilir. Öte yandan, bu fırsatı değerlendirmek isteyen diğer süper güçlerin faaliyetleri de kaçınılmaz olarak Avrasya'daki bölgesel hegemonyaya yönelik risk ve tehditleri beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla, uluslararası sistemin anarşik yapısının sonuçları, Soğuk Savaş sonrası ortamda Avrasya'da ABD, Rusya ve Çin arasında süper güç rekabetini gerektirmektedir.

Avrasya'nın merkezinde yer alan Orta Asya ve Kafkasya'yı kapsayan Türk dünyası coğrafyası, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana ortaya çıkan uluslararası sistemik rekabetle karşı karşıyadır. Bu durum kaçınılmaz olarak Türk devletlerinin güvenliği açısından önemli sonuçlar doğurabilir. İlk olarak, Türkiye dışındaki Türk devletleri (Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan) Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Bu nedenle bu devletler yeni kazandıkları egemenlik ve bağımsızlıklarını korumaya özel önem vermektedirler. Özünde, Türk dünyasının bölgesel alt-uluslararası sistemi, Sovyetler Birliği'nin hâkim olduğu hiyerarşik bir yapıdan, sistemdeki süper güçlerin güç için rekabet ettiği tek kutuplu ve hatta çok parçalı bölgesel anarşik bir sisteme evirilmiştir. Bu sistemde yeni Türk devletleri bağımsızlıklarını savunmaya öncelik verirken, süper güçler kendi çıkarlarını gerçekleştirmeye çalışmaktadır.

Detaylara bakıldığında Soğuk Savaş sonrası dönem ABD'ye tarihte ilk kez bölgeye girebilme fırsatı sunmuştur. ABD için Türk devletleri üzerinde sahip olacağı etki, zengin enerji kaynaklarının kontrolü ve Batı'ya sevkiyat açısından önemlidir. Bununla birlikte ABD, Afganistan kaynaklı ve İslam dinini istismar eden radikal hareketlerin bölgeyi işgal etmesini engellemeye öncelik vermektedir [69]. Rusya ise bölgeyi kendi doğal nüfuz alanı olarak görmekte ve eski etkinliğini yeniden tesis etmek istemektedir. Bu bakımdan Rusya, diğer süper güçlerin Türk devletleri ve hatta eski Sovyet coğrafyası üzerindeki etkisini ulusal güvenliğine yönelik bir tehdit olarak algılamaktadır. Bu bağlamda, gerekli gördüğünde güç kullanmaktan bile çekinmemektedir. Söz konusu ülkelerin NATO'ya katılmayı gündeme getirmelerinin ardından Rusya'nın 2008 yılında Gürcistan'a ve 2022

[69] Peter Hopkirk, ‘‘Большая игра’’, (Büyük Oyun), Rusça yayın **AST Publishers,** 2023, s. 45

yılında Ukrayna'ya yaptığı askeri müdahaleler bu duruma örnektir.[70] Ancak Rusya, Türk devletleri üzerinde kuracağı etkiyi, Soğuk Savaş sonrasında zedelenen süper güç imajını yeniden tesis etmek açısından önemli görmektedir. Rusya'nın Türk dünyasında ekonomik çıkarları da bulunmaktadır. Türk dünyasının enerji kaynakları ve başta uranyum olmak üzere stratejik ve ekonomik öneme sahip diğer madenler üzerinde nüfuz sahibi olmak Rusya'nın çıkarınadır. Rusya'nın önceliği, Batı'ya petrol ve doğalgaz tedarikinde kendisini boru hattı güzergâhının dışında bırakmamak, bir başka deyişle Türk dünyasının enerji kaynaklarını Rusya üzerinden uluslararası pazarlara ulaştırmaktır. Amaç, Türk devletlerinin enerji ihracatında Rusya ile rekabet edememesi ve Batılı ithalatçıların Türk dünyasının enerji kaynaklarına ancak Rusya üzerinden ulaşabilmesidir.

Çin, büyüyen ekonomisine paralel olarak artan enerji ihtiyacı doğrultusunda Türk dünyası ile ilişkilerini geliştirmek istemektedir. Bu doğrultuda Çin'in önceliği Türk dünyası bölgesinden kendi ülkesine boru hatları inşa etmektir. Nitekim Türkmenistan, Özbekistan, Kazakistan ve Çin arasındaki 1.833 kilometrelik Türkmenistan-Çin doğalgaz boru hattı 2010 yılında devreye girmiştir.[71] Bu boru hattı, Rusya hariç bölgedeki ilk enerji nakil hattı olması bakımından dikkate değer bir gelişmedir. Buna ek olarak Türk dünyası, üretici Çin ekonomisi için bir pazar ve Batı pazarlarına karadan coğrafi erişim için bir köprü işlevi görmektedir. Ayrıca, Türk devletlerine komşu Türk ve Müslüman nüfusun varlığı nedeniyle Çin, Türk dünyası ile ilişkileri önemli hale gelmektedir.

ABD'nin bölgedeki etkisini önlemek için Çin ve Rusya arasında geçici bir işbirliğinden bahsedebiliriz. Ancak Rusya ve Çin arasındaki bu işbirliğinin gelecekte nasıl gelişeceği konusunda soru işaretleri bulunmaktadır. Çünkü Rusya ve Çin arasında enerji kaynakları, değerli madenler ve Türk dünyasının artan ekonomik dinamizmi üzerinde nüfuz sahibi olmak için rekabeti vardır[72].

[70] Zvi Magen, Olena Bagno-Moldavsky ‘‘The Big Game: The Great Powers in Central Asia and the Caucasus’’, (Büyük Oyun: Orta Asya ve Kafkasya'daki Büyük Güçler), **Strategic Assessment**, No: 4, 2010, s.121
[71] Zvi Magen, a.g.e.,2010, s.122
[72] Zvi Magen, a.g.e.,2010, s.122

Özetleyecek olursak, uluslararası sistemdeki süper güçlerin Türk dünyası bölgesi üzerindeki çatışan çıkarlarına göre temel anlaşmazlık alanları aşağıdaki gibidir:

• Petrol ve doğalgaz boru hattı güzergâhları

• Ekonomik ve stratejik değeri olan hammaddeler üzerinde ayrıcalıklara sahip olmak

• Yabancı askeri üslerin kurulması

• Türk devletleri ile silah tedariki, askeri tatbikatlar, petrol ve doğalgaz arama ve çıkarma gibi alanlarda uzun vadeli anlaşmalar yapılması.

• Türk devletlerinin hangi uluslararası örgütlere katılacağı ve hangi süper güçlerin kontrolü altında olacağı sorusu.[73]

Bu süper güç rekabeti nedeniyle Orta Asya ve Kafkasya'yı da içine alan Türk dünyası bölgesi, küresel hegemonya mücadelesinin önemli çatışma alanlarından biri haline gelmiştir. Bu durum, kısa bir süre önce bağımsızlıklarını kazanan Türk devletleri için her birinin eşit derecede paylaştığı benzersiz güvenlik risklerini ortaya çıkarmaktadır. Uluslararası sistemik risklere ek olarak, Türk devletleri arasında etnik çatışma riski, sınır çatışmaları ve sınır aşan suların paylaşımı konusundaki anlaşmazlıklar gibi güvenlik endişeleri bulunmaktadır. Buna ek olarak, bölgedeki radikal akımların varlığı ve uyuşturucuyla bağlantılı ulus ötesi organize suç gruplarının faaliyetleri Türk dünyasındaki tüm devletleri tehdit etmektedir. Bu unsurlar bir araya geldiğinde, Türk devletleri arasında karşılıklı bir güvenlik bağımlılığı ortaya çıkmaktadır. Başka bir deyişle, Türk dünyası devletlerinin karşılaştığı güvenlik sorunları birbirlerini dikkate almadan tam olarak anlaşılamaz ve bu sorunların bölgedeki tüm devletlerin katılımı olmadan çözülmesi mümkün değildir. Dolayısıyla Türk dünyası bölgesi, güvenlik riskleri açısından uluslararası sistemin diğer alt bölgelerinden farklılaşmakta ve kendine özgü bir "bölgesel güvenlik karmaşası"[74] yaratmaktadır.

---

[73] Mikhail Rywkin, "Российско-американское Соперничество в Центральной Азии. Американские Внешние политики", (Orta Asya'da Rus-Amerikan rekabeti. Amerikan Dış Politikası), **Milli Komite Dergisi**, 2013, s.265, 266, 267, 271.

[74] Mikhail Rywkin, a.g.e. s. 267

Türk dünyasının bölgesel karmaşıklığındaki güç dengesi esas olarak küresel süper güçlerin bölgeye nüfuzuna işaret etmektedir. Nitekim bir önceki bölümde de vurgulandığı gibi, Soğuk Savaş'tan bu yana Türk dünyası zengin doğal kaynakları ve jeopolitik konumu nedeniyle küresel süper güç rekabetinin yaşandığı bölgelerden biri haline gelmiştir. ABD, Rusya ve Çin arasındaki bu rekabet, Türkiye'nin yanı sıra Soğuk Savaş sonrasında bağımsızlıklarını kazanan Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan için de güvenlik riskleri ortaya çıkarmaktadır.[75] Çünkü bağımsızlığını kazanan Türk devletleri, Sovyetler Birliği deneyiminden sonra öncelikle egemenliklerini korumaya çalışmış ve ulus-devletlerini kurma ve yaşatma politikası izlemişlerdir. Bu doğrultuda Türk devletleri hem kendi aralarında hem de bölgeye sızan süper güçlerle olan ilişkilerinde egemenliklerine hassasiyet göstermişlerdir. Bağımsızlıklarının ilk dönemlerinde ekonomik, siyasi ve askeri kabiliyetlerinin sınırlı olması, Türk devletlerinin kendi aralarında oluşturacakları işbirliği ve dayanışma platformlarının bu devletlerin ihtiyaçlarını karşılama kabiliyeti konusunda soru işaretleri doğurmuştur. Ayrıca, egemenliklerini kendi başlarına sürdürme konusunda çok az deneyime sahip olan Türk devletleri, bu nedenle bölgeye sızan süper güçlerle işbirliği olanaklarını kabul etmişlerdir.[76] Ancak süper güçlerin bölgede çatışan çıkarları olduğundan, bu güçler kendilerinin içinde olmadığı ya da dışlandığı oluşumları tehdit olarak görmüştür. Dolayısıyla egemenliklerini korumak için işbirliği olanaklarını değerlendiren Türk devletleri, süper güçler arasında bir rekabet unsuru olma riskiyle karşı karşıya kalmışlardır ve bu durum günümüzde de devam etmektedir.

Ayrıca süper güçlerle kurulan işbirliği mekanizmalarının da güç asimetrisi nedeniyle kaçınılmaz olarak süper güçlerin hedef ve çıkarlarını yansıttığı söylenebilir. Örneğin, eski Sovyet coğrafyasında Rusya öncülüğünde 2002 yılında kurulan Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGAÖ), özellikle Antlaşmanın 4. Maddesi kapsamında üye devletler için bir güvenlik ve savunma işbirliği mekanizması sunmaktadır. Ancak KGAÖ, ağırlıklı olarak Rusya'nın güvenlik ve

[75] Maksim Bratersky, ‘‘Политика США В Центральной Азии и Интересы России’’, (ABD'nin Orta Asya Politikası ve Rusya'nın Çıkarları), **Orta Asya ve Kafkaz**, No: 4(52), 2007, s. 57, 61
[76] Maksim Bratersky, a.g.e. s. 73

güç arayışı çerçevesinde değerlendirilebilir. Nitekim KGAÖ, Afganistan müdahalesi ile ABD ve NATO'nun Orta Asya'daki varlığının güçlenmesinin ardından bölgedeki faaliyetlerini yoğunlaştırmış ve genişletmiştir. Buna paralel olarak KGAÖ'nün ana donörü olan Rusya'nın bölgedeki süper güç hegemonya mücadelesinde etkin bir araç haline geldiği algısı pekişmiştir[77].

Benzer şekilde, 1996 yılında kurulan ve 2001 yılında uluslararası bir örgüt halini alan Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), bölgede barış, güvenlik ve istikrarın sağlanması ve sürdürülmesi ile terörizm, ayrımcılık, radikalizm ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi sınır aşan suçlarla mücadele etmek amacıyla kurulmuştur[78]. Bu açıdan ŞİÖ, Türk dünyasının bazı devletlerini de içine alan bölgedeki ortak güvenlik sorunlarına karşı bir işbirliği mekanizmasıdır. Öte yandan ŞİÖ'nün bölgedeki süper güç rekabetinin araçlarından biri olduğu da söylenebilir. Her şeyden önce ŞİÖ'nün ortaya çıkışı Rusya ve Çin arasındaki sınır anlaşmazlıklarının çözümüyle yakından ilgilidir. Nitekim zemini oluşturan ilk belge 1996 yılında imzalanan "Sınır Bölgesinde Askeri Alanda Güven İnşası Anlaşması". Dolayısıyla ŞİÖ gündeminin ilk maddesi Çin ve Rusya'nın önceliklerine göre belirlenmiştir. Ayrıca ABD'nin özellikle Afganistan işgali ile birlikte bölgede artan etkisi, KGAÖ gibi bölgedeki faaliyetlerini yoğunlaştırmasını ve genişletmesini gerektirmiştir. Bu açıdan ŞİÖ'nün Rusya ve Çin'in bölgede artan ABD varlığını dengeleme politikalarına hizmet ettiği söylenebilir[79]. ŞİÖ'nün Rusya ve Çin'i dengelemek açısından işlevselleştirilmesinin yanı sıra, Çin'in Orta Asya'da artan etkinliğini ve etkisini kontrol etmek ve dengelemek açısından da önemli bir işlev gördüğünü gösteren çalışmalar mevcuttur[80].

KGAÖ ve ŞİÖ örneklerinde olduğu gibi, süper güç egemenliğindeki işbirliği mekanizmaları diğer küçük devletler için olumlu bir güvenlik sonucu

---

[77] Dinara Appasova, ‘‘Потенциал Организации Тюркских Государств в Обеспечении Безопасности Тюркского Мира’’, (Türk Devletleri Teşkilatı'nın Hizmet Verme Potansiyeli Türk Dünyasının Güvenliği), **MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi,** 2015, s. 18

[78] “Сотрудничество в области политики и безопасности”, (Siyaset ve güvenlik alanında işbirliği), **Şanghay İşbirliği Örgütü**, https://rus.sectsco.org/20190715/564857.html [Erişim tarihi 20.12.2023]

[79] Eda Kuşku Sönmez, ‘‘Çin’in Bölgesel Hegemonya Araçları Olarak Asya Pasifikte Uluslararası Örgütler’’, **Doğu Asya Araştırmaları Dergisi**, 2020, 3(6), s.33, 35, 53

[80] Andrey Kazantsev, **Russian Policy in Central Asia and the Caspian Sea Region**, (Orta Asya ve Hazar Denizi Bölgesinde Rusya Politikası), 2008, s. 1080

sağlasa da, aslında güç ilişkilerinin bir yansıması olarak süper güçlerin sistematik çıkarlarına hizmet etmektedir. Mearsheimer'a[81] göre, "sistemdeki en güçlü devletler, uluslararası güç dağılımındaki paylarını korumak ve hatta artırmak için uluslararası kurumları yaratır ve şekillendirirler. Bu açıdan bakıldığında, kurumlar esasen güç ilişkilerinin hayata geçirildiği alanlardır." Dolayısıyla, Rusya ve Çin gibi süper güçler tarafından oluşturulan ve kontrol edilen uluslararası örgütler, Türk devletlerini uluslararası süper güç rekabetinin pasif katılımcıları olarak konumlandırabilir. Ancak bu örgütlerin Türk devletlerinin kendi aralarında ve genellikle dışarıdan algıladıkları özgün güvenlik kaygılarını gündeme getirmeleri, bu kaygıların süper güç rekabeti içinde öncelikli konular olmasıyla bağlantılı hale gelmektedir. Dolayısıyla bu örgütler Türk dünyasının güvenlik kaygılarını ele almada etkisiz kalmaktadır.Bunun en canlı örneklerinden biri, Güney Kafkasya'da Azerbaycan ve Ermenistan arasında, Ermenistan'ın Azerbaycan toprağı olan Dağlık Karabağ'ı işgali nedeniyle ortaya çıkan anlaşmazlıktır. Bu sorun, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı çerçevesinde ABD, Fransa ve Rusya'nın liderliğindeki Minsk Grubu tarafından neredeyse 30 yıldır çözülememiştir. KGAÖ ve ŞİÖ gibi süper güçlerin egemenliğindeki diğer işbirliği mekanizmaları da sorunun çözümüne yönelik tek bir adım dahi atmadı. Söz konusu çözüm 2020 yılında Azerbaycan ve Ermenistan arasında yaşanan 44 günlük savaşla geldi. Türk dünyası devletlerinden biri olan Türkiye, Azerbaycan'ın bu savaşı kazanmasında özellikle Azerbaycan ordusunda uzun süre önemli bir rol oynamıştır. Aynı zamanda o zamanki adıyla Türk Konseyi, 44 gün süren savaş boyunca Azerbaycan'a tam destek verdi. Sonuç olarak, üyeleri gönüllü olarak ve ortak dil ve kültür temelinde devlet olan Türk Konseyi ve dolayısıyla Türk dünyası, egemen süper güçlerin uluslararası örgütlerinin 30 yıldır adım atmaktan kaçındığı Dağlık Karabağ sorununun çözümünde aktif ve etkin bir rol oynamıştır. Bu durum, süper güçlerle kurulan işbirliği mekanizmalarının önceliğinin süper güçlerin çıkarları olduğunu ve Türk dünyasının güvenlik sorunlarının çözümünde neden etkisiz kaldıklarını göstermesi açısından önemlidir.

[81] John Mearsheimer, ‘‘The False Promise of International Institutions’’, (Uluslararası Kuruluşların Sahte Vaadi), 1994-1995, https://www.jstor.org/stable/2539078 [Erişim tarihi 20.12.2023]

Türk Dünyası bölgesine sızmakta olan süper güçler ve aralarındaki rekabetin yanı sıra sınır çatışmaları, etnik sorunlar, sınırı geçen suların paylaşımı konusundaki anlaşmazlıklar, dini istismar eden radikal hareketler, sınırı aşan uyuşturucu kaçakçılığı gibi güvenlik sorunları da mevcuttur. Bu güvenlik sorunları Türk dünyası devletleri için ortaktır ve Türk dünyasının bölgesel güvenlik kompleksindeki güvenlik bağımlılığını artırmaktadır. Aslında Türk devletlerini birbirinden ayrı düşünerek bu güvenlik sorunlarını tam olarak anlamak ve çözmek mümkün değildir**.**

Türk devletleri arasındaki sınır çatışmaları ve etnik sorunlar Sovyetler Birliği deneyimiyle doğrudan bağlantılıdır. Türk devletleri arasındaki bugünkü sınırlar, esas olarak 1924-1936 yılları arasında Sovyet yönetimi tarafından yürütülen 'Ulusal-Devlet Sınırlandırılması' adı verilen bir süreçte tanımlanmıştır[82]. Sovyet yönetimi, sınırları tanımlayarak bölgeyi yönetilebilir heterojen bir alan olarak yansıtmıştır. Bölgedeki ortak tarih ve kültür anlayışına sahip topluluklar etnik cumhuriyetlere bölünmüş ve bu cumhuriyetlerin her birine göç yoluyla farklı etnik grupların dâhil edilerek milliyetçi hareketlerin yeniden canlanmasının önüne geçilmesi amaçlanmıştır[83]. Sonuç olarak, Türk devletleri özellikle sınır bölgelerinde komşu devletlere ait etnik azınlıklara sahiptir. Bu durum Türk devletleri arasında etnik gerilimlere yol açmakta ve etnik sorunlar özellikle sınır bölgelerinde sınır çatışmalarını şiddetlendirmektedir[84].

Ayrıca sınırlar, Türk cumhuriyetlerini Sovyet sistemine bağımlı olacak şekilde belirlenmiştir. Sovyet döneminde Türk cumhuriyetleri arasında insanların ve malların dolaşımı Sovyet yönetimi tarafından sağlanmıştır. Ancak Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Türk devletleri hem kendi aralarında hem de toprakları içinde insanların ve malların serbest dolaşımı konusunda sorunlar

---

[82] G. Zholdosheva ‘‘Uluslararası Orta Asya Sempozyumu Bildiriler Kitabı’’, 2019, https://www.researchgate.net/publication/335475235_ULUSLARARASI_ORTA_ASYA_SEMPOZYUMU_BILDIRILER_KITABI_Goc_Yoksulluk_ve_Kimlik_INTERNATIONAL_CENTRAL_ASIA_SYMPOSIUM_PROCEEDINGS_BOOK_Migration_Poverty_and_Identity [Erişim tarihi 20.12.2023]

[83] Ahat Andican, **Değişim Sürecinde Türk Dünyası**, 1996, Emre yayınları, s. 318

[84] International Crisis Group, https://www.refworld.org/publisher,ICG,COUNTRYREP,IDN,,,50.html , 2002, s.1, 2 [Erişim tarihi 20.12.2023]

yaşamıştır. Bunun temel nedeni, Sovyet yönetimi altında inşa edilen karayolları ve demiryollarının Türk cumhuriyetleri ayrı ayrı düşünülerek yapılmamış olmasıdır. Öyle ki, kendi ülkesi içinde bir şehirden diğerine gitmek isteyen bir Özbekistan veya Kırgızistan vatandaşı, karayolu veya demiryolu ile başka bir devletin sınırını geçmek zorundadır[85]. Böylece Türk cumhuriyetleri önce ekonomik ve sosyal olarak birbirlerine bağlanmış, daha sonra da aralarında serbest dolaşımı sağlayan Sovyet sistemine bağımlı hale gelmişlerdir. Sovyet sistemine bağımlılık amacıyla çizilen bu sınırlar, bağımsızlıklarından sonra Türk devletleri arasında sınır çatışmalarına dayalı gerilim alanları haline gelmiştir.

Öte yandan, Türk dünyasının en önemli sorunlarından biri de sınır aşan suların paylaşımı konusundaki anlaşmazlıklardır. Sorunun temelinde, Türk dünyası bölgesinde su tahsisine ilişkin herhangi bir su yönetim rejiminin bulunmaması yatmaktadır. Bu durum, Türk devletlerinin ortak bir çözüm üzerinde uzlaşmaya varmalarının önünde engel teşkil etmektedir [86]. Pamuk ve pirinç üretimine dayalı tarım sektörünün Türk dünyası bölgesinde önemli bir ekonomik sektör olması ve su kıtlığı, sınırı aşan su sorununun önemini ve ciddiyetini artırmaktadır. Kazakistan dışında tarımda kendi kendine yeten ülke bulunmadığından, bölge ülkeleri tarımsal üretim kapasitelerini artırma çabası içindedir. Bu nedenle, kullanılan su miktarına olan talep sürekli artmaktadır. Bununla birlikte, tarımsal üretim için su kanallar aracılığıyla taşınmakta, ancak eski ve verimsiz sulama kanalları nedeniyle suyun neredeyse yarısı tarım arazilerine ulaşmadan kaybolmaktadır[87]. Bu durum, su paylaşımı konusundaki anlaşmazlıkları şiddetlendirmekte ve konuyu Türk dünyası bölgesinde bir güvenlik sorununa dönüştürmektedir.

Türk dünyasının ortak güvenlik sorunlarından biri de dini kullanan radikal hareketler ve terörizmdir. Nitekim özellikle Orta Asya Türk devletlerinde Buhara, Semerkant ve Taşkent gibi İslam'ın önemli merkezleri olan tarihi şehirler

[85] Boris Karaev, "Восточный ветер: Воспоминания и Размышления", (Doğu Rüzgarı: Anılar ve Yansımalar),**Ural Doğu Araştırmaları**, c.1, 2005,https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/4866/2/uv-2005-25.pdf [Erişim tarihi 20.12.2023]
[86] Tayyar Arı, ''**Orta Asya'da Güvenlik Sorunları ve İşbirliği Girişimleri**'', Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2008, s.35
[87] International Crisis Group, **a.g.e.**, s. 3

bulunmaktadır. Bu merkezler Sovyet yönetiminden önce dini açıdan huzurlu bölgeler olarak bilinmekteydi[88].

Ancak Sovyet yönetimi altında dini inançları bastırma ve dini kurumları kapatma politikası izlenmiştir. 1920 yılında Sovyetler Birliği'ndeki cami sayısı yaklaşık 25.000-30.000 iken, 1941 yılında bu rakam yaklaşık 1.000'e düşmüştür. 47.000 imamdan 2.000'i hayatta kalmış ve 14.500 dini okul kapatılmıştır[89]. Uygulanan baskıya rağmen toplum dini inançlarını rejimden saklayarak sürdürmüştür. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra dini baskı azalmış ve toplumun dini hareketlere eğilimi artmıştır. Ancak Nazarbayev'in[90] de belirttiği gibi, Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra oluşan ideolojik boşlukta dini inançlar hızla siyasallaşmıştır. Böyle bir ortamda dini inançlarda birlik yerine bölünmeler ortaya çıkmış ve dini istismar eden radikal hareketler bundan fayda sağlamıştır[91].

Sonuçta, Orta Asya ve Kafkasya'da yer alan Türk devletleri jeopolitik olarak kapalı ülkelerdir. Başka bir deyişle, Türkiye dışında Türk devletlerinin okyanusa veya denize erişimi yoktur. Bu nedenle zengin enerji kaynakları ve doğal madenlere sahip olmalarının yanı sıra aynı zamanda tarım ülkesi olan Türk devletleri, çıkardıkları ve ürettikleri ürünleri dış dünyaya ihraç etmekte ya da yurt dışında çıkarılan ve üretilen ürünleri Türk devletlerine getirerek komşu devletler ve bölgelerle olan ilişkilere bağımlı hale gelmektedir. Bu bakımdan Türk devletleri, ticaret yoluyla refahın artırılması ve temel ihtiyaçların tam olarak karşılanması açısından önemli bir güvenlik sorunuyla karşı karşıyadır. Dolayısıyla bu jeopolitik kilidin açılması gerekli hale gelmektedir. Orta Asya Türk devletlerinin dış dünya ile bağlantısını sağlamak için seçenekler arasında Rusya ve Çin gibi süper güçler veya Tacikistan ve Afganistan gibi coğrafi olarak dağlık ve siyasi olarak istikrarsız devletler bulunmaktadır. Rusya ve Çin ile olan seçenek de bir pazarı temsil ettikleri

---

[88] Tabyshalieva C, ‘‘Стратегический Анализ Конфликтов в Центральной Азии на Примере Кыргызстана и Таджикстана’’, (Kırgızistan ve Tacikistan Örneği Üzerinden Orta Asya'daki Çatışmaların Stratejik Analizi”), **Shvedskogo Agentstva Po Razvitiyu Sotrudnichestva Dergisi**, 53(5), 9-20, 2005, s. 11

[89] Sagadeev, A. “Россия и Идеология Великой Державы”, (Rusya ve Büyük Gücün İdeolojisi), https://cyberleninka.ru/article/n/rossiya-kak-velikaya-derzhava/viewer 2021, [Erişim tarihi 20.12.2023]

[90] Nursultan Nazarbayev, **Kritik On Yıl**, ASAM Yayınları, Ankara, 2003, s. 45

[91] Oliver Roy, **New Central Asia or the Making of Nations**, (Yeni Orta Asya veya Ulusların Oluşumu), Metis Yayınları, İstanbul, 1997, s. 216, 217

için değerlidir. Ancak dışa açıklık açısından bu seçeneğe aşırı güvenmek, Türk devletlerinin Rusya ve Çin ile ilişkilerinde zaten karşı karşıya oldukları güç asimetrilerini derinleştirme riski taşımaktadır.[92] Böylece Türk dünyasının tarihi İpek Yolu üzerinde sahip olduğu jeopolitik kuşağın önemi ortaya çıkmaktadır. Aslında Orta Asya ve Kafkasya'daki Türk devletlerinin Akdeniz'e ve dünyanın batı yarım küresine yine bir Türk devleti olan Türkiye üzerinden ulaşması önemlidir. Böylece Türk devletlerinin karşı karşıya olduğu jeopolitik anahtar, Türk dünyasında güvenliğin karşılıklı bağımlılığını ortaya koyan bir unsur haline gelmektedir.

Türk devletlerinin güvenliğini etkileyen bu etkenler, Türk dünyasındaki güvenlik meselelerinin tanımlanması ve ele alınmasındaki karşılıklı bağımlılığı ortaya koymaktadır. Bu karşılıklı bağımlılık doğru bir şekilde ele alınmazsa, anarşik bir uluslararası sistemin yarattığı belirsizlik ve güvensizlik ortamının Türk devletleri arasında hâkim olmasına yol açabilir. Ancak Türk devletleri etnik, dilsel, dinsel, kültürel, coğrafi ve tarihi ortak değerleri temelinde işbirliği inşa edebilirlerse, aralarındaki karşılıklı güvenlik bağımlılığının yarattığı bölgesel güvenlik kompleksi, sorunların kurumsallaşmış barışçıl bir şekilde çözüldüğü çoğulcu bir güvenlik topluluğuna dönüşebilir. Başta Türk Devletleri Teşkilatı olmak üzere Türk devletleri, kendi aralarında oluşturdukları çok yönlü uluslararası kurumlar vasıtasıyla bu potansiyeli hayata geçirmek için adımlar atmaktadır.

2.2.Bağımsızlık Sonrasında Türk Devletlerinin Türkiye ile İlişkileri

SSCB sonrası Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan gibi dev Türk ülkelerinin Türkiye ile ilişkilerini, kamu ve diplomatik faaliyetleri incelenecektir. SSCB'nin dağılması ve ardından aralarında beş Türk devletinin de bulunduğu bağımsız devletlerin kurulması Türkiye'de büyük bir coşkuyla karşılanmış ve Türk devletlerinin Türkiye'nin himayesi altında birleşmesi konusu gündeme gelmiştir. Tezin bu bölümünde Ankara'nın Orta Asya'da yeni kurulan Türk devletleriyle

[92] Nursultan Nazarbayev, a.g.e., s. 57

yakınlaşmayı en üst düzeye çıkarmayı amaçlayan çeşitli entegrasyon girişimleri incelenmektedir.

Çünkü Avrasya Türklerinin birleşmesi, ülkenin dış politika stratejisinin en önemli önceliklerinden biri haline gelmiştir. 1990'ların başından bu yana Türkiye, Orta Asya'da yeni kurulan Türk devletleriyle siyasi, ticari ve ekonomik ilişkiler kurmak için her türlü çabayı göstermektedir ve geniş kapsamlı entegrasyon girişimleri ortaya koymuştur. Türkiye Cumhurbaşkanı Turgut Özal, Başbakan Süleyman Demirel ve Dışişleri Bakanı H. Çetin, Orta Asya ülkelerine yaptıkları ziyaretler sırasında Türk devletlerinin tek bir Türk siyasi, ekonomik ve kültürel alanı çerçevesinde erken birleşmesine yönelik bir program ortaya koymuşlardır[93]. Ocak 1992'de Türk Dışişleri Bakanlığı, başta Türkçe konuşan ülkeler olmak üzere komşu ülkelerle ekonomik, ticari, teknik, eğitim ve kültürel alanlarda işbirliğini geliştirmek amacıyla Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA) adında özel bir birim kurmuştur.[94] Böylece, Türkiye'nin siyasi faaliyeti, insani ve teknik de dâhil olmak üzere çeşitli yardımların sağlanmasıyla yakın ekonomik, kültürel, bilimsel ve diğer bağların kurulmasına yönelik somut faaliyetlerle birleştirilmiştir.

1990'ların ortalarında Türkiye'nin Orta Asya'ya yönelik olası geniş kapsamlı planlarının yarattığı coşku azalmıştır. Bunun birkaç nedeni vardır. Orta Asyalı liderler Türkiye'nin "büyük kardeş" rolünü oynama arzusundan giderek daha fazla endişe duymaya başlamışlardır. O zamanki Dışişleri Bakanı H. Çetin, Türk Dışişleri Bakanlığı'nın yaptığı bir hesap hatası olarak Mart 1992'de "Türkiye'nin bu cumhuriyetlerin çıkarlarını yurtdışında temsil edeceğini" açıklamıştır. Sadece Özbekistan bu öneriyi dikkate almayı kabul etmiştir[95]. Türkiye'nin faaliyetlerine rağmen, bağımsızlıklarını kazanan Türk devletleri ulusal kimliklerini geliştirmeye ve güçlendirmeye çalışmışlardır. Türkiye'nin Türk devletleriyle ortaklığına aşırı vurgu yapmasının Orta Asya'da tepkiye neden olduğu vurgulanıyor[96]. 1990'ların

[93] İnessa İvanova, ‘‘Turkey Today: Economic Cooperation with Countries of South Caucasus and Central Asia’’, (Bugün Türkiye: Güney Kafkasya ve Orta Asya Ülkeleriyle Ekonomik İşbirliği), **Bugünlerde Asia ve Africa Dergisi**, 2019, s.20
[94] İnessa İvanova, a.g.e. s.25
[95] Gareth Winrow, ‘‘Turkey and the Post Soviyet Central Asia’’, (Türkiye ve Sovyet Sonrası Orta Asya), Royal Institute of International Affairs Yayınları, 1996, s. 29.
[96] İnessa İvanova, a.g.e., s. 165

ikinci yarısından itibaren, Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği ve Japonya'nın yanı sıra bazı yeni sanayileşmiş ülkelerin şirketleri, çoğu küçük şirketler olan Türk şirketleri için rekabetin imkânsız olduğu Orta Asya devletlerinin önde gelen iş ortakları haline gelmiştir. Batı'nın yeni Asyalı ortaklarıyla temasları doğrudan gerçekleşmeye başlamıştır.

XX-XXI. yüzyılların başında, Türkiye'nin bu ülkelerle olan ticari ve ekonomik ilişkileri ciddi bir kriz içindeydi - Türkiye'nin Türki cumhuriyetlerle olan ticaret hacmi üçte bir oranında azalmıştır: 1997'de 1306 milyon dolardan 2002'de 873 milyon dolara düşmüştür[97]. Türk inşaat firmalarının, sanayi ve diğer işletmelerin sayısı önemli ölçüde azalmıştır. Türk işletmelerinin ticari faaliyetlerindeki keskin düşüşün nedenleri 1998-1999 yıllarındaki mali ve ekonomik krizler, Türkiye'deki istikrarsızlıktır. Ekonomik durgunluk, sosyal sorunların genel olarak ağırlaşması, yetkililerin eylemlerinden halkın memnuniyetsizliğinin artmasına neden olmuş, bu da Türkiye'yi siyasi bir krize sürüklemiş, ardından Kasım 2002'de erken parlamento seçimleri yapılmış ve Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) hükümeti iktidara gelmiştir.

AKP'nin Kasım 2002'de Türkiye'de iktidara gelmesinden bu yana, Türk liderliği Orta Asya ülkeleriyle çok yönlü işbirliğini yeniden tesis etmek için önlemler almaktadır. AKP hükümetinin programında Türk dili konuşan devletlerle ilişkilerin tatmin edici olmadığı belirtilmiş ve aşağıdaki ifadelere yer verilmiştir: "Türki cumhuriyetlerle olan tarihi kültürel ve sosyal yakınlığına rağmen, bu devletlerle işbirliği beklentileri karşılayamamıştır. Bu nedenle hükümet, bu ilişkileri geliştirmek ve bölgeyi yakın bir işbirliği alanına dönüştürmek için her türlü çabayı gösterecektir"[98]. Türkiye'nin politikasındaki ana vurgu, "SSCB'nin çöküşünden sonra oluşan Türk dünyasına" hâkim olma girişimlerinden ziyade ticaret ve ekonomik işbirliği üzerine kurulmuştur.

---

[97] Vadim Khramov, John Ridings Lee, ‘‘DPT, General Economic Index’’, (Genel Ekonomik Endeks), **International Monetary Fund**, https://www.elibrary.imf.org/view/journals/001/2013/214/article-A001-en.xml [Erişim tarihi 20.12.2023]

[98] ‘‘The Program of the 59th Government’’, (59. Hükümet Programı), 2013,www.mfa.gov.tr [Erişim tarihi 20.12.2023]

Daha Ocak 2003'te, henüz başbakan olmamış olan AKP lideri Recep Tayyip Erdoğan Türkmenistan, Kazakistan ve Azerbaycan'ı ziyaret etmiştir. Bu adım bir yandan Türkiye'nin Türk devletleriyle işbirliğini geliştirmeye olan ilgisini teyit ederken, diğer yandan da ülkenin bu tür bir işbirliğine pragmatik bir yaklaşım sergilediğini gösterdi - ziyaret enerji kaynakları açısından zengin cumhuriyetlerde gerçekleşti. Türkmenistan ziyareti sırasında, iki ülke arasında hafif sanayi, inşaat, ulaşım yollarının döşenmesi ve Türkmen enerji taşıyıcılarının dünya pazarlarına taşınması alanlarında işbirliğinin sürdürülmesi konusunda görüşmeler yapılmıştır. Kazakistan'da ise iki taraf, ülkeler arasındaki ticaret hacminin arttırılması gerektiği konusunda mutabık kalmıştır. Erdoğan ve Nazarbayev arasındaki görüşmelerde Bakü-Tiflis-Ceyhan projesi ve Kazak enerji kaynaklarının taşınması konuları özel bir yer tutmuş, yani işbirliğinin ekonomik yönleri her yerde tartışılmıştır. Görüşmelerde aynı zamanda ilişkilerin kardeşçe niteliği, tarihi ve kültürel yakınlığı vurgulanmıştır[99].

Nisan 2003'te Türkiye Ticaret, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği'nin girişimiyle Türkiye, Azerbaycan ve Kırgızistan Ticaret ve Sanayi Odaları başkanlarının katılımıyla Türkiye'de Özbekistan ve Türkmenistan büyükelçilerinin de hazır bulunduğu bir toplantı düzenlendi. Toplantıda katılımcılara hitap eden Başbakan Erdoğan, SSCB'nin dağılmasının ardından Türkiye'nin BDT üyesi Türk cumhuriyetleriyle ilişkilerinin istenilen düzeye ulaşamadığını vurgulamıştır. Erdoğan, devletlerarasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerdeki sorunların ve engellerin ortadan kaldırılmasını bu durumu düzeltmenin ana yollarından biri olarak nitelendirmiştir. Başbakana göre bu temelde uzun vadeli bir işbirliği stratejisi inşaa edilebilirdi[100].

2003 baharında Kırgızistan ve Kazakistan'dan üst düzey yetkililer Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Kırgızistan Başbakanı Tanaev (13-15 Mayıs) ve ardından Kazakistan Cumhurbaşkanı Nazarbayev (21-23 Mayıs)Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Görüşmeler yine ticari ve ekonomik işbirliğinin yanı sıra bölgede barış ve

[99] ''Nazarbayev: Oş Olaylarından Sonuç Çıkartacak Kadar Akıllıyız'', **Avrasya Bulteni**, no:10, Ocak 2003, https://www.tuicakademi.org/avrasya-bulteni/ [Erişim tarihi 20.12.2023]
[100] ''800 Milyon Dolarlık Anlaşma''**Avrasya Bulteni,** no:10, Ocak 2003, https://www.tuicakademi.org/avrasya-bulteni/ [Erişim tarihi 20.12.2023]

istikrarın korunmasına odaklanmıştır. Türkiye bu devletlerle anlaşmalar imzalamıştır. Bunlar arasında Kırgızistan ile Uzun Vadeli Ticari ve Ekonomik İşbirliği Programının Uygulanması için İnşaat ve Eylem Planında İşbirliği Anlaşması, Kazakistan ile Uzun Vadeli Ticari ve Ekonomik İşbirliği Anlaşmaları yer almıştır[101].

Türkiye Cumhuriyeti Başkanı Recep Tayyip Erdoğan Ekim ayında Kırgızistan'a resmi bir ziyaret gerçekleştirdi.[102] Ziyaret sırasında Erdoğan, Kırgızistan'ın serbest piyasa ekonomisine geçişini memnuniyetle karşıladığını ve her iki ülkenin hedefinin ticaret hacmini 40 milyon dolardan 200 milyon dolara çıkarmak olduğunu belirtmiştir. Görüşmelerde ayrıca, başta uluslararası terörizm olmak üzere yeni tehditlere yanıt verme konusuna da değinilmiştir[103]. Kasım 2003'te Tacikistan'ı ziyaret eden T.C. Erdoğan, Cumhurbaşkanı E. Rakhmonov ve Başbakan A. Akilov ile yaptığı görüşmelerde karşılıklı ticaret hacminin artırılması ve ülkedeki enerji sektörünün geliştirilmesi için Türk yatırımlarının çekilmesi konuları ele alınmıştır. Son olarak, Aralık 2003'te Erdoğan Özbekistan'ı ziyaret ederek Cumhurbaşkanı Karimov ile görüşmelerde bulunmuş ve bu görüşmelerde ikili ticaret hacminin genişletilmesi için gerekli önlemlerin yanı sıra bölgesel güvenlik konuları ve uluslararası terörizmle mücadelede işbirliğinin güçlendirilmesi ele alınmıştır. Görüşmelerin sonunda taraflar ortak bir ekonomik komisyon kurulmasına ilişkin bir protokol ve terörle mücadelede işbirliği anlaşması imzalanmıştır[104]. Aynı zamanda, Türk araştırmacı Zeirekli'ye göre, 2001 ve 2006 yılları arasında Türkiye'nin Orta Asya ile ilişkilerinin karşılaştırmalı analizleri siyasi olarak oldukça düşük bir seviyede kalmıştır[105].

---

[101] A.g.e. **Avrasya Bulteni**, no:11, Haziran 2003, https://www.tuicakademi.org/avrasya-bulteni/, [Erişim tarihi 20.12.2023]
[102] ‘‘Orta Asya Raporu: Dönüşüm Sürecinde Türk Cumhuriyetleri’’**Avrasya Bulteni**, no:16, Kasım 2003, https://www.tuicakademi.org/avrasya-bulteni/, [Erişim tarihi 20.12.2023]
[103] A.g.e. **Avrasya Bulteni**, no:16, Kasım 2003, https://www.tuicakademi.org/avrasya-bulteni/, [Erişim tarihi 20.12.2023]
[104] A.g.e. **Avrasya Bulteni,** no:17, Aralık 2003, https://www.tuicakademi.org/avrasya-bulteni/, [Erişim tarihi 20.12.2023]
[105] Sedef Zeyrekli, ‘‘Türkiye’nin Orta Asya Politikasında Süleyman Demirel’in Rolü’’ **Elektronic Journal of Political Studies,** June 2013, s.28, https://www.esbadergisi.com/images/sayi7/turkiyenin_orta_asya_politikasinda_demirelin_rolu.pdf [Erişim tarihi 08.04.2023]

2007 yılından bu yana ilişkiler yeni bir ivme kazanmış ve daha üretken hale gelmiştir. İtalyan araştırmacı C. Frappi bunu vurguluyor: "AKP'nin Orta Asya ülkelerine yönelik politikası, 2007 yılında Orta Asya ülkelerini dış politikasında bir öncelik haline getiren Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı A. Gül'ün seçilmesi ile ivme kazanmıştır"[106].

Türk Dışişleri Bakanlığı'na göre, Türkiye'nin bölgeye yönelik dış politikası aşağıdaki beş bileşenden oluşmaktadır:

- Enerji, ekonomi, ticaret, kültür, kamu kuruluşları, siyaset vb. alanlarda ikili ve çok taraflı işbirliğinin geliştirilmesi
- Bölgesel çatışmaların barışçıl yollarla çözülmesine yardımcı olmak;
- Bir enerji terminali olarak hizmet vermek;
- Ulusal ve devlet yapılarının oluşturulması sürecinde bölge ülkelerine yardım sağlanması;
- Diğer ülkelerle ilişkilerin geliştirilmesinde yardım[107].

Böylece 2000'li yıllarda Ankara, Orta Asya'ya yönelik siyasi yaklaşımını yeniden gözden geçirme ihtiyacını fark etmiştir. Daha gerçekçi projelerin uygulanmasına ve bu cumhuriyetlere yönelik aşırı iddialı planların terk edilmesine vurgu yapılmıştır.

Ankara, askeri-teknik ve siyasi-askeri işbirliğini Türki cumhuriyetler arasındaki nüfuzunu güçlendirmenin önemli bir unsuru olarak görmektedir. Özellikle 2015 sonu itibariyle Türkmenistan'dan 1.299, Kırgızistan'dan 401, Özbekistan'dan 426 ve Kazakistan'dan 383 kişi Türk askeri eğitmenler tarafından eğitilmiştir[108].

---

[106] Carlo Frappi, ‘‘Central Asia’s Place in Turkey’s Foreign Policy’’, (Türkiye’nin Dış Politikasında Orta Asya’nın Yeri), **ISPI analyses,** № 225, December 2013, s. 1, 3, 5, 12, https://www.ispionline.it/sites/default/files/pubblicazioni/analysis_225_2013.pdf [Erişim tarihi 08.04.2023]

[107] ‘‘Türkiye'nin Girişimci ve İnsani Dış Politikasi’’, https://www.mfa.gov.tr/genel-gorunum.tr.mfa [Erişim tarihi 08.04.2023]

[108] İnessa İvanova, ‘‘Турция в центральной Азии: партнер или соперник?’’, (Orta Asya'da Türkiye: Ortak mı, Rakip mi?), 2019, https://www.elibrary.az/docs/jurnal/jrn2019_616.pdf [Erişim tarihi 15.09.2023]

Türkiye, Orta Asya ülkeleriyle iş ilişkilerini geliştirmek için büyük çaba göstermiştir. Bazı verilere göre 2017 yılı sonunda Türk firmalarının (4.000'den fazla) bu bölgedeki doğrudan yatırımları 14 milyar doları aşmıştır[109].

Ankara, ekonomik ve sosyal-kültürel alanlarda yeni çok taraflı entegrasyon şemaları ve formatları arayışına girmiştir. Bu durum, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye (Türkmenistan ve Özbekistan devlet başkanları çekimser kaldı) devlet başkanlarının 3 Ekim 2009'da Nahcivan'da gerçekleştirdikleri toplantının ardından "Türk dünyasında güven ortamını güçlendirmeyi, siyasi dayanışmayı pekiştirmeyi ve ekonomik ve teknik işbirliğinin geliştirilmesine ivme kazandırmayı amaçlayan" "Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi" (CCTS) veya Türk Konseyi'nin kurulmasıyla kanıtlandı. CCTS zirveleri Bişkek, İstanbul, Bodrum, Astana'da (2011-2015 yıllarında) düzenlenmiştir"[110].

Türkiye'nin Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) konusundaki tutumu özel bir ilgiyi hak etmektedir. 26 Nisan 2012 tarihinde Almatı'da Ankara ile ŞİÖ arasında diyalog ortaklığına ilişkin bir memorandum imzalanmıştır. Dönemin Türkiye Dışişleri Bakanı A. Davutoğlu bu belgeyi Türkiye ve ŞİÖ üye devletlerinin "ortak kaderinin" teyidi olarak değerlendirmiştir.[111] Diyalog ortağı statüsünün Ankara'nın çok vektörlü dış politikasını güçlendirmeye yardımcı olacağını, örgüt içindeki gelişmeleri izleyeceğini ve bölgesel işbirliği konusunda görüş alışverişinde bulunacağını vurgulamıştır[112].

Geçtiğimiz birkaç yıl içinde Türkiye, yakın komşularıyla yüksek düzeyli stratejik işbirliği konseylerinin kurulmasını hızlandırmıştır. Ankara bu platformları, özellikle ticaret, ekonomi ve enerji alanlarında işbirliğini daha da geliştirmeye yönelik pratik konuları görüşmek üzere bakanlıklar ve kurumlar aracılığıyla sistematik istişareler için bir araç olarak kullanmaktadır. Kırgızistan, Rusya'dan

---

[109] ''Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi''https://www.mfa.gov.tr/turk-konseyi.tr.mfa, [Erişim tarihi 15.09.2023]

[110] ''Вы Вышли за Рамки Глобальной Политики'', (Küresel Politikanın Ötesine Geçtiniz mi), https://www.globalaffairs.ru/global%20processors/Ross%C4%B1ya-i [Erişim tarihi 15.09.2023]

[111] Ahmet Davutoğlu, **a.g.e.,** s. 584

sonra Ankara'nın böyle bir platform kurduğu ikinci ülkedir Kazakistan ve Türkmenistan ile de Stratejik İşbirliği Konseyleri bulunmaktadır.

Türkiye, Hazar petrol ve gazını dünya pazarlarına taşımak için kendi topraklarını kullanmakla ilgilenmektedir. Ancak Ankara'nın siyasi öncelikleri ve bölgedeki "boru hattı diplomasisi" Moskova ile stratejik ilişkilerin dengelenmesi bağlamında belirleniyor. Orta Asya ülkeleriyle ikili ilişkilerin bu kadar önemli hale gelmesinin nedeni budur.

Türkmen-Türk İlişkileri. SSCB'nin dağılmasından sonra Aşkabat'ta büyükelçilik açan ilk ülke Türkiye olmuştur.[113] Türkmenistan'ın dünyanın en büyük doğal gaz rezervlerine sahip ilk beş ülkesinden biri olması, Türkiye'nin ilgisini özellikle bu ülkeye çekmiştir. Son yıllarda Türk inşaat şirketleri Türkmenistan'da en fazla sayıda proje gerçekleştirmiştir[114].

Türkiye-Türkmenistan ekonomik ilişkileri 2016 yılı sonunda şu rakamlara ulaştı: Türkmenistan'a ihracat 125 milyar dolar, Türkmenistan'dan ithalat 422 milyon doları oluşturmaktadır. 600 civarında Türk firması Türkmenistan'da faaliyet göstermektedir[115] ve Türkmen meslektaşlarıyla ülkenin Bakü-Tiflis-Ceyhan projesine dâhil edilmesi konusunda müzakereler devam etmektedir.

Erdoğan, Cumhurbaşkanı olarak ilk ziyaretini 6-7 Kasım 2014 tarihlerinde Türkmenistan'a gerçekleştirmiştir. Türkiye-Türkmenistan ekonomik ilişkileri 2016 yılı sonunda şu göstergelere ulaşmıştır: Türkmenistan'a ihracat 125 milyar dolar, Türkmenistan'dan ithalat 422 milyon dolardır. 600 civarında Türk firması Türkmenistan'da faaliyet göstermektedir, ülkenin Bakü-Tiflis-Ceyhan projesine dâhil edilmesi konusunda Türkmen muhataplarla müzakereler devam etmektedir.

Gaz projelerine gelirsek, Azerbaycan Petrol Araştırmaları Merkezi Başkanı İ. Şaban'ın görüşüne göre, şimdiye kadar "üç ülkenin (Türkiye, Azerbaycan, Türkmenistan) dışişleri bakanlarından hiçbiri Türkmen gazını Azerbaycan

[113] ''Türkiye - Türkmenistan Siyasi İlişkileri''www.mfa.gov.tr/turkiye-turkmenistan-siyasi-iliskileri.tr [Erişim tarihi 15.09.2023]
[114] A.g.e. www.mfa.gov.tr/turkiye-turkmenistan-siyasi-iliskileri.tr [Erişim tarihi 15.09.2023]
[115] A.g.e. www.mfa.gov.tr/turkiye-turkmenistan-siyasi-iliskileri.tr [Erişim tarihi 15.09.2023]

üzerinden Türkiye'ye ve daha sonra Avrupa'ya tedarik etme niyetini beyan etmemiştir"[116].

Geliştirilmekte olan güzergâhlardan birinin de Türkmenistan'ın Azerbaycan gazının Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşınması projesine ("Güney Koridoru") katılımı olduğu hatırlanmalıdır.

Türkmenistan "kendi sınırında" gaz satmak istemektedir. Bu nedenle Aşkabat, Hazar Denizi'nin altından Azerbaycan'a bir doğalgaz boru hattı inşa edilmesi konusunda oldukça pasif davranmaktadır. Rusya ve İran projenin hayata geçirilmesine karşı çıkmaktadır. Ve hem yasal hem de çevresel hususları öne sürmektedirler.

Kazakistan İlişkilerine Öncelik Verilmesi. N. Nazarbayev'in SSCB'nin dağılmasından sonra Eylül 1991'de Türkiye'ye yaptığı ve Türkiye'nin bu devleti tanımasına yol açan ziyaret, Kazakistan ile ilişkilerin başlangıcı olarak kabul edilebilir. Kuşkusuz Kazakistan, bölge ülkelerine kıyasla yüksek gelişmişlik düzeyi nedeniyle beş Orta Asya ülkesi arasında öne çıkmaktadır. Ülke doğal gaz rezervleri bakımından dünyada 20. sırada, petrol rezervleri bakımından ise 12. sırada yer almaktadır[117]. 2012 yılında Türkiye ile Kazakistan arasında Yüksek Düzeyli İşbirliği Konseyi'nin ilk toplantısı gerçekleştirilmiştir.

Türkiye-Kazak işbirliğinin sonuçları, Türkiye Cumhurbaşkanı R.T. Erdoğan'ın Eylül 2017'de Kazakistan'a yaptığı ve Astana'daki İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) Bilim ve Teknoloji Zirvesi ile aynı zamana denk gelen ziyareti sırasında özetlenmiştir. "Ülkeler arasındaki ticaret hacmi şu anda 2 milyar dolar civarında ve bunun bir sınır olmadığına inanılmaktadır. Görevimiz, mutabık kaldığımız üzere, ticaret hacmini 5 milyar dolara çıkarmaktır; hem Kazakistan hem de Türkiye bunun için yeterli potansiyele sahiptir." dedi [118].

---

[116]'' Türkiye-Azerbaycan-Türkmenistan Üçlü Dışişleri Bakanları Toplantısı Aşkabat'ta gerçekleştirildi''eadaily/com/ru/news/2017/07/19/ [Erişim tarihi 15.09.2023]

[117]Nadejda Alekseeva ''Зачем президент Турции приехал в Казахстан'', (Türkiye Cumhurbaşkanı Kazakistan'a neden geld), https://russian.rt.com/ussr/article/428215-turciya-svyazi-kazakhstan , 2017, [Erişim tarihi 15.09.2023]

[118] A.g.e. https://russian.rt/com/article/428215/turciya-svyazi-kazakhstan, 2017, [Erişim tarihi 15.09.2023]

Görüşmeler sırasında Kazakistan'da milyarlarca dolarlık müteahhitlik işleri yürüten 600'den fazla Türk firması olduğu vurgulandı[119]. Kazak Cumhurbaşkanı, tarihi İpek Yolu üzerinde bulunan iki ülkenin "Doğu ile Batı arasında bir köprü işlevi gördüğüne" dikkat çekmektedir [120].

Ancak bugün Astana, Ankara ile aşırı yakın bir konsolidasyonla ilgilenmiyor. Bunun yerine Kazakistan, tüm büyük bölgesel güçlerle - Rusya, Çin ve Türkiye - eşit mesafeli temaslarını sürdürmeye çalışmaktadır. Astana'nın ölçülü dış politikası, ülkenin 2015-2016 Rusya-Türkiye siyasi çatışmasının ortasında bir arabulucu olarak hareket etmesini sağlamıştır.

Nazarbayev, Rus ve Türk liderlerle olan dostluk bağlarını, Türk Silahlı Kuvvetlerinin Rus Su-24 uçağını düşürmesinin ardından krizde olan Moskova ve Ankara arasındaki ilişkilerin yeniden tesis edilmesine katkıda bulunmak için kullanmıştır.

Rusya Kriz Toplumu Araştırmaları Merkezi Direktörü M. Vilisov'a göre eski Sovyet ülkeleri arasında en dengeli ve tutarlı taktiklere sahip olan Kazakistandır. "Nazarbayev çok vektörlü yaklaşımına rağmen Rusya'nın Kazakistan'ın ana ortağı olduğunu her zaman beyan etmiştir. Kazakistan büyük oyuncular arasında pragmatik bir denge sağlamayı başarmaktadır. Kazakistan'ın kendisi de bir sistem oyuncusudur ve çoğu zaman belirli temasların başlatıcısı olarak hareket eder", - diye vurguluyor Vilisov[121].

Özbek-Türk İlişkilerinde İniş ve Çıkışlar. Türkiye, Özbekistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olmıuştur ve 1992 yılında Özbekistan ile diplomatik ilişkiler kurmuştur. SSCB'nin dağılmasından sonra Özbekistan ile Türkiye arasındaki ilişkiler hızla gelişmeye başlamıştır. Ancak Ankara'nın 1990'ların ortalarında Özbekler arasında Pantürkizm fikrini ısrarla desteklemeye başlamasının ardından Taşkent Türkiye ile ilişkilerini aniden kesmiştir. Buna ek olarak Özbek

---

[119] Arkadiy Dubnov, ‘‘Турция нужна России больше, чем Россия Турции’’, (Türkiye’nin Rusya’ya, Rusya’nın Türkiye’ye Olduğundan Daha Çok İhtiyacı Var), 10.07.2023, https://publico.ru/opinions/turciya-nuzhna-rossii-bolshe-chem-rossiya-turcii [Erişim tarihi 15.09.2023]

[120] Sinem Cengiz, ‘‘Turkey carves out a new role for itself in Central Asia’’, (Türkiye Orta Asya'da kendine yeni bir rol belirliyor), www.arabnews.com/node/1296696 [Erişim tarihi 15.09.2023]

[121]‘‘Türkiye ve Özbekistan arasında 26 anlaşma’’ www.ahaber.com/tr/gundem/2017/10/26/turkiye-veozbekistan-arasinda-26-anlasma [Erişim tarihi 15.09.2023]

lider Kerimov, Türk makamlarının başta Özbek muhalefet lideri Muhammed Salah olmak üzere bazı siyasi muhaliflerine sığınma hakkı vermesinden memnun değildi[122].

Özbekistan Cumhurbaşkanı Kerimov'un ölümünden sonra Ankara ilişkileri "sıfırlamak" için büyük çaba sarf etmiştir. Kasım 2016'da, Türkiye'deki başarısız darbeden 4 ay sonra, Cumhurbaşkanı Erdoğan Özbekistan Cumhurbaşkanı Vekili S. Mirziyoyev ile görüşmek üzere resmi bir ziyaret için Özbekistan'a gitti. Özbekistan büyük bir jeopolitik öneme sahip olduğundan - Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Afganistan ve Türkmenistan ile sınır komşusu - Erdoğan'ın ziyareti sadece Türkiye'nin Özbekistan ile ilişkileri için değil, aynı zamanda tüm Orta Asya için de siyasi ve jeostratejik bir öneme sahipti.

Özbekistan'ın yeni cumhurbaşkanı 20 yıl sonra ilk devlet ziyaretini 2017 yılında Türkiye'ye gerçekleştirmiştir. İki lider arasındaki görüşmenin ardından ekonomi, eğitim, kültür, bankacılık ve askeri sanayi alanlarında 26 anlaşma imzalandı. İki lider, ülkeler arasındaki ticaret hacmini 10 yıl içinde 10 milyar dolara çıkarma hedefi belirlenmiştir[123] .

Türkiye ve Kırgızistan İşbirliği, 16 Aralık 1991 tarihinde Türkiye, Kırgız Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olmuştur. İki ülke arasındaki Cumhuriyet ve diplomatik ilişkiler 29 Ocak 1992'de başlamıştır.[124] 1992 yılında bu ülkelerin Büyükelçilikleri Bişkek ve Ankara'da açılmıştır.

Bugün, bu ülkelerin stratejik ortaklık düzeyi her alanda hızla gelişmektedir. Türkiye ve Kırgızistan eğitim alanında 200'den fazla işbirliği anlaşması imzalamıştır, kültür, ticari ve ekonomik işbirliği, ulaştırma, iletişim, askeri ve diğer alanları kapsamıştır. Geçmiş on yıldaki ve günümüzdeki ilişkilerimizin içeriğini ve yaklaşımını yansıtan temel belgeler: İki siyasi belge - Ebedi Dostluk ve İşbirliği Antlaşması[125] - son on yıldaki, şimdiki ve öngörülebilir gelecekteki ilişkilerimizin

[122] ''Türkiye - Özbekistan Siyasi İlişkileri'', https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ozbekistan-cumhuriyeti-siyasi-iliskileri.tr.mfa [Erişim tarihi 15.09.2023]
[123] A.g.e. [Erişim tarihi 15.09.2023]
[124] ''Türkiye - Kırgızistan Siyasi İlişkileri'',https://www.mfa.gov.tr/turkiye-kirgizistan-cumhuriyeti-siyasi-iliskileri.tr.mfa [Erişim tarihi 15.09.2023]
[125] A.g.e. https://www.mfa.gov.tr/turkiye-kirgizistan-cumhuriyeti-siyasi-iliskileri.tr.mfa [Erişim tarihi 15.09.2023]

iç içeriğini yansıtan temel belgelerdir: Kırgız Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasında 24 Ekim 1997 tarihli Ebedi Dostluk ve İşbirliği Anlaşması, 24 Ekim 1997 tarihli Kırgız Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti Devlet Başkanları Ortak Açıklaması ve 1997 ve 1 Temmuz 1999 tarihli "Kırgızistan ve Türkiye: 21. Yüzyılda Birlikte"[126] başlıklı iki Devlet Başkanının Ortak Bildirisi.

Bu ülkelerin siyasi ilişkilerinin içeriğine bakacak olursak, genel dış politika öncelikleri ve hedefleri doğrultusunda, Kırgızistan'ın Orta Asya'daki coğrafi konumu Türk dili konuşan ülkelerle işbirliği yapma ve Türkiye'yi bu süreçte destekleme fırsatı sunmaktadır. Türkiye ve Kırgızistan, BM çerçevesinde işbirliğini yoğunlaştırmış ve böylece BM Güvenlik Konseyi oylama sürecinde birbirlerini desteklemektedir. Kırgızistan, Türkiye'de düzenlenen bölgesel ve uluslararası toplantılara aktif olarak katılmaktadır.

İki ülke arasında özellikle cumhurbaşkanlığı düzeyinde çok sayıda ziyaret ve görüşme gerçekleşmiştir. Kırgızistan Cumhurbaşkanı Almazbek Atambayev, cumhurbaşkanlığı seçiminin ardından ilk resmi yurtdışı ziyaretini 11-15 Ocak 2012 tarihleri arasında Türkiye'ye gerçekleştirmiştir. Türkiye Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Ağustos 2012'de Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi Zirvesi'ne katılmak üzere Kırgızistan'a resmi bir ziyarette bulunmuştur.[127] Zirvede Türk dili konuşan ülkelerin entegrasyon süreçlerinin hızlandırılması, bilim, eğitim ve ekonomi alanlarında işbirliğinin teşvik edilmesi konuları ele alınmıştır. Kırgızistan'ın Türk Dili Konuşan Ülkeler Vakfı ve Üniversitesi kurma girişimi ele alınmıştır.

Genişletilmiş formatta yapılan toplantının ardından mali koşullar, Türk Akademisi ve Türk Mirası ve Kültür Vakfı'nın kurulmasına ilişkin anlaşmalar imzalanmıştır. Bişkek Deklarasyonu kabul edilmiştir.[128] Ayrıca, zirve sırasında Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev tarafından Türk dili konuşan ülkeleri birleştirecek bir demiryolunun inşası olmuştur. Nazarbayev Dört ülkenin ulaştırma bakanlığına konuyu görüşmeleri talimatı verilmiştir. Girişime göre,

[126] Zakir Çotayev, ‘‘Kirgizistan Diş Politikasinda Türkiye ile İlişkilerine Genel Bakış’’, **Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi**, 2021, s.54
[127] Zakir Çotayev, a.g.e., s. 58
[128] Zakir Çotayev, a.g.e., s. 63

demiryolu Türkiye'den Gürcistan üzerinden Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Çin'e uzanmalıdır.

Çalışma ziyareti kapsamında 18 Haziran 2013 tarihinde Ankara'da bulunan Almazbek Atambayev, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ile bir araya gelmiştir. Türkiye Başbakanı'nın Kırgızistan'a son ziyareti 9-11 Nisan 2013 tarihleri arasında gerçekleşmişti. Stratejik İşbirliği Yüksek Konseyi'nin ikinci toplantısı için 9-11 Nisan 2013. Başkan Kanıbek başkanlığındaki Parlamento Dış İlişkiler Komitesi üyeleri Imanaliev 29 Ocak - 1 Şubat 2013 tarihleri arasında Türkiye'yi ziyaret etmiştir.

Kırgız Cumhuriyeti Kültür, Enformasyon ve Turizm Bakanı Sultan Rayev, 2 Ekim 2013 TÜRKSOY Kültür Bakanları Daimi Konseyi 31. Dönem toplantısına katılmak üzere Türkiye'yi ziyaret etmiştir.[129]

8-9 Kasım 2013 tarihleri arasında, Türkiye'nin Sayın Başbakan Yardımcısı Beşir Atalay (Sosyal Demokrat Parti), 8 Kasım 2013 tarihinde SDPK'nın kuruluşunun yirminci yıldönümü etkinliklerine katılmak üzere Kırgızistan'a gelmiştir[130].

Naji Bostanji, Kırgız Parlamentosu'nun 75. yıldönümüne adanmış ciddi bir etkinliğe katılmıştır. 10-13 Aralık 2013 tarihlerinde Kırgız Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanı K. Sadykov başkanlığındaki Kırgız heyeti "Tüm Çocukların Kaliteli Eğitime Dâhil Edilmesi" konulu konferansa katılmak üzere Türkiye'ye resmi bir ziyaret gerçekleştirdi. Türkiye ile Kırgızistan da dâhil olmak üzere Türk dünyasının yeni bağımsız devletleri arasındaki on yıllık diplomatik ilişkiler süresince, kültürel, insani ve bilimsel-eğitimsel işbirliğine yönelik çok etkili mekanizmalar geliştirilmiştir. Bunlar arasında Türk dili konuşan devlet ve toplulukların yıllık Kurultayları, Yerel Yönetim Organları Kongresi, Ruhani Bakanlar Kongresi,

[129] "Тюркский инвестиционный фонд повлияет на развитие Кыргызстана", (Türk Yatırım Fonu Kırgızistan'ın Kalkınmasında Etki sağlayacak), 2023 http://www.vesti.kg/index.php?option=com_k2&view=item&id=23900&Itemid=83 [Erişim tarihi 15.09.2023]

[130] A.g.e. http://www.vesti.kg/index.php?option=com_k2&view=item&id=23900&Itemid=83 [Erişim tarihi 15.09.2023]

Avrasya Ülkeleri Ekonomik Forumu, TÜRKSOY ve planlı olarak ve kararlaştırılan konularda düzenlenen çeşitli etkinlikler yer almaktadır[131].

İncelenen materyale dayanarak aşağıdaki sonuçlar çıkarılabilir. Dünyada devletlerin karşılıklı bağımlılığının derinleşmesinin nesnel düzenliliği giderek daha da gelişmektedir.

Türk-Kırgız ilişkilerinde yeni bir dönem, Nisan 2018'de yeni seçilen Kırgızistan Cumhurbaşkanı Sooronbay Ceenbekov'un Ankara'ya resmi bir ziyaret gerçekleştirmesiyle başlamıştır. Cumhurbaşkan Erdoğan ile görüşmesi sırasında ekonomi, yatırım, tarım, spor, sosyal güvenlik, enformasyon ve basın alanlarında ikili işbirliği belgeleri imzalanmıştır. İmza töreninin ardından düzenlenen basın toplantısında Erdoğan, "Kırgızistan'ın Türkiye için özel bir ülke olduğunu" belirtmiştir[132]. Şimdi ise Kırgız Cumhuriyet'inin yeni Cumhurbaşkanı Sadır Caparov bu konuları kendi isteği ile yerine getirmektir.

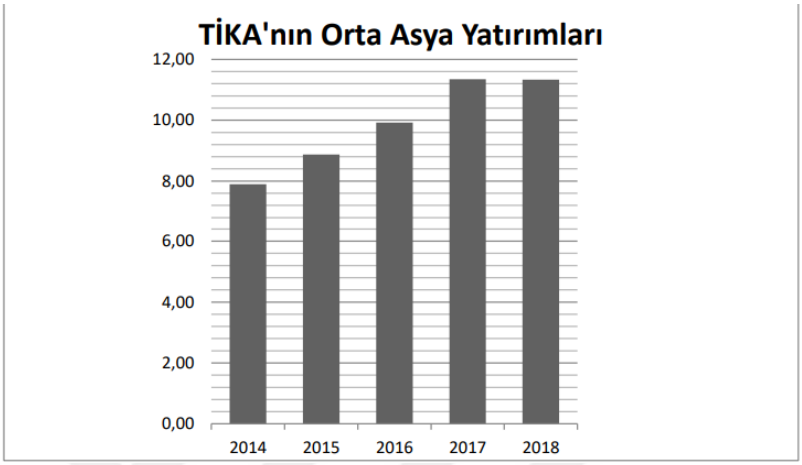
Çalışmanın açıklamaya çalıştığı gibi Türkiye özelinde olmakla birlikte ilk amaç olmakla birlikte gerek Türki Cumhuriyetlerdeki karar vericilerin politikalarında gerekse uluslararası sistemdeki değişimlere paralel olarak üçüncü düzeyde işbirliği geliştirilmiştir. İşbirliği çatısı altında Orta Asya ülkelerinde Soğuk Savaş'ın sona ermesi, Baltık veya Kafkas ülkelerinde olduğu gibi, şiddetli ayaklanmaların olmaması, yalnızca bir dereceye kadar ekolojik veya çevreseldir. Rusya'dan sonra Türkiye birçok alanda aktör konumunda ve hatta yumuşak güç stratejisi kullanıyor, kamu diplomasisi araçlarını etkin bir şekilde kullandığı birçok alanda da organizasyonun başrol oyuncusu konumundadır. 2011 yılında benimsediği Orta Asya politikasının da etkisiyle dikkatler Ortadoğu'ya ve ardından Afrika'ya kaydırılmıştır ve Türk devletlerine verilen önem azalmaya başlamıştır. Bunun en önemli göstergesi Orta Asya için tasarlanan ancak daha sonra birçok ülke ve bölgede faaliyet gösteren TİKA'nın verileridir.

---

[131] Kanıbek Kudayarov, ‘‘2001-2011'de Kırgız-Türkiye İlişkileri 10 Yıllık İşbirliğinin Sonuçları ve Perspektifler’’, 2021, **Russian Academy of Sciences,** https://www.researchgate.net/publication/354116740_Turkish_policy_in_Kyrgyzstan_and_its_impact_on_Russia's_foreign_policy_strategy_in_the_Kyrgyz_Republic_PhD_thesis [Erişim tarihi 15.09.2023]

[132] İsmail Akgun, Nihat Şimşek, “TC ve ABD Eğitim Sistemi”, 2021, www.yok.gov.tr , www.meb.gov.tr, [Erişim tarihi 19.09.2023]

Tablo 4. TIKA'nın Orta Asya yatırımları.[133]



TİKA'nın 2014 yılından itibaren Orta Asya ülkelerine ayırdığı toplam bütçe içindeki payı grafikte görüldüğü gibidir[134]. Bu bağlamda 2014 yılından itibaren bir artış yaşanmakta olup, 1992 yılında başlayan zirvelerden bu yana aktif bir çabanın ürünü olan Türk Keneşi'nin rolü de oldukça büyüktür. Ancak %100'lük pay içerisinde Orta Asya'ya ayrılan pay genelleştirildiğinde oldukça düşüktür.

Ekonomik ve kültürel bazda ilişkiyi etkilemeye devam edeceğini göstermektedir. Uygulamada alınan kararların başarısızlığı ve yavaşlığı her dönemde devam eden bir sorundur.

2000'li yıllarda Ankara, Orta Asya ülkelerine yönelik siyasi yaklaşımları yeniden gözden geçirme ihtiyacını fark etmiştir. Daha gerçekçi projelerin uygulanmasına ve bu cumhuriyetler için aşırı iddialı planların reddedilmesine pay verilmiştir. Türkiye ve Rusya'nın kendilerini Avrasya bölgesinde iki büyük güç olarak konumlandırması ve burada barış ve istikrarın sağlanmasına katkı sağlaması dikkat çekicidir. Moskova Devlet Üniversitesi Dünya Siyaseti Fakültesi'nin bir çalışanı tarafından vurgulandığı gibi, Siyaset Bilimi Doktoru Dina Malysheva, Orta Asya bölgesinde Türkiye ile Rusya arasındaki işbirliğini destekleyen bir dizi nesnel faktörler aşağıdaki gibidir:

[133] ''TİKA İdare Faaliyet Raporu'', https://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22. [Erişim tarihi 19.09.2023]
[134] A.g.e. [Erişim tarihi 19.09.2023]

- Türkiye'nin Karadeniz boğazlarını kontrol eden ve Avrupa ile Asya arasında bir tür köprü rolü oynayan, Rusya ve Orta Asya ülkelerine kendi ekonomik ve siyasi çıkarlarını gerçekleştirmeleri açısından ek fırsatlar açan elverişli coğrafi konumu;
- Rusya ve Türkiye, her biri kendi bölgesel işbirliği projelerini teşvik ederek ve entegrasyon süreçlerindeki tüm katılımcılar arasında bir güven ve karşılıklı ilgi ortamı yaratarak, bölgedeki gerginliğin azaltılmasına yardımcı olur;
- Türkiye ve Rusya, önemli bir Müslüman nüfusa sahip büyük Avrasya devletleri olarak, Orta Asya ülkeleri, Batı ve İslam dünyası arasındaki ilişkilerde arabulucu rolü oynayabilmektedir;
- Tüm Orta Asya devletlerinin benimsediği çoklu vektör politikası, Rusya ve Türkiye tarafından bölge ülkeleriyle ikili formatta derinlemesine işbirliği için kullanılabilmektedir.[135]

Türkiye, bu gelişmeler karşısında soy ve din bağı bulunan Orta Asya Türk Cumhuriyetlerini derhal tanımış, büyükelçilikler açmış, ortak tarih ve kültüre sahip olduğu kardeş devletlerle çok taraflı işbirliğine girmiştir. Türkiye'nin Türk dünyasına yaklaşımı yeni Türk cumhuriyetleri tarafından takdirle karşılanmıştır. Başlangıçta yeni dağılan SSCB'nin getirdiği sorunlarla ilgilenen Rusya, ilk dönemlerde Türkiye'nin Türk dünyasına yönelik politikalarıyla yakından ilgilenmemiştir.

ABD ve Batı ise Türkiye üzerinden bu coğrafyaya nüfuz etmek istedikleri için Ankara'nın Türk dünyasına yaklaşımını desteklemiştir. Bu şekilde oluşan konjonktürel siyasi iklim, Türkiye'nin Türki Cumhuriyetler ile ilişkilerinin gelişmesi ve kurumsallaşması için uygun zemini oluşturmuştur.

Türkiye ile yeni Türk cumhuriyetleri arasında kurulan bu ilişki özellikle ekonomi alanında olumlu sonuçlar vermiştir. Türkiye hem yatırım hem de dış ticaret açısından Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'nin ilk beş ortağı arasında yer almaktadır. Ancak başta siyasi alan olmak üzere diğer alanlardaki ilişkiler istenilen

[135] Dina Malışeva, ‘‘Внешняя политика Турции в Центральной Азии’’, (Türkiye'nin Orta Asya'daki Dış Politikası), **Rusya Dışişleri Bakanlığı Diplomasi Akademisi,** 2014, s. 57

düzeye ulaşmamış ve stratejik bir derinlik kazanamamıştır. Bu ilişkiler her zaman kırılgan zeminlerde yürümüştür. Bu durumu dört ana nedene dayandırmak mümkündür: 1) Rusya faktörü, 2) ABD ve AB faktörü, 3) Orta Asya Türki Cumhuriyetlerinin kendi iç dinamikleri ve 4) Türkiye'nin dinamikleridir.[136]

Rusya'nın yaklaşımı, Türk dünyasının birliği fikrinin gelişmesinde ve uygulanmasında önemli bir faktördür. Moskova yönetiminin tutumu hem Ankara ile yeni Türk cumhuriyetleri arasındaki ilişkilerde etkili olmakta hem de Türk cumhuriyetlerinin kendi aralarındaki ilişkilerin belirlenmesinde önem taşımaktadır. Başlangıçta Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasındaki ilişkilere sempati ile yaklaşan Rusya "Adriyatik'ten Çin Seddi'ne Türk Yurdu" ve "Türk Birliği" gibi milliyetçi söylemlerden rahatsızlık duymaya başlamış, bu söylemleri "Turancılık" olarak algılamış[137] ve bu yaklaşımda gördüğü Orta Asya Türk cumhuriyetlerine yayılmasını istememiştir. SSCB dağılmış olsa da Rusya yakın çevre doktrini kapsamında Orta Asya ve Kafkasya'daki etkinliğinden hiçbir zaman vazgeçmemiştir. SSCB'nin dağılma sürecinde yaşanan sorunlarla birlikte Sovyetler Birliği sonrası kurulan yeni cumhuriyetlerin kendisine mahkûm olduğu anlayışıyla hareket eden Rusya, kısa bir süre bu coğrafya ile yakından ilgilenmemiş ancak kendisini toparladıktan sonra söz konusu coğrafyada hâkim güç olduğunu göstermeye çalışmıştır.

Bölgeye yerleşmeye çalışan diğer güçlerle mücadele içerisine giren Rusya, geçiş dönemindeki boşluktan faydalanarak, çoklu faaliyetler neticesinde bölgeyi kontrol altına alarak "Büyük Oyunun'' en büyük oyuncusu olduğunu ya da oyun kurucu olduğunu bölgeye kabul ettirmeye çalışmıştır. Bu politika çerçevesinde Rusya, bir yandan bölgede sahip olduğu askeri üslerle bölgenin güvenliğini, başında bulunduğu örgütlerle bölgenin entegrasyonunu, sağladığı kredileri, yaptığı yatırımları ve yürüttüğü ticareti sağlamaktadır. Ticaret hacmi ile de bölgenin ekonomik işleyişinde söz sahibi olduğunu göstermeye çalışmıştır. Rusya'nın bölge ülkeleriyle çok çeşitli ve derin ilişkileri olmasına rağmen Türkiye'nin kendi tezlerini

[136] Dina Malışeva, a.g.e., s.75
[137] Yuan Çjan, ''Организация Тюркских Государств (отг): Происхождение, Мотивы, Особенности и Влияние'', (Türk Devletleri Teşkilatı): Kökeni, Güdüleri, Özellikleri ve Etkisi), https://cyberleninka.ru/article/n/organizatsiya-tyurkskih-gosudarstv-otg-proishozhdenie-motivy-osobennosti-i-vliyanie [Erişim tarihi 19.09.2023]

ortaya koyarak bu coğrafyada tek başına ciddi ilerlemeler kaydetmesini beklemek bölge gerçekleriyle örtüşmemektedir. Bu nedenle Türkiye, Türk dünyasına yönelik politikasında Rusya ile bazı noktalarda mutabakata varmasını gerekli görmektedir Bu anlayışla Ankara, Rusya'nın bölgedeki çıkarlarıyla çatışmayan bir politika izlemeye özen göstermiştir. Öte yandan bu yaklaşım, Türkiye ile Türk dünyası arasında yüksek beklentilere dayanan ilişkilerin dinamiğini düşüren bir etken olmuştur. Bu nedenle Türk Birliği söylemleri zaman içinde sosyo-kültürel ve ekonomik işbirliğinin daha alt düzeyde ve somut projelerle sürdürülmesine dayalı faaliyet odaklı bir ortak çalışma programına dönüşmüştür.

Türk dünyası ülkeleri arasındaki işbirliği düzeyini belirleyen bir diğer faktör de bu ülkelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyidir. Orta Asya Türk cumhuriyetlerinin sosyo-ekonomik koşulları ve siyasi kültürleri yüksek düzeyde bir işbirliğine olanak vermemiştir. Orta Asya Türk cumhuriyetlerinin uzun süre Rus Çarlığı ve Sovyetler Birliği'nin egemenliği altında kalması, sosyo-ekonomik ve siyasi altyapılarını Rusya'ya bağımlı hale getirmiştir.[138] Bu cumhuriyetlerin isimleri de dâhil olmak üzere tüm ekonomik, hukuki ve idari kurumları bu dönemlerde oluşturulmuştur. Bağımsızlığını kazanan cumhuriyetlerin hiçbiri daha önce dış dünya ile bağımsız ekonomik ve siyasi ilişkiler kurmamıştır. Hanlık geleneğinden gelen bu toplumların devlet kurma tecrübeleri yoktur. Liderlerin de devlet yönetme tecrübesi yoktur. Başkanların hepsi SSCB dönemi Komünist Partisi'nde bir şekilde görev almış ve çoğu Politbüro üyeliği üstlenmiştir.[139] Ayrıca otoriter bir düzende yetişen bu yöneticiler, ülkelerinin kendine özgü sosyo-kültürel koşullara sahip olması nedeniyle farklı bir yönetim tarzı benimsemişlerdir. Sosyolojik açıdan bakıldığında, ilk dönem cumhuriyetleri sosyo-ekonomik yapıları bakımından Sovyet toplumlarıydı.

Tüm bu unsurlar bir arada düşünüldüğünde, Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasında arzu edilen entegrasyon için gerekli altyapı mevcut değildi. Bölgesel

[138] Alperen Kürşad Zengin, ‘‘Orta Asya’da Rusya Yetkisi: Değişen Dinamikler ve Türkiye’’, **Kriter Aylık Siyaset Toplum ve Ekonomi Dergisi**, 2022, https://kriterdergi.com/dosya-turk-devletleri-teskilati/orta-asyada-rusya-yetkisi-degisen-dinamikler-ve-turkiye [Erişm tarihi 13.11.2023]

[139] Alperen Kürşad Zengin, a.g.e. https://kriterdergi.com/dosya-turk-devletleri-teskilati/orta-asyada-rusya-yetkisi-degisen-dinamikler-ve-turkiye [Erişm tarihi 13.11.2023]

dinamikler Orta Asya Türk cumhuriyetlerinin dış ilişkilerinde Rusya'ya öncelik vermelerini gerektiriyordu. Bağımsızlığını yeni kazanan cumhuriyetler, SSCB döneminden miras kalan ekonomik sorunların yanı sıra etnik, sınır ve su sorunları gibi birçok sorunun çözümünde Rusya'nın arabuluculuğuna ihtiyaç duymuştur. Bu durum, Rusya'nın bu ülkelerdeki etkisinin artmasına yol açmıştır. Ankara ile Türk cumhuriyetleri arasındaki ilişkilerin düzeyini belirleyen önemli faktörlerden biri de Türkiye'nin kendi dinamikleridir.[140]

Türk devletleri arasındaki ilişkilerin düzeyi, bir entegrasyon hedefinin olup olmadığı ve varsa entegrasyon boyutunun ne olacağı gibi konular da ciddi bir şekilde ele alınmıştır. Ayrıca, Türkiye'nin sosyo-ekonomik durumu, siyasi-askeri gücü ve küresel ve bölgesel etki alanı göz önüne alındığında, Türk dünyasında gerçekleşebilecek siyasi entegrasyonun arkasındaki güç Türkiye'dir. Bu nedenle Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasında coşkulu ve yüksek dinamiklerle başlayan çok yönlü karşılıklı ilişkiler zamanla daha istikrarlı hale gelmiş, ekonomik ve kültürel alanlara yoğunlaşarak devam etmiştir. Nitekim Türk Cumhuriyetlerinin ortak iradesi ile kurulan TÜRKSOY, Türk Konseyi (Türk Devletler Teşkilatı) ve Türk İş Konseyi gibi kurumların kültürel ve ekonomik faaliyetleri bu iradenin bir tezahürü olmuştur.[141]

Orta Asya Türk Cumhuriyetleri arasında siyasi işbirliğinin geliştirilmesi bir diğer engel ise bu cumhuriyetlerin ulus-devlet ya da millet olma sürecine yeni başlamış olmalarıydı. Uzun yıllar Rus Çarı'nın ve SSCB'nin egemenliği altında yaşamış, kimi zaman horlanmış, kimi zaman asimilasyona maruz kalmış, milliyetçi duyguları bastırılmış, birçok ritüeli yabancı oldukları egemen Rus kültürel değerleri temelinde gerçekleştiren, "homojen" bir demografik yapıdan uzak[142] yeni Türk cumhuriyetleri, bağımsızlık sonrasında egemenliklerinin meşru temelini oluşturan ulus için yeni bir ruhla doğmuştur. Bu nedenle millileştirme politikasına öncelik

---

[140] Timur Cakupov, ‘‘Центральная Азия во внешнеполитической концепции Турции’’, (Türkiye’nin Dış Politika Anlayışında Orta Asya), **Sovyet Sonrası Araştırmalar, RUDN Üniversites**i, 2018, s. 439

[141] Kanıbek Kudayarov, a.g.e., https://www.researchgate.net/publication/354116740_Turkish_policy_in_Kyrgyzstan_and_its_impact_on_Russia's_foreign_policy_strategy_in_the_Kyrgyz_Republic_PhD_thesis [Erişim tarihi 15.09.2023]

[142] Timur Cakupov, a.g.e., s.451

verildi ve bu bağlamda milli unsurlar ön plana çıkarılmıştır. Milletleşme sürecini yeni başlatan Orta Asya Türk cumhuriyetlerinde "Türk üstünlüğü şemsiyesi altında ileri siyasi entegrasyonun"[143] uluslaşma sürecini sekteye uğratacağı endişesi doğmuştur. Bu endişe nedeniyle bu cumhuriyetler etnik kökene dayalı siyasi oluşumlara mesafeli yaklaşmışlardır.

Tüm bu gelişmelerin sonucu olan Türkiye ile Türk dünyası arasındaki ilişkilerin gelişimi Ankara'nın arzu ettiği düzeye ulaşmamış olsa da özellikle ekonomik ve kültürel alanlarda belli bir seviyeye ulaşmıştır. Ancak dış ilişkilerde ortak bir politika oluşturulamamış ve her ülkenin kendi dinamiklerinin belirlediği bir çerçevede yürütülmüştür. Bu nedenle Türk cumhuriyetleri dış ilişkilerindeki konjonktürel duruma göre bazen Rusya bazen de ABD veya AB ekseninde hareket etmişlerdir.[144] Türkiye ile ilişkiler söylem düzeyinde samimi bir dostluk, eylem düzeyinde ise mesafeli bir temkinlilik politikası ile karakterize edilmiştir. Ancak son dönemde bölgesel ve küresel arenada daha aktif bir politika benimseyen Türkiye, Orta Asya Türk cumhuriyetlerinin de dikkatini çekmiş ve bu ülkeler özellikle savunma sanayi alanında Türkiye ile işbirliği talebinde bulunmuşlardır. Kazakistan, Türkiye ile stratejik alanlarda daha aktif bir işbirliği politikası izlemiştir. Türkiye'nin Libya'daki başarısı, Azerbaycan ile İkinci Karabağ Savaşı sırasında yaptığı çalışmalar birliğin zaferi, Türk dünyasında "Rusya her zaman kazanır" algısının değişmesine ve toplumda Türk Birliği'nin yeniden kurulması gerektiği yönünde söylemlere yol açmıştır. Nitekim Tacikistan ile Kırgızistan arasında yaşanan son çatışma sırasında Kırgız halkının Cumhurbaşkanı Erdoğan'a açık mektup yazması ve Türkiye'nin olaya müdahil olması, Kırgız kamuoyunun oluşmasında ve siyasi işbirliğinin gelişmesinde etkili olmuştur.

Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasındaki ekonomik ilişkiler potansiyel seviyenin altında kalmış olsa da sürekli bir gelişme içerisindedir. Türkiye'nin Orta Asya Türk cumhuriyetleri ile sınırının olmaması, mesafenin uzun olması, bu ülkelerdeki lojistik ve destek hizmetlerinin yetersiz ve maliyetli olması, siyasi istikrarsızlık, bankacılık sisteminin yeterince gelişmemiş olması, yönetim ve hukuk

[143] Timur Cakupov, a.g.e., s.448
[144] Timur Cakupov, a.g.e., s.424

sisteminin şeffaf olmaması gibi tüm olumsuz faktörlere rağmen Türkiye, Orta Asya Türk cumhuriyetlerinin tamamında ilk beş büyük yatırımcı ve dış ticaret ortağı arasında yer almaktadır. Bu yapı, Türkiye'nin Türk cumhuriyetleri ile ekonomik işbirliğini geliştirme potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. Bu potansiyelin hayata geçirilebilmesi için söz konusu ülkelerin yatırım fırsatları ve dış ticaret yapıları ile Türkiye'nin sunabileceği alternatiflerin detaylı bir analizi yapılacaktır. Fırsatlar bir plan dâhilinde belirlenmelidir. Örneğin, Türk ekonomisinin yüksek katma değerli ve yüksek teknolojili ürünlerin üretiminde alacağı yol, bu ülkelere yapılacak ihracat hacmi üzerinde çarpan etkisi yaratacaktır. Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Türkçe'ye ve Türk ürünlerine olan talep her geçen gün artmaktadır. Özellikle Türkiye'ye ve Türkiye'den seyahat kolaylığı sayesinde küçük ve orta ölçekli girişimciler bile Türk firmalarıyla kolaylıkla iletişime geçebilmektedir. Bu gelişme kuşkusuz gelecekteki işbirlikleri için uygun bir ortam yaratmaktadır.

Dış politikasında değerler dizisi değişikliğine giderek bölgesel ve küresel sorunlara karşı aktif rol alan Türkiye, artık olayları daha detaylı analiz edebilmekte ve dış ilişkilerinde daha gerçekçi politikalar geliştirilmektedir. Türkiye, Orta Asya Türk cumhuriyetleri hakkında da geçmişe nazaran daha fazla bilgi ve tecrübeye sahiptir. Aynı zamanda birçok konuda Orta Asya dinamiklerini etkileme gücüne sahip olan Rusya ile ortak bir zeminde bulunabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında Türkiye'den -Azerbaycan ile geliştirdiği ilişkilerde olduğu gibi- Türk dünyasına yönelik sağlam temelli ve sonuç odaklı bir politika izlemesi ve bu politikanın karşılık bulması beklenmektedir.

2.3.TDT ve Türk Devletleri Arasındaki İşbirliği

Aslında Türk devletleri de diğer tüm devletler gibi uluslararası sistem içerisinde faaliyet göstermekte ve bu sistemden etkilenmektedir. Bu etkiden kurtulmak için öncelikle devletleri birbirine yakınlaştıracak ortak çıkarların bulunması ve ihtiyaca uygun bir devletlerarası kurumsal iletişim ortamının varlığı gerekmektedir. Aslında uluslararası örgütlerin devletlere sağladığı avantajlar şunlardır:

- Devletler, uluslararası örgütler aracılığıyla, geçici ve ikili görüşmeler yerine kalıcı ve çok taraflı görüşmeler ve işbirliği yapma fırsatına sahip olurlar.
- Uluslararası örgütler devletlere ilişkilerinde ihtiyaç duydukları bilgi akışını sağlar.
- Devletler, uluslararası örgütlerin normları ve organları aracılığıyla, verdikleri sözleri yerine getirme konusunda birbirlerini kontrol edebilirler.[145]

Sağladıkları bu avantajlar doğrultusunda, uluslararası örgüt gibi kurumsal bir mekanizma içerisinde ilişkiye giren devletler açısından, devletlerarasındaki belirsizlik ve buna bağlı olarak tehdit unsuru azalmaktadır. Böylece uluslararası sistemin etkisi ortadan kalkmaz, ancak devlet davranışları üzerindeki etkisi azalır. Böyle bir ortamda devletler güvenliklerini sadece kendi kendilerine yeterli değil, aynı zamanda kurumsal işbirliği ve iletişim yoluyla da sağlayabilirler.

Bu yaklaşımdan hareketle uluslararası sistemin anarşik yapısının devletler üzerindeki etkisinin azaltılabileceği söylenebilir. Ayrıca literatürde devletlerin sorunlarını ortak çıkarlar dışında paylaşılan değerler ve kimlikler üzerinden çözmelerinin artık bir alternatif olamayacağını öne süren yaklaşımlar da mevcuttur. Türk dünyasını anlamak için en uygun yaklaşım Deutsch[146]tarafından geliştirilen güvenlik topluluğu yaklaşımıdır. Bu bağlamda güvenlik topluluğu Deutsch vs. tarafından şöyle tanımlanmaktadır[147]: "ortak sosyal sorunların çözümünün fiziksel şiddete başvurmadan sadece barışçıl yollarla çözülebileceğine inanan insan topluluğudur". Burada barışçıl araçlar, sorunların kurumsallaşmış kurallar ve yöntemler aracılığıyla çözülmesini ifade etmektedir[148]. Buna göre, bir güvenlik topluluğu için ön koşul, devletlerarasında barışçıl çözümlere öncelik verecek iletişim süreçleridir. Bilginin, insanların ve malların serbest dolaşımı, devletler düzeyinde gerçekleşen iletişim süreçlerini toplumlara yayarak genişletir ve

[145] Keohane Roy, a.g.e., s 17
[146] Karl Wolfgang Deutsch, ‘‘Политическое Общество и Регион Северной Атлантики: Международная Организация в Свете Исторического Опыта’’, (Siyasi Toplum ve Kuzey Atlantik Bölgesi: Tarihsel Deneyim Işığında Uluslararası Örgütlenme), **Prinstonskoy Universitet,** 1957, s.8.
[147] Deutsch, **a.g.e.,** s.6
[148] Deutsch, a**.g.e.,** s.5

derinleştirir. Bu şekilde, ortak değerler üzerine inşa edilmiş bir "biz" bilinci ortaya çıkar ve şiddet, sorunların çözümü için uygun olmayan bir seçenek haline gelir.

Dolayısıyla normatif bir perspektiften çatışmanın nasıl önlenebileceğine, hatta çatışma riskinin nasıl bertaraf edilebileceğine ve bunun sonucunda barışın nasıl sağlanabileceğine odaklanan topluluğun güvenlik yaklaşımı onlar için güvenlik temelli bir mekanizma sağlıyor. Karşılıklı güvenlik bağımlılığı olan devletlerin tek taraflı güvenlik sağlamaya yönelik askeri stratejiyi önceledeği bir ortamda bu mekanizmayı inşa etmek mümkün değildir. Aksine, devletlerin karşılıklı güvenlik bağımlılığı, ortak çıkar ve değerlere dayalı ve ihtiyaçlara cevap veren işbirliğini katalize etmek için gereklidir. İşbirliği yoluyla iletişim ve etkileşimin artırılmasıyla ortak bir topluluk algısı ve kimliği oluşur ve bunun sonucunda bir güvenlik topluluğu ortaya çıkar.

Yaklaşımın özelliklerini göz önünde bulundurduğumuzda, Türk dünyasındaki güvenlik sorunlarının çözümü ancak bir topluluk duygusu çerçevesinde hareket eden Türk devletlerinin varlığıyla mümkündür. Bu bakımdan, Türk devletleri arasındaki mevcut karşılıklı güvenlik bağımlılığı esasen ortak bir çıkarı simgelemektedir. Bu ortak çıkar, tüm Türk devletlerini etkileyen güvenlik sorunlarının çözümü için tüm Türk devletlerinin bir araya gelme ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Başka bir deyişle, Türk devletinin güvenliği, mevcut güvenlik sorunları çerçevesinde diğer Türk devletlerinin konumu ve politikalarıyla yakından bağlantılıdır. Dolayısıyla Türk devletlerinin bir araya gelerek kendi aralarındaki iletişim ve etkileşimi artırmaları, Türk dünyasının güvenliği üzerinde artan bir etkiye sahip olacaktır.

Öte yandan, Türk devletlerinin paylaştığı ortak tarih, dil, kültür ve coğrafya, Türk dünyasını sadece ortak çıkarlara sahip bir topluluk olmaktan ziyade toplumsal bir kimlik ve değer haline getirmektedir. Türk dünyasında ortak bir topluluk oluşturma fikrinin kökleri, zaten var olan toplumsal kimlikler ve değerler nedeniyle 19. yüzyıla kadar uzanmaktadır ve bu miras üzerinde Türk devletleri, 1992 yılından bu yana Türk dili konuşan ülkelerin devlet başkanları zirvelerinde egemen eşitlik ve ortak kader anlayışı ilkeleri üzerinde bir araya gelmektedir. Zirve süreci 2009'da Nahçıvan Anlaşması ve 2010'da İstanbul Deklarasyonu ile yasal statü kazanmıştır.

Böylece, Türk dünyası bölgesinde "barışı korumak, güvenliği güçlendirmek"[149] amacıyla "Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi" (Türk Konseyi) adlı uluslararası bir örgüt kurulmuştur. Türk Konseyi'nin 2021 yılında İstanbul'da düzenlenen 8. Zirvesi'nde adı Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) olarak değiştirilmiştir.[150] Türk devlet ve toplumlarının ortak etnik, dilsel, dinsel, kültürel, coğrafi ve tarihi değerlerini geliştirmek ve yaymak amacıyla siyasi bir örgüt olan TDT'nin yanı sıra 1993 yılında Uluslararası Türk Kültür Teşkilatı (TÜRKSOY), 2008 yılında Türk Devletleri Parlamenter Asamblesi (TÜRKPA), 2010 yılında Türk Akademisi ve 2012 yılında Türk Kültür ve Miras Vakfı kurulmuştur.[151] Böylece Türk dünyasında siyasi, kültürel, bilimsel, eğitimsel ve ekonomik alanlarda işbirliğine yönelik kurumsal mekanizmalar ortaya çıkmıştır. Böylece Türk devletleri arasında ortak çıkarlar, kimlik ve değerler ekseninde gelişen işbirliği ve etkileşim, çeşitli kurumsal mekanizmalar aracılığıyla sürekli ve çok boyutlu hale gelmiştir.

Tüm bu hususlar, 2021 yılında İstanbul'da düzenlenen Türk Keneşi Zirvesi'nin ardından yayımlanan bildiride Türk devletlerinin cumhurbaşkanları tarafından teyit edilmiştir. Zirve bildirisi, Türk dünyasında ekonomik, sektör ve topluluklar arası işbirliğinin yanı sıra dış politika ve güvenlik işbirliği alanlarındaki gelişmeleri ortaya koyarak, gelecekte izlenecek çok taraflı ve kurumsal politikaları belirledi. Türk dünyasının paylaştığı toplumsal kimlik ve dünya görüşüne atıfta bulunulan bildirgede, "Türk dili konuşan halkların ortak tarihi, dili, kültürü, gelenekleri ve değerleri temelinde işbirliği ve dayanışmanın derinleştirilmesi ve genişletilmesi" taahhüdünde bulunuldu. Bununla birlikte, "Üye Devletlerarasında ortak bir tutum geliştirmek amacıyla Türk dünyasının çıkarlarını etkileyen bölgesel ve uluslararası konularda istişarelerin öneminin"[152] vurgulanması, bildirgede kalıcı

[149] Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyinin Kurulmasina Dair Nahçivan Anlaşmasinin Onaylanmasinin Uygun Bulunduğu Hakkinda Kanun, Madde 2, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120628-6-1.pdf [Erişim tarihi 24.09.2023]
[150] ‘’Türk Dünyası 2040 Vizyonu’’, Türk Devletleri Teşkilatı 8. Zirvesi İstanbul Bildirisi, 2021, https://turkicstates.org/tr/haberler/turk-devletleri-teskilati-8-zirvesi-istanbul-bildirisi_2395 [Erişim tarihi 17.08.2023]
[151] A.g.e., https://turkicstates.org/tr/haberler/turk-devletleri-teskilati-8-zirvesi-istanbul-bildirisi_2395 [Erişim tarihi 17.08.2023]
[152] A.g.e., https://turkicstates.org/tr/haberler/turk-devletleri-teskilati-8-zirvesi-istanbul-bildirisi_2395 [Erişim tarihi 17.08.2023]

ve çok taraflı işbirliği ve etkileşime verilen değeri göstermektedir. Aynı zamanda, Türk devletlerinin işbirliği ekseninde ortak çıkarlarının gerçekleştirilmesine ve uluslararası arenada korunmasına genel bir vurgu yapılmaktadır. Bu doğrultuda, Türk devletlerinin cumhurbaşkanları, "Türk dünyasında işbirliği ve koordinasyonun sağlanmasında ve Türk dünyasının bölgesel ve uluslararası toplumdaki değer ve çıkarlarının daha fazla desteklenmesinde" TDT'nin rolünü geliştirmeyi taahhüt etmişlerdir[153].

TDT'nin 1992'den bu yana genişlemesine ve derinleşmesine bakıldığında, Türk devletleri arasındaki karşılıklı güvenlik bağımlılığının, Türk dünyasının ortak kimliği ve değerleriyle harmanlanarak bir güvenlik topluluğuna dönüştüğü söylenebilir. Nitekim güvenlik bağımlılığı ile başlayan Türk dünyası zirve süreci artık kurumsal bir kimlik kazanmış ve Türk devletlerinin karşılaştıkları sorunlara kurumsal kurallar üzerinden ortak tarih, dil, kültür ve coğrafyadan kaynaklanan özel bir dayanışma güdüsüyle çözüm arayışları başlamıştır. Bu bağlamda Türk devletleri ilişkilerinin çözümünde şiddeti dışlama sürecine girmişlerdir. Bu durum bile başlı başına Türk dünyasında güvenlik ve emniyetin güçlenmekte olduğunu göstermektedir. Nitekim anarşik uluslararası sistemin neden olduğu belirsizlik ve korku, Türk devletleri arasındaki ilişkilerde yerini dostane ve öngörülebilir bir işbirliğine bırakmıştır. TDT üyesi devletler tarafından 2021 yılında İstanbul Zirvesi'nde kabul edilen "2040'a Kadar Türk Dünyası Konsepti" bu dönüşümü açıkça ortaya koymaktadır.

Ayrıca, Türk devletlerinin ihtiyaçları doğrultusunda, TDT himayesinde destek ve dayanışma zeminleri güçlendirilmektedir. Böylece Türk devletleri başta güvenlik ve savunma olmak üzere birçok alanda güç kazanmakta ve Türk dünyasının bölgesel ve küresel çapta önemli bir toplumsal güç olma potansiyeli artmaktadır. Bu potansiyelin açığa çıkarılması, Türk devletleri arasında TSG'lerin himayesinde yürütülen güvenlik ve savunma işbirliğinin olumlu sonuçlarıyla yakından bağlantılıdır.

[153] TDT 8. Zirvesi Deklarasyonu, 2021, s. 1, https://turkicstates.org/tr/haberler/turk-devletleri-teskilati-8-zirvesi-istanbul-bildirisi_2395 [Erişim tarihi 24.09.2023]

Türk dünyası, TDT ve diğer ilgili kurumlar aracılığıyla çok taraflı bir güvenlik topluluğu olma sürecine girmiştir. Bu doğrultuda Türk dünyasında uluslararası sistemin etkisinin azaltılması başta olmak üzere askeri güvenlik, terörle mücadele ve enerji güvenliği bağlamında olumlu ve aynı zamanda önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Bu bağlamda dünyada ve bölgede en önemli sorunlardan biri terörle mücadeledir.

Terörizm olgusu, günümüzde devletlerin istikrarını ve uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden en önemli sorunlardan biridir. Genel anlamda, şiddetin araçsallaştırılması ve toplumda korku yaratılması yoluyla siyasi talep ve hedeflere ulaşılmasını ifade eden terörizm, meşru siyasi otorite tarafından kurulan ve sürdürülen toplumsal düzeni dönüştürme veya yok etme amacını içermektedir. Bu bakımdan terörizm, teori ve pratik açısından devletler için varoluşsal bir tehdit oluşturmaktadır.

Esasen, terörizmin kullandığı şiddet araçları devletler için sosyal, siyasi ve ekonomik açıdan olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Bir terör eylemi her şeyden önce toplumda korkuya yol açar ve insanların günlük yaşamlarını olumsuz etkiler. Buna ek olarak, terör eylemleri can ve yerleşim altyapılarının kaybıyla sonuçlanır. Sonuç olarak, toplumdaki güvenlik algısı olumsuz etkilenebilmekte ve siyasi otoritenin güvenlik yaratma kabiliyeti sorgulana bilmektedir. Terörizmin devletlere yönelttiği bu tehditler birleştiğinde, devlet yapıları çökmekte ve uluslararası barış ve güvenliğe yönelik riskler kaçınılmaz olarak ortaya çıkmaktadır.

Türk dünyası terörizmin yarattığı tehditlere karşı güvence altında değildir. Aksine, Türk devletleri dini kötüye kullanan hareketlerin neden olduğu uluslararası terörizm sorunuyla yüzleşmelidir. Bu bağlamda, Hizbut Tahrir, Özbekistan İslami Hareketi ve FETÖ gibi terör örgütleri Türk dünyasında faaliyet göstererek bölgesel ve küresel barış ve güvenliği tehdit etmektedir. Bu sınır tanımayan terör örgütleriyle mücadele, Türk devletlerinin ortak ve eşgüdümlü çabalarıyla mümkündür. TDT'nin kurucu belgesi olan Nahçıvan Anlaşması[154] ve 8. Zirve Bildirisi'nde[155] terörizm,

[154] TDT 8. Zirvesi Deklarasyonu, 2021, s. 1, https://turkicstates.org/tr/haberler/turk-devletleri-teskilati-8-zirvesi-istanbul-bildirisi_2395 [Erişim tarihi 24.09.2023]
[155] TDT 8. Zirvesi Deklarasyonu, 2009, s. 1, https://turkicstates.org/tr/haberler/turk-devletleri-teskilati-8-zirvesi-istanbul-bildirisi_2395 [Erişim tarihi 24.09.2023]

aşırıcılık ve ayrılıkçılıkla ilgili ayrı bir bölüm bulunmakta ve bunlarla mücadelede Türk devletleri arasında istişare ve koordinasyona vurgu yapılmaktadır.

Terörle mücadelenin doğası gereği, bir ülke tek başına tam bir güvenlik sağlayamaz. Aslında, etkili bir mücadele stratejisi, Devletlerarasında zamanında diplomatik, askeri, kolluk kuvvetleri, istihbarat ve adli koordinasyon gerektirir. Devletler tarafından paylaşılan sınırların karşılıklı kontrolü, uluslararası ulaşım yollarının ortaklaşa denetlenmesi, sınır aşan kanıtların toplanması, devletlerarası suçluların iadesi ve terörizme karışanların adil yargılanması gibi süreç ve protokollerin sürekli olarak işletilmesi zorunludur. Buna ek olarak, uluslararası çabalar, terörizmden etkilenen bazı devletlerin terörizmle mücadele yeteneklerinin geliştirilmesini ve hatta gerektiğinde bu devletlere askeri destek sağlanmasını da içermektedir[156].

TDT, terörizmle mücadelede gerekli olan devletlerarası işbirliği ve koordinasyonu sağlama açısından önemli bir kurumsal mekanizma olarak işlev görme potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda, Türk Dünyası 2040 Mutabakatı[157] , TDT içindeki devlet başkanlarını, devlet kurumlarına aşağıdaki hususlarda talimat vermeye yönlendirmektedir: radikalleşme, şiddet içeren aşırılık ve terörizm tehditlerine karşı üye, devletlerarasında işbirliği, bilgi alışverişi için bir ağ kurmak.

Türk Silahlı Kuvvetleri, teknolojik kabiliyetler açısından da dünyanın önde gelen ordularından biridir. Günümüzde Türk savunma sanayii, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin dışa bağımlılığını azaltmış ve vurucu gücünün kaynağı haline gelmiştir. Bu doğrultuda 2021 yılında Türkiye'nin savunma sanayindeki yıllık cirosu 10,159 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. Bu rakamın 3,224 milyar doları ihracattan geliyor. Başta ABD olmak üzere Avrupa, Orta Doğu, Asya, Afrika ve Güney Amerika'daki birçok ülke, Türkiye'nin savunma sanayi ürünlerine ilgi gösteriyor.

Türkiye'nin sahip olduğu imkânlar göz önüne alındığında, Türk devletlerinin ihtiyaç duyduğu askeri yeterlilik ve kapasitenin oluşturulmasında

---

[156] Timur Sozonov, ‘‘Противодействие Международному Терроризму: Использование Стратегию’’, (Uluslararası Terörizmle Mücadele: Strateji Paylaşımı), 2005, **Survival Dergisi,** 47(4), 107, 109, 112, 116.

[157] Türk Dünyası 2040 Mutabakatı, https://turkicstates.org/assets/pdf/haberler/turk-dunyasi-2040-vizyonu-2396-98.pdf 2021, s. 8, [Erişim tarihi 24.09.2023]

etkili bir oyuncu olabileceği söylenebilir. Bu bağlamda, her ne kadar TDT askeri bir örgüt olmasa da, TDT "egemenliğe, toprak bütünlüğüne, uluslararası tanınmış sınırların ihlal edilmemesine ve içişlerine karışılmamasına saygı duyar ve bunları destekler. Üye Devletlerin güvenlik ve istikrarının güçlendirilmesi"[158]göz önünde bulundurulur. Türk devletlerinin askeri yeteneklerinin geliştirilmesiyle mümkün olacaktır. Türkiye'nin böyle bir rol üstlenmesi, Türk devletlerinin askeri işbirliği alanında süper güçlerle ilişkilerinde karşılaşacakları güç asimetrisinin sonuçlarını azaltacaktır. Çünkü Türk devletleri TDT çatısı altında ortak bir dil ve kimlik temelinde, hem egemen eşitlik hem de kardeşlik temelinde birleşmişlerdir. Dolayısıyla aralarındaki ilişkiler hegemonik karakterden ziyade ortak tarihi ve kültürel değerleri yansıtmaktadır.

Türkiye ile Azerbaycan arasında ortak dil ve kimlik değerleri alanında uzun süredir devam eden askeri işbirliğinin olumlu sonuçları Türk dünyası için önemli bir örnek teşkil etmektedir. Türkiye ve Azerbaycan arasında "İki Devlet, Tek Millet" sloganı altında yürütülen askeri işbirliği, 1990'ların başından bu yana önemli ölçüde genişledi, derinleşti ve gelişti. Bu bağlamda, Azerbaycan'ın bağımsızlığını kazanmasının ardından iki ülke arasında "Askeri Tatbikatlar Alanında İşbirliği Anlaşması" 11 Ağustos 1992 tarihinde imzalanmıştır[159] . Böylece Türkiye, Azerbaycan Silahlı Kuvvetleri'nin yeteneklerini geliştirmek için eğitim, deneyim paylaşımı, lojistik destek ve ekipman modernizasyonuna başlamıştır. Daha sonra askeri işbirliği savunma sanayii alanına da yansımış ve 20 Eylül 2000 tarihinde "Savunma Sanayii İşbirliği Anlaşması" imzalanmıştır. Bu Anlaşma ile Türkiye ve Azerbaycan arasında savunma sanayii alım-satımı ve ortak üretim konusu hukuki bir zemine oturtulmuştur. 2010 yılında "Stratejik Ortaklık ve Karşılıklı Yardım Anlaşması" imzalanmış ve "Türkiye ve Azerbaycan, üçüncü bir ülke veya ülkeler grubu tarafından silahlı saldırıya veya askeri taarruza maruz kaldıklarında, Taraflar, BM Şartı'nın 51. Maddesi ile tanınan bireysel veya kolektif savunma hakkını kullanmak amacıyla, imkân ve kabiliyetlerini kullanmak da dâhil

[158] TDT 8. Zirvesi Deklarasyonu, 2009, s. 1, https://turkicstates.org/tr/haberler/turk-devletleri-teskilati-8-zirvesi-istanbul-bildirisi_2395 [Erişim tarihi 24.09.2023]
[159] Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazetesi, https://www.resmigazete.gov.tr/ [Erişim tarihi 24.09.2023]

olmak üzere, imkânları dâhilinde gerekli tüm tedbirleri almak için birbirlerine yardım etmeyi kararlaştırmışlardır" (Stratejik Ortaklık ve Karşılıklı Yardım Anlaşması). Askeri işbirliği için yasal bir çerçeve oluşturulmasına paralel olarak, Türkiye ve Azerbaycan ortak operasyonel kabiliyetlerini geliştirmek için çok sayıda askeri tatbikat gerçekleştirmiştir. Aynı zamanda Azerbaycan Silahlı Kuvvetleri, Türk savunma sanayii ürünlerini yoğun ve etkin bir şekilde kullanmaya başlamıştır. Sonuç olarak, Türkiye ile askeri işbirliği, Azerbaycan Silahlı Kuvvetleri'nin askeri potansiyelini personel yetkinliği, komuta kabiliyeti ve ekipman kalitesi açısından önemli ölçüde güçlendirmiştir.

Türkiye ve Azerbaycan arasındaki askeri işbirliğinin en önemli yansıması 2020 yılında Azerbaycan ve Ermenistan arasında yaşanan 44 günlük savaşta Azerbaycan Silahlı Kuvvetleri'nin elde ettiği başarı olmuştur. Bu zaferin en büyük göstergesi Azerbaycan halkının bağımsızlıktan bu yana gösterdiği azim ve kararlılıktır. Bunun yanı sıra Azerbaycan Silahlı Kuvvetleri'nin yıllar içinde kapasitesini geliştirmesi de önemli bir faktördür. Bu kapasite gelişiminde Türkiye'nin eğitim ve malzeme desteği de üzerinde durulması gereken bir diğer önemli noktadır. Bu bağlamda, Azerbaycan'ın kullandığı Türk silahları uluslararası arenada sıklıkla dile getirilmektedir.

İki Türk devletinin askeri işbirliği sonucunda gerçekleşen 44 günlük savaşta kazanılan zafer, tüm Türk devletlerinin birlikte gerçekleştirdiği askeri işbirliğinin sonuçlarını göstermesi açısından TDT üyeleri için önemlidir. Azerbaycan'ın zaferi Zengezur koridorunun açılmasını sağlamış ve Türk dünyası coğrafi olarak kesintisiz hale gelmiştir. Türk devletleri arasındaki askeri işbirliği bu bağı daha da güçlendirebilir ve eşitlik ve kardeşlik bağlarıyla birleşen Türk dünyası bölgesini daha güvenli hale getirebilir.

Türk dünyasında 1992 yılındaki zirve süreciyle başlayan işbirliği girişimleri, günümüzde uluslararası hukuki statüye sahip kurumsal bir yapıya bürünerek TDT'nin formatı haline gelmiştir. TDT, Türk devletleri için siyaset, güvenlik, ekonomi ve kültür alanlarında etkili bir diyalog ve koordinasyon mekanizmasını temsil etmektedir. Bunlar arasında, özellikle güvenlikle ilgili işbirliği süreci, Türk dünyasının istikrarı ve uluslararası sistemdeki yeri için önemli

bir unsurdur. Her şeyden önce TDT, Türk devletleri için uluslararası sistemin anarşisinden kaynaklanan güvenlik sorunlarını en aza indirebilir. Bu bağlamda TDT'nin sağladığı iletişim ve etkileşim, Türk devletleri arasında güvensizlik ve korku yaratma riski taşıyan belirsizlik unsurunu ortadan kaldırmaktadır. Böylece, birbirlerinin niyetleri hakkında fikir sahibi olan Türk devletleri, etnik sorunlar, sınır çatışmaları ve su havzası, dini istismar eden radikal hareketler ve terörizm gibi konularla başa çıkmak için elverişli bir konumdadır.

Öte yandan, TDT esasen ortak dil, kimlik, kültür ve coğrafya gibi değerler üzerine inşa edilmiş uluslararası bir örgüttür. Bu yönüyle TDT, sadece mevcut güvenlik sorunlarını çözmek için değil, Türk dünyasında "biz" algısı yaratarak şiddeti çözüm olmaktan çıkarmak için de önemli bir potansiyeli temsil etmektedir. Bu potansiyelin hayata geçirilmesi, Türk dünyasını uluslararası sistem içinde bir güvenlik topluluğu haline getirecektir. Bu durum, Türk dünyasını uluslararası arenada daha aktif ve etkin kılacağı gibi, bölgedeki süper güç rekabetinin olumsuz etkilerini de en aza indirecektir.

TDT temelinde geliştirilen işbirliği neticesinde, güvenlik ve emniyeti güçlendirmek için Türk devletleri arasında askeri işbirliği mekanizmalarının geliştirilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Nitekim Türk dünyasının jeopolitik konumu ve çevresindeki sorunlu devletler ve terörizm riskleri, Türk devletlerinin caydırıcı askeri yeteneklere sahip olmasını zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda Türkiye, Türk devletlerinin askeri kapasitelerinin geliştirilmesinin yanı sıra ordu ve savunma sanayi kabiliyetleri açısından da önemli bir aktördür. Türkiye ile askeri işbirliği hem egemen eşitlik hem de kardeşlik ilkelerine dayandığından, güç asimetrisi nedeniyle Türk devletleri için ek güvenlik riskleri de yaramayacaktır.

2.4.Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Kültürel ve Tarihi Bağlar

Tezimin ilk bölümünde vurgulandığı gibi, günümüzde yumuşak gücün etkisi çok büyüktür. Bu güç Türk devletlerinin arasında da önemli yer almaktadır. Bu bölümde Türk devletlerinin arasındaki yumuşak güç etkileşimi ve kültürel ve tarihi bağları ele alınmıştır.

"Yumuşak güç" Joseph Nye'ın çalışmalarında analiz edilen modern dış politikalarından biridir[160]. Ona göre, "yumuşak güç" ile yapılan çalışmalar, çekiciliğin devletler arası işbirliği için etkili bir teşvik haline geleceği şekilde inşa edilmelidir. Bu durumda ideoloji, çekiciliğin kaynaklarından biri olarak kabul edilir. Yumuşak güç kavramının gelişimine önemli bir katkı, yumuşak gücün kaynaklarını iyilik (yardımseverlik), ihtişam ve güzellik gibi kavramların prizmasından değerlendiren Alexander L. Vuvingtar'dır.[161]

Türkiye'nin yumuşak gücünün en parlak dönemi genellikle Türk hükümetinin yükselişi ve 2002 yılında Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidara gelmesiyle ilişkilendirilmektedir. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin 2002'de iktidara gelmesi ve başında duran Ahmet Davutoğlu'nun[162], özellikle de "Stratejik Derinlik. Türkiye'nin Uluslararası Konumu" adlı eseri ile ilgilidir. Bu kitapta Davutoğlu, Soğuk Savaş sonrası duruma uyum sağlama ve Türkiye'nin coğrafi, tarihi ve kültürel açıdan sahip olduğu "stratejik derinlikten" yararlanma çağrısında bulunmaktadır. "Stratejik derinlik" alanları, diğer parametrelerle birlikte bir devletin gücünü oluşturan ve bu gücün önerdiği orijinal formüle göre hesaplanmalıdır. Güç parametreleri ile ilişkili olan tarih, kültür, ekonomi ve bilim,

---

[160] Joseph Nye, a.g.e., s. 153-171

[161] Alexander Vuving, ‘‘How Soft Power Works’’, (Yumuşak Güç Nasıl Çalışır), Paper presented at the panel "Soft Power and Smart Power", American Political Science Association annual meeting. Toronto, 2009, https://dkiapcss.edu/Publications/Vuving%20How%20soft%20power%20works%20APSA%202009.pdf [Erişim tarihi 04.10.2023]

[162] Georgiy Mikhalkevich "Этикет Международного Общения. Учебное Пособие", (Uluslararası İletişimin Görgü Kuralları), Minsk, Knijnıy Dom Yayınları, 2011, [Erişim tarihi 04.10.2023]

"yumuşak gücün" gerçekleştiği yaşam alanlarıdır[163]. Aynı zamanda, dış politika amacıyla "taraf tutma" stratejisini fark eden ve başarıyla kullanan ilk Türk siyasetçi, Türkiye'nin sekizinci cumhurbaşkanı Turgut Özal olmuştur. İslami değerler ve Osmanlı tarihi ve kültürel mirası, Türkiye'nin Orta Doğu'daki Müslüman devletlerle ilişkilerinin geliştirilmesinde temel teşkil etmiştir. T. Özal şu sözleriyle anılmaktadır, 1984'te Başbakan olduğu dönemde: "Türkiye, İslam dünyasındaki onurlu yeri ile Batı'da ve dünyada saygınlığı ve ağırlığı artan bir ülke haline gelecektir... ve inanıyoruz ki bu sayede ülkemiz İslam dünyası için bir köprü olacaktır, Bu sayede ülkemiz İslam dünyası ile Batı dünyasını birbirine bağlayan bir köprü haline gelecektir"[164].

SSCB'nin çöküşü, eski dünya sosyalizm sistemi içinde ideolojik bir boşluk yarattı. Buna göre, talep edilen ideolojik içeriği sunan aktör, devletler arası ilişkilerin kurulmasında en elverişli muameleye güvenilirdi. Devletler Arası ilişkilerin kurulmasında en elverişli muamele. Türkiye Cumhuriyeti, sadece tarihi anın önemini idrak etmekle kalmayıp, aynı zamanda bu fırsatı değerlendirerek eski Sovyet coğrafyasının Türk dili konuşulan kısmında bölgesel bir lider olarak kendini ilan eden ilk devletlerden biri olmuştur.

O dönemde Türkiye için Orta Asya'da Türk dillerinin konuşulduğu bir "faaliyet alanı" açılmıştı ve Özal'a göre Türkiye bu alanda liderlik rolü oynamak zorundaydı. Nisan 1993'te eski SSCB'nin Türk dili konuşan cumhuriyetlerine yaptığı gezi sırasında söylediği sözler: "Onlar Türk! Bizi onlara bağlayan bir köprü kurmak, onlara önderlik etmek, acılarını dindirmek zorundayız"[165], tarihsel anın algılanmasını anlamamızı sağlar. Bu koşullar altında, genellikle ilk yeni Osmanlıcı[166]olarak anılan Özal, tüm Türk dili konuşan Sovyet sonrası alanın olası bir anahtarı olarak Ziya Gökalp'in[167] çalışmalarına yönelir. Gökalp'in entegrasyon

[163] Ahmet Davutoğlu, a.g.e., s. 584
[164] Svetlana Uturgauri, Natalya Ulchenko, ‘‘Turgut Özal - Başbakan ve Türkiye Cumhurbaşkanı’’, **Moskova: Doğu Araştırmaları Enstitüsü RAS**, 2008, s.128
[165] **a.g.e**. s.54
[166] Anton Sharapov, ‘‘Türkiye'nin Dış Politikasında Yeni Osmanlıcılık’’, s.53, 54, 57, http://beldumka.belta.by/isfiles/000167_87053.pdf [Erişim tarihi 04.10.2023]
[167] Ziya Gökalp, **Türkçülüğün Esasları**, Ötüken Neşriyat, 2014, İstanbul, s.176

fikirlerinin rehberliğinde ve "yumuşak güç" potansiyelini aktif bir şekilde kullanan Ankara, Orta Asya'nın Türk dili konuşan devletleriyle ilişkilerini geliştirmeye başladı.

Yeni kurulan Türk devletleri için Türkiye'nin çekiciliği, T. Özal'ın 1983'ten 1989'a kadar süren başbakanlığı sırasında Ankara'nın nispeten liberal ve etkin işleyen bir ekonomi kurmuş olmasında yatmaktadır. Böylece, 1979 yılında mamul mallar Türkiye'nin toplam ihracatının %30'undan biraz fazlasını oluşturuyordu. Türkiye'nin toplam ihracatının %30'undan biraz fazlasını oluştururken, 1989 yılında bu oran %82'ye yükselmiştir[168].

Ekonomik başarılar, 1990'ların başında Türkiye'yi bir tarım ülkesinden başarılı bir şekilde gelişen bir sanayi-tarım ülkesine dönüştürmüştür. 1990'ların başında sanayi-tarım devletine dönüşmüştür. Etnik, tarihi, kültürel ve dini yakınlık, Türk dili konuşan ülkelerin Ankara'nın "Türk kalkınma modeli" hakkındaki bilgilerine bir cazibe unsuru olarak açık olmalarını sağlamıştır. The Economist dergisi, 20. yüzyılın sonlarında Türkiye'yi "İslam Dünyasının Yıldızı" olarak nitelendirmiştir. 20. yüzyılın sonunda Türkiye'yi "İslam'ın Yıldızı" olarak adlandıran The Economist dergisi, Türkiye'yi Sovyet sonrası devletler için bir "prototip" olarak görmüştür[169].

Orta Asya'da "yumuşak güç" araçlarını kullanmak için gerçek bir fırsat sağlayan ilk adımlardan biri, 30-31 Ekim 1992 tarihlerinde Türkiye'nin başkentinde düzenlenen Türk Devlet Başkanları Zirvesi olmuştur. Zirveye Türk dili konuşan tüm bağımsız ülkelerin devlet başkanları katılmış ve 31 Ekim 1992 tarihinde Türk dili konuşan devletlerarasında çok taraflı işbirliğinin temelini atan Ankara Deklarasyonu imzalanmıştır.

[168] Anton Sharapov a.g.e. [Erişim tarihi 04.10.2023]
[169] ‘‘Turkey’s strongman, Recep Tayyip Erdogan, takes to the world stage’’, (Türkiye'nin güçlü adamı Recep Tayyip Erdoğan dünya sahnesine çıkıyor), The Economist, https://www.economist.com/, [Erişim tarihi 04.10.2023]

Türkiye'nin "yumuşak güç" kullanımı bağlamında, Ankara Deklarasyonu'nun[170] imzalanması şu anlamlara geliyor: ilk olarak, katılımcı devletler arasında ortak tarih, dil ve kültüre dayalı bağların varlığının uluslararası alanda tanınması ve Türkiye'nin liderlik iddialarını ilan etmesine ve normatif olarak pekiştirmesine olanak tanıyan "kardeşlik ruhunun'' bir göstergesi; ikinci olarak, Türkler arası işbirliğinin geçici olarak gerçekleştirilmesi beklenen alanlar, kültürler de dahil olmak üzere neredeyse tüm tarafları kapsıyordu.

Türkiye, yumuşak güç araçlarını hayatın pek çok alanında eşzamanlı olarak bütünleşme amacıyla kullanmasıyla öne çıkmaktadır. "Türk liderliği... Yıllarca ekonomik sorunların çözümünden siyasete geçen Avrupa Birliği'nin ayak izlerini takip etmemiş, kimlik oluşturmanın özgün yollarını geliştirmiştir... Türkiye, "tek bir uzun vadeli hedefe - Türklerin birleşmesine" hizmet etmesi gereken çeşitli "entegrasyon alanları" - kültürel, eğitimsel, ekonomik ve siyasi alan yaratmaya başlamıştır"[171]. Aynı zamanda, entegrasyon faaliyetleri sadece hükümet düzeyinde değil, aynı zamanda "yumuşak güç" paradigmasında işleyen yapılar aracılığıyla da yürütülmüştür.

Ajansın kuruluş motivasyonunu en açık şekilde şu şekilde tercüme edilebilecek bir cümle ortaya koymaktadır: "Türkiye, Orta Asya'daki devletler ile farklı devletleri olan aynı ulustan."[172]. Bu tutum, çeşitli Türk halklarını tek bir Türk milletinin unsurları olarak görme eğiliminde olan Ziya Gökalp'in görüşleriyle örtüşmektedir. Türkmenistan'da ilk dış temsilciliğin açılması, ilk entegrasyon aşamasının Oğuzların birliği olması gerektiği yönündeki planını gerçekleştirme çabasına tanıklık etmektedir. Aynı zamanda, yine Oğuzculuğa tekabül eden

[170] Ankara Bildirisi, Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi, http://turkkon.org/Assets/dokuman/11_AnkaraBildirisi1992_1.DevletBaskanlariZirvesi_20140418_104048.pdf [Erişim tarihi 04.12.2023]
[171] Vladimir Avatkov, ‘‘Сквозь кризисы к стабильному «неоосманизму». Политические итоги Турции 2021 года’’, (Krizlerden istikrarlı “yeni Osmanlıcılık”a. Türkiye 2021 siyasi sonuçları), "Siyaset bilimleri", **Uzmanlığı Üzerine Bilimsel Makaleler,** 2014, № 3. s. 71, 73, 74
[172] Vladimir Avatkov, a.g.e., s. 76, 77

Azerbaycan yerine Türkmenistan'ın seçilmesi, daha geniş bir Türk dili konuşulan alan lehine bir tercihe işaret etmektedir.

Ajansın çeşitli alanlarda önemli sayıda projeyi hayata geçirmiş olmasına rağmen, Sovyet sonrası alanda elde edilen özel başarılardan bahsetmek zordur. TİKA Özbekistan Temsilciliği Başkanı'nın Şubat 2017'de Özbekistan Turizmi Geliştirme Devlet Komitesi Başkanı ile yaptığı görüşme bu konuya değinmiştir. Sonuç olarak, "turizm alanında ortaklık ilişkilerinin daha da güçlendirilmesi için özel teklifler geliştirilmesine" karar verilmiştir. Toplantı sadece bir nezaket ziyareti olarak sunulmakta ve yirmi yılı aşkın süredir öncelikli alanda[173] gelişen etkileşimin kalitesini göstermektedir. Aynı zamanda yerli uzmanlar da Ajansın Orta Asya'daki faaliyetlerine ilişkin bazı olumlu örneklere işaret etmektedir[174].

Z. Gökalp'in entegrasyon kavramına göre, ortak bir dil, edebiyat ve kültür olmadan Türk birliğinin sağlanması ve tek bir Türk milletinin canlandırılması mümkün değildir.[175] Bu görevi yerine getirmek için Türk tarafı tarafından bir dizi süreç başlatılmıştır. Mart 1993'te Türk Dışişleri Bakanlığı, TİKA ile birlikte Türk dili konuşan tüm bağımsız devletlerin liderlerinin katılımıyla bir Uluslararası Konferans düzenlemiştir. Konferansın ana teması, tüm Türk dünyasının tek bir Türk alfabesine geçmesinin gerekliliği üzerine kuruluydu, Latin alfabesine dayanmaktadır [176]. Temmuz 1993'te Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Türkiye'nin kültür bakanları "Türk Kültürü ve Türkiye'nin Ortak Gelişimi Örgütü "nün kurulmasına ilişkin bir anlaşma imzaladılar. Günümüzde Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı olarak bilinen organizasyon, "Türk Kültür ve Sanatının Ortak Gelişimi için Organizasyon" olarak adlandırılmaktadır (TÜRKSOY).

---

[173]‘‘Turizm alanında uluslararası hükümetlerarası anlaşmalar’’, https://uzbektourism.uz/ru/legislation/intergovernmental [Erişim tarihi 04.12.2023]
[174] Vladimir Avatkov, a.g.e., s. 110
[175]Ziya Gökalp, ‘‘Türk Milli Kimliği Algısı ve Türkçülük Anlayışı’’, https://www.academia.edu/84258201/Ziya_alpin_Turk_Milli_KimliAlC [Erişim tarihi 04.12.2023]
[176] Ivan Starodubtsev, **Россия-Турция. 500 лет беспокойного соседства**, (Rusya - Türkiye: 500 Yıllık Huzursuz Komşuluk), 2017, Moskova, s. 416

Türksoy'un amacı, Türk halkları arasındaki kardeşlik ve dostluğu güçlendirmek, ortak Türk kültürünü yaymak ve gelecek nesiller için korumaktır[177]. Aynı zamanda, web sitesinin Türkçe versiyonunda sunulan amaç, Türk halkları arasındaki manevi birliği güçlendirmekle ilgili bir ifade de içermektedir.

TÜRKSOY kendisini sanatçılar buluşmaları, opera festivalleri, edebiyat kongreleri ve Türk dünyasının kültürel ve bilimsel figürlerinin deneyim alışverişi için bir platform olan diğer forumları düzenleyen uluslararası bir kuruluş olarak konumlandırmasına rağmen, kuruluşun faaliyetlerini karakterize eden temel unsur, dünya toplumunda "Türk dünyası" kavramının teşvik edilmesidir.

Entegrasyon potansiyeli yüksek olan bu yönelimin en dikkat çekici projesi, "Türk Dünyası Kültür Başkenti" projesidir. Kitle bilincine "Türk dünyası "nın varlığı ve kendi "Türk dünyası başkenti "nin varlığı hakkında bilgi yerleştirir. Hem Türk dünyasının varlığı, hem de "Türk dünyası sermayesi "nin varlığı hakkında kitle bilincine bilgi yerleştirir ve böylece belirli bir uluslararası ve siyasi öznellik yanılsaması yaratır, bazı uluslararası-politik öznellik yanılsamaları (sınırların ve sermayenin varlığı) ortaya çıkmaktadır. Proje "Kültürel Kültür Başkenti" projesi TÜRKSOY'un bünyesinde ortaya çıkan orijinal bir fikir olarak kabul edilse de, Avrupa Birliği'nin benzer bir projesinin aynısı gibi olduğunu görebiliriz.

Ancak Türkiye projeyi şu şekilde tanımlamaktadır: "Türk Dünyası Kültür Başkenti, dünyanın en önemli kültür başkentlerinden biridir. Türk Dünyası Kültür Başkenti, sürekli gelişim içinde olan Uluslararası TÜRKSOY Teşkilatı'nın önemli girişimlerinden biridir... Şehirler, Farklı yıllarda bu onurlu unvana layık görülen şehirler, Türk halklarının kültürleri için bir buluşma yeri haline gelmiştir: 2012 - Kazakistan'ın genç başkenti Astana; 2013 - Türk Eskişehir; 2014 - Tataristan'ın başkenti Kazan; 2015 - Türkmenistan'daki eski Merv; 2016 - Azerbaycan'ın Şeki şehri; 2017 yılında Türk dünyasının kültür başkenti Kazakistan'ın Türkistan'ı - büyük Sufi Hoca'nın şehri ilan edildi Ahmed Yasawi"[178] 2018 yılında bu unvan

[177] ‘‘Kültür Başkentleri’’, Uluslararası Türk Kültürü Organizasyonu https://www.turksoy.org/kultur-baskentleri [Erişim tarihi 20.12.2023]
[178] ‘‘Kültür Başkentleri’’, Uluslararası Türk Kültürü Organizasyonu https://www.turksoy.org/kultur-baskentleri [Erişim tarihi 20.12.2023]

Türkiye'nin Kastamonu şehrine, 2019 yılında ise Kırgızistan'ın Oş şehrine verilmiştir ve 2020'de ise Özbekistan'ın Hiva şehri, 2022 yılında Türkiye'nin Bursa şehri, 2023 yılında Azerbaycan'ın Şuşa şehri Türk Dünyası Kültür Başkenti seçilmiştir[179].

TÜRKSOY kendi faaliyetlerini sadece Türk devletlerinin coğrafyasında değil başka ülkelerde yapmıştır. Örneğin, TÜRKSOY, Mayıs 2019'da Rusya'da "Doğu'nun Müzik Efsaneleri" konserini düzenledi. Etkinlikler, Türkiye-Rusya Kültür ve Turizm Yılı çerçevesinde ikili ve çok taraflı ilişkilerin önemli bir unsurudur. Petersburg'da 10-11 Mayıs 2019 tarihlerinde Shostakovich Akademik Filarmoni Salonu Büyük Salon'da gerçekleştirildi. Konserin adı "Doğu'nun Müzikal Efsaneleri" idi[180].

TÜRKSOY toplantısında (35. toplantı, 4-5 Aralık 2017) Azerbaycan'ın seçkin bestecisi Gara Garayev'in 100., Kazak yazar Magzhan Zhumabayev'in 125. ve Kırgız yazarı Cengiz Aytmatov'un 90. yıldönümlerinin kutlanmasına karar verildi. Gara Garayev, Magzhan Zhumabayev ve Cengiz Aytmatov'un yıldönümlerinin kutlanması bir kez daha kanıtlıyor ki bu eserler sadece Azerbaycan, Kazak ve Kırgız halklarının mirası olmadığını, tüm Türk dünyasının ve tüm dünya kültürünün mirası olduğunu bir kez daha kanıtlamaktadır.

TÜRKSOY, Mart 2019'da Nevruz sevincini Almanya'daki yurttaşlar ile paylaştı. Burada TÜRKSOY üyesi ülkelerin sanatçıları yer aldı: Türkiye Cumhuriyeti, Rusya'ya bağlı Başkurdistan ve Yakutistan Cumhuriyetleri; Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan'ın yanısıra Moldova'daki Gagavuzya, Kazakistan, Kırgızistan ve Azerbaycan Cumhuriyeti. Rusya'daki Türk halklarının önemli rolü TÜRKSOY Genel Sekreteri Düsen Kaseinov tarafından vurgulandı. TÜRKSOY Genel Sekreteri Düsen Kaseinov: "Nevruz'u bir halk bayramı olarak kutluyoruz, bu nedenle konserlerde Rusya'daki Türk halklarının dansları, müzikleri, gırtlak şarkıları da dâhil olmak üzere halk şarkıları sunuluyor. Türk dili konuşan

[179] ''Kültür Başkentleri'', Uluslararası Türk Kültürü Organizasyonu https://www.turksoy.org/kultur-baskentleri [Erişim tarihi 20.12.2023]
[180] "Doğu'nun Müzik Efsaneleri", St. Petersburg, 2019, https://www.culture.rueventskokonseri, [Erişim tarihi 20.12.2023]

halkların gırtlak şarkıları da dâhil. TÜRKSOY'un katılımcıları Rusya'nın altı bölgesi (Altay Cumhuriyeti, Başkurdistan, Tataristan, Tyva, SakhaYakutia ve Khakassia), böylece konserin yarısı Rus grup ve solistlerin performansından oluşuyor". Türk topluluklarının faaliyetlerini analiz ettikten sonra TÜRKSOY tarihinde halklar, bu sonuca varıyoruz faaliyetinin önem kazanması, aşağıdaki gerekliliklerden kaynaklanmaktadır Türkiye Cumhuriyeti, Rusya, Azerbaycan ve tüm dünya ülkeleri için bugün ve gelecekte geçerli olacaktır.

TÜRKSOY faaliyetlerinin daha da geliştirilmesi için temel görevler şunlardır: güçlü bir maddi ve teknik temelin sağlanması, Türk halklarının kültürel işbirliğinin sürdürülmesi, sanatsal ve kültürel aydınların, Türk ülkelerinin genç neslinin yakın bağlantısı, Türk ülkelerinin aydınları, genç nesli, uluslararası diyaloglar için tüm koşulların yaratılması, Türk kültürünün tanıtılması, uluslararası diyaloglar için, Türk kültürünün propagandası için, yüksek manevi değerler temelinde kişilik oluşumu ve eğitimi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KIRGIZİSTAN'IN KAMU DİPLOMASİSİ FAALİYETLERİ BAĞLAMINDA ÜLKE MARKALAMA STRATEJİSİ

Uluslararası ilişkilerde eski kamu diplomasisi ile yeni kamu diplomasisinin arasında terminoloji farklar ortaya çıkmaktadır. Eski kamu diplomasisi bu anlamda uluslararası imaj ve itibar terminolojisine eğilirken, yeni kamu diplomasisi yumuşak güç ve ulus ve ülke markalamayı kullanmaktadır.[181] Ulusal markalama kavramını ilk kez 1998'de kullanan Anholt Simon şimdiki küresel dünyada herhangi bir ülke, millet, ürün ve ya oluşum hakkında bilgi sahibi olabilmek daha kolay hale gelmesiyle beraber davranışları etkilediğini öne sürmektedir. Bu klişeler ve stereotipler - ister olumlu ister olumsuz olsun, doğru ve ya yanlış - yerlere, insanlara ve ürünlere karşı davranışlarımızı temelden etkilemektedir.[182] Bu nedenle tüm sorumlu hükümetlerin halkları, kurumları ve şirketleri adına ölçüm yapması ve gözlemlenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla uluslararası arenada güç sahibi olmabilmenin startejilerinden biri de ülke markalama stratejisidir. Kırgızistan bu kavramın yalnızca modern dünya siyasetinin "yumuşak" boyutunda değil, aynı zamanda küreselleşme bağlamında devletlerin güvenliğinin sağlanmasında da artan öneminin farkında olarak kamu bilincinin yeniden biçimlendirilmesinde "yumuşak güç"ün rolüne dikkat çekerek, kaynaklarının (kitle iletişim araçları, kültür, gelenekler, dini görüşler) doğru kullanılması çağrısında bulunmaktadır.

Kırgızistan'daki siyasi aktörler aynı zamanda bilgi faktörünün ve "yumuşak gücün" öneminin ve kamu diplomasisi olmadan uluslararası ilişkilerde devletin otoritesini ve etkisini sağlamanın zor olduğunun farkındadır. Bu bölümde Kırgızistan'ın ülke markalama stratejileri ve dış politikanın bu alanı doğrultusunda düzenlendiği faaliyetler ele alınmıştır.

---

[181] Emrah Aydemir, **Kamu Diplomasisi Ülkeler-Avrupa Birliği Kurumlar-Uygulamalar**, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2018, s.39

[182] Simon Anholt "Public Diplomacy and Competitive Identity: Where's the Link?" (Kamu Diplomasisi ve Rekabet Kimlik: Bağlantı Nerede?), **International Public Relations and Public Diplomacy**, 2015, s.189

3.1.Bağımsızlık Sonrası Kırgızistan ve Kırgızistan'ın Bölgedeki Yeri ve Önemi

Bağımsızlığını kazandıktan sonra Kırgızistan'ın dış politikası iki temel düşünceyle şekillenmiştir: Birincisi, ülkenin çok küçük ve ekonomik zayıf olduğu ve Sovyet döneminde kurulmuş üretim merkezlerin, fabrikaların kapanması ve yeni ortaklar olmadan sürdürülebilir olmadığı; ikincisi ise ülkenin istikrarsız bir bölümünde bulunduğu ve savunmasız olduğudur. Bu iki düşünce, özellikle gelişmiş ülkeler ve komşularıyla ilişkileri bağlamında, Kırgızistan'ın uluslararası pozisyonunu önemli ölçüde etkilemiştir.

Kırgızistan'ın bağımsızlığını kazandığı günden itibaren Devlet Başkanı Askar Akaev ve hükümet üyeleri, ilişkiler kurarak ve ortaklar arayarak birçok resmi ziyaret gerçekleştirdi. Bağımsızlığın ilk dört yılında Akaev, Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye, İsviçre, Japonya, Singapur ve İsrail'i ziyaret etti. Kırgız yetkililer ayrıca İran, Lübnan ve Güney Afrika gibi ülkelerde bulundu, başbakanlar ise çoğunlukla Avrupa'yı gezdi. Bu ziyaretlerin bir sonucu olarak, Kırgızistan 120 ülke tarafından tanınmış ve bunların 61'iyle diplomatik ilişkilere sahip olmuştur. ABD'nin Bişkek'teki büyükelçiliği 1992 yılında açıldı ve aynı yıl Washington'da Kırgızistan büyükelçiliği açılmıştır. Ülke Birleşmiş Milletler, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Dünya Bankası, IMF ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası gibi Kırgızistan'ın kalkınma stratejisinde yeri önemli uluslararası kuruluşların üyesi olmuştur. Ayrıca Kırgızistan, Asya Kalkınma Bankası, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ve İslam Kalkınma Bankası'na da üyedir.[183]

Akaev, ülkenin dış politikasının temel ilkesinin sıkı tarafsızlık olduğunu defalarca vurgulamıştır. Özellikle bağımsızlığın ilk aylarında Akaev, Kırgızistan'ın entelektüel ve politik potansiyelini vurgulayarak ülkenin gelişimine uluslararası

[183] ''Внешняя политика Киргизии в зеркале интеграционных процессов в Центральной Азии'', (Orta Asya'daki Entegrasyon Süreçlerinin Aynasında Kırgızistan'ın Dış Politikası), https://cyberleninka.ru/article/n/vneshnyaya-politika-kirgizii-v-zerkale-integratsionnyh-protsessov-v-tsentralnoy-azii/viewer [Erişim tarihi 13.09.2023]

toplumu çekmeyi ummuştur, ülkeyi "Asya'nın İsviçre'si"[184] yapma olasılığını ifade etmiştir, uluslararası finansal yardım ve hafif endüstriye, özellikle de eski Sovyet dönemi savunma endüstrisinin dönüşümü sonucunda oluşacak olan elektronik üretimine odaklanmıştır.

Ancak, Kırgız ekonomisinin düşüşü ve halkın artan memnuniyetsizliği, Akaev hükümetini alabileceği uluslararası yardım konusunda daha az iyimser hale getirmiştir. Aynı zamanda ülkenin yakınındaki siyasi ve sosyal olaylar, ülke liderliğini iç sorunlara daha fazla odaklanmak yerine dış politika sorunlarına daha fazla dikkat etmeye zorlamıştır.

2005 yılındaki devrimci olaylar sonucunda ilk devlet başkanı Askar Akaev görevden alındıktan sonra, 10 Ocak 2007 tarihinde Kırgızistan Cumhuriyeti Başkanı'nın emriyle[185] yeni bir dış politika konsepti onaylanmıştır. Bu konseptte Bişkek'in dış politikasının temel prensipleri belirlenmiştir. Bu prensipler şunlardır: ilk olarak, ulusal güvenliği dış politika yöntemleriyle güçlendirmek; ikincisi, ulusal kalkınma önceliklerinin gerçekleştirilmesi için olumlu dış koşulların oluşturulması; üçüncüsü, Kırgızistan'ın olumlu uluslararası imajının sürdürülmesi. Ve son olarak, Dışişleri Bakanlığı'nın başkanlığında ve Kırgızistan Cumhuriyeti'nin diğer ilgili kurumları ve kurumları ile ortaklık içinde etkili bir dış politika faaliyet sistemi oluşturulması.[186]

Bölgesel düzeyde, komşularla yakın devletlerarası etkileşime büyük önem verilmektedir - Kazakistan Cumhuriyeti, Çin Halk Cumhuriyeti, Tacikistan Cumhuriyeti ve Özbekistan Cumhuriyeti.[187] Kıtalararası düzeyde, Kırgızistan'ın dış politikası kıtadaki ana uluslararası politika merkezleriyle çok yönlü ve karşılıklı yararlı işbirliği yapılması için güven önlemleri geliştirme amaçlanmıştır. Bu

[184] A.g.e. https://cyberleninka.ru/article/n/vneshnyaya-politika-kirgizii-v-zerkale-integratsionnyh-protsessov-v-tsentralnoy-azii/viewer [Erişim tarihi 13.09.2023]
[185] A.g.e. https://cyberleninka.ru/article/n/vneshnyaya-politika-kirgizii-v-zerkale-integratsionnyh-protsessov-v-tsentralnoy-azii/viewer [Erişim tarihi 13.09.2023]
[186] ‘‘Концепция внешней политики КР’’, (Kırgız Cumhuriyeti'nin Dış Politika Kavramı), http://mfa.kg/acts/koncepciya-vneshnei-politiki-kr_kg.html [Erişim tarihi 13.09.2023]
[187] A.g.e. https://cyberleninka.ru/article/n/vneshnyaya-politika-kirgizii-v-zerkale-integratsionnyh-protsessov-v-tsentralnoy-azii/viewer [Erişim tarihi 13.09.2023]

merkezler arasında Rusya Federasyonu, Çin Halk Cumhuriyeti, Avrupa Birliği, Almanya, Japonya, Hindistan Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti gibi ülkeler yer alır. Ayrıca, Kırgızistan, Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü, Bağımsız Devletler Topluluğu, Avrasya Ekonomik Birliği, Şanghay İşbirliği Örgütü, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ve İslam Konferansı Örgütü gibi uluslararası ve bölgesel kuruluşlarda aktif olarak yer almaktadır.[188]

Kırgızistan'ın 21. yüzyıldaki temel dış politika yönelimleri - batı, Rusya ve Asya - olarak belirlenmiştir. Batı yönü, Avrupa Birliği ülkeleri, ABD ve Türkiye ile ilişkileri içermektedir. 22 Mart - 1 Nisan 2015 tarihleri arasında Atambayev'in Avrupa ülkelerine (İsviçre, Avusturya, Fransa, Belçika, Almanya) yaptığı tur kapsamında çeşitli alanlarda derinleştirme ve ilişkilerin geliştirilmesine yönelik çok sayıda anlaşma sağlanmıştır.

Kırgız Cumhuriyeti, Orta Asya için Avrupa Birliği'nin "Yeni Ortaklık Stratejisi" girişimine ortaklık esasına göre katılım sağlamıştır. Bu Stratejinin güncellenmiş versiyonu 11 Nisan 2018'de Kırgızistan Cumhuriyeti Devlet Başkanı S. Jeenbekov'un Brüksel'e[189] gerçekleştirdiği ilk ziyarette tartışılmıştır.

Ayrıca, Kırgızistan, GTS (Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi)[190] avantajlarını kullanmaktadır. Bu, gelişmekte olan ülkelerin AB'ye ihracatında ek tarife avantajlarını içerir ve bu ülkelerin insan hakları, işçi hakları, çevre koruması ve etkili devlet yönetimi gibi alanlarda bazı yükümlülükleri yerine getirmeleri koşuluyla sağlanır. Kırgızistan'ın bu sisteme kabul başvurusu Mayıs 2015'te sunulduktan sonra, Avrupa Birliği Ocak 2016'da ülkeye GTS statüsü vermiştir.[191]

---

[188] A.g.e. https://cyberleninka.ru/article/n/vneshnyaya-politika-kirgizii-v-zerkale-integratsionnyh-protsessov-v-tsentralnoy-azii/viewer [Erişim tarihi 13.09.2023]

[189] ‘‘Первый визит в Евросоюз. Президент Кыргызстана отправился в Брюссель’’ (Avrupa Birliği'ne İlk Ziyaret. Kırgızistan Cumhurbaşkanı Brüksel'e Gitti), https://24.kg/vlast/81185_pervyiy_vizit_vevrosoyuz_prezident_kyirgyizstana_otpravilsya_vbryussel/ [Erişim tarihi 20.12.2023]

[190] ‘‘GTS’’, Türkiye Cumhuriyeti, Ticaret Bakanlığı, 2022, https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/avrupa-birligi/gts [Erişim tarihi 04.11.2023]

[191] ‘‘Международный Деловой Совет (МДС) Ознакомил Предпринимателей Кыргызстана С Преференциями Во Внешней Торговле,’’ (Uluslararası İş Konseyi (IBC) Kırgız Girişimcilerin Ticaretteki Referans Listesini Tanıttı), 2023, https://www.trade.kg/12612/v [Erişim tarihi 04.11.2023]

2022'ye kadar Kırgızistan'ın dünya genelinde tanıyan 164 devlet bulunmakta olup, diplomatik ilişkileri 45 devletle, konsolosluk ilişkileri ise 30 devletle kurulmuştur. Cumhuriyet, Birleşmiş Milletler, Şanghay İşbirliği Örgütü, Avrasya Ekonomik Birliği, Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü gibi 200'den fazla uluslararası kuruluşun üyesidir.[192]

Kırgızistan'ın Yumuşak Gücü: Anlatılar ve Projeler**.** Mevcut "yumuşak güç" endekslerini uyguladığımızda, Kırgızistan'ın yeterince iyi bir performans sergilemediği görünüyor. "Anholt-Ipsos NBI,"[193] "IfG/Monocle"[194] endeksi ve "Port Land'ın en iyi 30" endeksi iş dünyası ve yenilik, ihracat ve yatırımlar, hükümet, yönetişim ve diplomasi, kültür ve eğitim, insan refahı, turizm ve göç gibi ilişkili göstergeleri ölçer. Kırgızistan'ın kültür ve turizm alanında daha çok etkinlik gösterdiği halde istenen sonuçlara ulaşamadığı iddaa edilmektedir. Örneğin, ekonomik göstergeler oldukça tatmin edici olmadığı öne sürülmektedir.

Bununla birlikte, Kırgızistan'ın yumuşak güç potansiyeline sahip olmadığını veya kullanmadığını söylemek yanlış olur. Üç temel ve güncel eğilimi belirlemek mümkündür. İlk olarak, Kırgızistan'ın yumuşak güç potansiyelinin büyük bir kısmı, geçmişte ve günümüzde, ülkenin şu anki ve eski vatandaşlarının bireysel başarılarından kaynaklanmaktadır – ülke Kırgız vatandaşlarının girişkenliği sayesinde küresel anlatılarda kendine yer bulur. İkinci olarak, ülkenin adı genellikle dışarıdan oluşturulan ve kontrol edilen anlatılarla veya tesadüfi atıflarla ilişkilendirilir. Başka bir deyişle, Kırgızistan'ın dışarıdan yansıyan imajını yönetme konusunda eksiklikleri vardır. Üçüncü olarak, bu konuyla ilgili başarılı ve gelecek vadeden ulusal projeler bulunmaktadır.

---

[192] "Kırgız Cumhuriyeti'nin Dış Politika Kavramı", Kırgız Cumhuriyeti, Dışişleri Bakanlığı, http://mfa.kg/acts/koncepciya-vneshnei-politiki-kr_kg.html [Erişim tarihi 04.11.2023]
[193] ''Nation Brands Index'', https://www.gov.scot/collections/nation-brands-index/#:~:text=The%20Anholt%20Ipsos%20Nation%20Brands%20Index%20(NBI)(formerly%20the,in%2020%20core%20panel%20countries. [Erişim tarihi 04.11.2023]
[194] ''The Foreıgn Desk Soft Power'', (Yabancı Masanın Yumuşak Gücü), Monocle, https://monocle.com/search/soft-power/ [Erişim tarihi 04.11.2023]

3.2.Kırgızistan ve Ülke Markalama Stratejileri

Kırgızistan'ın dış politika anlayışında cumhuriyetin uluslararası alanda otoritesinin arttırılması ve olumlu imajının güçlendirilmesinin önemli bir yeri vardır. Ülkenin uluslararası kuruluşların, kültür ve eğitim merkezlerinin konumlandırılması ve uluslararası ve bölgesel forumların düzenlenmesi için uygun bir platform olabilmek için planlamar yapılmıştır.[195] Kırgızistan'ın 2018-2040 yıllar arasındaki ulusal gelişim planlamasında altı çizilerek belirtilmiştir. Ülkenin dünya kamuoyunda tanınırlığını artırabilecek faktörler arasında ulusal markalar olan Issık-Göl, Cengiz Aitmatov, "Manas" destanı, "Büyük İpek Yolu" sayılabilir. Ancak bu bağlamlarda tutumlu kamu diplomasisi faaliyetleri uygulanmasa da pratik açıdan belirtilen hedeflere ulaşma sürecinde kamu diplomasisi faaliyetleri olarak ele alınmaktadır.

Kırgızistan'da Siyasi istikrarını ve sosyo-ekonomik durumunu önemli ölçüde etkileyen üç devrim yaşadı. Ancak devrimler sosyal aktivizm için bir katalizör haline gelmiştir ve sivil toplumun gelişmesine ivme kazandırmıştır; ülkedeki sosyo-politik yaşamı aktif olarak etkilemeye başlayan STK'ların sayısı önemli ölçüde artmıştır. Bu tür kurumların rolüne ilişkin kamuoyu görüşleri farklılık göstermektedir: Bazıları onları olumlu aktörler olarak düşünürken, bir diğerleri ise onları devletin güvenliğine yönelik bir tehdit olarak görmektedir.[196] Siyaset bilimi uzmanları, devletlerin iç ve dış politikalarında STK'ların aktif rolünün kabul etmektedirler. Sivil Toplum Kuruluşları'nın oluşumunda destek veya ilgi göstererek halkla ilişkiler mekanizması olarak hareket edilebilir, ve o zaman dış politikada kamu diplomasisi ve "yumuşak güç" aracı olarak kullanılabilir.[197] Kırgızistan'daki STK'lar ülke içindeki sosyal, hayırsever ve eğitimsel projelerle yakından ilgilenmektedirler, ancak bu cumhuriyetin dış politika uygulamasında kamu diplomasisinin tam teşekküllü bir aracı değildir.

---

[195] ''Национальная стратегия устойчивого развития'', (Sürdürülebilir Kalkınma Ulusal Stratejisi), https://www.stat.kg/ru/nsur/ [Erişim tarihi 20.12.2023]
[196] ''Национальная стратегия развития Кыргызской Республики на 2018-2040 годы'', (Kırgız Cumhuriyeti'nin 2018-2040 Ulusal Kalkınma Stratejisi), [Erişim tarihi 20.12.2023]
[197] Eldos Nurlanov, ''Роль неправительственных организаций в Кыргызской Республике'', (Kırgızistan'da STKların Rolü ve Önemi), **Время Востока**, 2016, s. 35

Ancak STK'lar, özellikle çatışma potansiyeli yüksek olan sınır bölgeleri olmak üzere bu alanlarda ülke içindeki nüfusla etkileşime geçerek, nüfusa yönelik düzenli sınır ötesi eğitimler ve seminerler düzenleyerek Kırgızistan ile komşu ülkeler arasındaki güvenin güçlendirilmesine ve gerilimin azaltılmasına yardımcı olabilmektedir.

Kırgızistan'ın ülke markalama stratejisi, uluslararası platformlarda ülkenin imajını güçlendirmeyi, turizmi teşvik etmeyi, yatırım çekmeyi ve kültürel zenginliklerini dünyaya tanıtmayı amaçlayan bir çerçevedir. Bu strateji çerçevesinde öne çıkan alanlar kültürel miras ve sanat, folklor, doğal güzellikler ve turizm, spor ve etnik spor yarışları, dijital medya kullanımı vs. Bu alanlar, ülkenin güçlü yönlerini vurgulayarak uluslararası alanda tanınırlığını artırmayı amaçlamaktadır.

Kırgız sporcularının, sanatçılarının, bilim insanlarının ve diğer birçok kişinin bireysel başarı hikâyeleri sayesinde, ülkenin varlığı (ve en önemlisi, yazımı) dünya çapında daha fazla insan tarafından fark edilmektedir.

3.2.1. UNESCO'nun Rolü ve Önemi

UNESCO'nun amacı, "eğitim", "bilim", "kültür", "iletişim ve enformasyon" yoluyla, küresel barışın tesisine, fakirliğin ortadan kaldırılmasına, sürdürülebilir kalkınmaya ve paylaşılan ortak değerlere dayalı toplumlararası diyaloğa katkıda bulunmaktır.[198] Dolayısıyla kurumun amacı Kırgızistan'ın ülke markalama araçları ile örtüştüğü durum söz konusudur.

Kırgızistan, egemenlik statüsünü kazandığı 1992 yılından bu yana birçok aşamadan geçerek bugünlere gelmiştir. Bu süre zarfında Kırgızistan, UNESCO'nun koruyucusu olarak "Manas" destanının bin yıl dönümü ve Oş şehrinin üç bin yıl dönümü gibi önemli etkinliklerde destek sağlamıştır. Bugüne kadar medeniyet, bilgi ve bilim alanında ilerleyerek katkıda bulunmuştur. Kırgızistan'ın somut

[198] Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) ve Türkiye https://www.tuicakademi.org/birlesmis-milletler-egitim-bilim-ve-kultur-orgutu-unesco-ve-turkiye/ [Erişim tarihi 20.12.2023]

olmayan mirasını UNESCO'ya kaydedtmek ve dünyaya tanıtmak amaçlanmaktadır.

Kırgızistan'ın somut olmayan mirasları, UNESCO listesine eklenen üç kategori altında sınıflandırılabilir: Kırgızistan'a özgü miraslar, genel olarak Türk halklarının mirası (özellikle Kazak ve Kırgız halkları tarafından yaratılan miraslar) ve UNESCO'nun listesine alınma kriterlerini karşılayan miraslar.

Halk Ozanlığı. Kırgız ozanlığının temel özellikleri şarkının metnini önceden ezberlemeden, sahnede oluşturabilmektir ve aynı zamanda kelimelerin anlamlılığı, eğiticiliği ve halk tarafından kabul edilmesi önem arzetmektedir. Aynı zamanda, dokuz bölüme ayrılmış bir yapıya sahip olan bu şarkının, kelime seçimi ve melodi çeşitliliği ile öne çıkan bir özelliği bulunmaktadır. Ozanlar (Âşıklar) genellikle ikişer olaraktan sırayla söylemektedir, kelime oyunlarıyla, hikâyelerle ve anekdotlarla şarkıya katkıda bulunabilir. Bu, geleneksel olarak psikolojik bir dengeyi ifade eder. Birçok âşık (Toktogul, Kalık, Alymkul, Osmongul, Toktonalı, İsmail) komuz eşliğinde şarkı söylediğinde, diğer bazıları (Barpı gibi) komuz eşliği olmadan şarkı söyler.

Âşıkların topluluk içindeki etkisi büyük olabilir, ancak şu anda bazı ozanlar (E. Tursunaliev, T. Abdiev, 3. Usönbayev) şarkılarını kendilerine özgü bir şekilde sunmaktadır. 18.yüzyılda halk ozanlığı demokratik bakış açısını yaygınlaştırmanın bir aracı olarak da tarihe geçmiştir. Örneğin halk ozanı Toktogul o dönemdeki il yönetim başkanlarının yaptığı hataları şarkıyla açığa çıkarmıştır ve toplumda ün kazanmıştır. "Beş Domuz"[199] adı altındaki bu şarkısı için 7 yıl hapis cezası almıştır. Ancak bu şarkı o dönemdeki diğer halk ozanları tarafından bir başlangıç olarak görülüp, sosyal-ekonomi sorunları hakkında şarkılar söylemeye teşvik etmiştir ve onlar "demokrat ozanlar" olarak tanınmıştır.

[199] Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) ve Türkiye https://www.tuicakademi.org/birlesmis-milletler-egitim-bilim-ve-kultur-orgutu-unesco-ve-turkiye/ [Erişim tarihi 20.12.2023]

Demokrat ozanların şarkıları günümüzde de güncelliğini kaybetmemiştir, tamtersi halk tarafından demokrasi, özgürlük hakkındaki söyleyişlerinde, iktidarlığa yönelik eleştirilerinde sıkça kullanılmaktadır.

Halk ozanlığının tarzı ve teknikleri kullanılan şarkıcılık dünyada sadece türk milletleri arasında yaygındır.[200] Dolayısıyla UNESCO'nun somut olmayan miras listesine girmesi dünyaya tanıtmak ve yaygınlaştırmak için önem kazanmıştır.

Kırgızistan folklor ve sanata yakından bağlı bir ülke olarak, nesilden nesle hikâyeleri aktararak, ustalarından öğrenilerek "Manas" destanını bugüne kadar taşımıştır. "Manas" destanı toplamda 500.553 dize üzerine kurulmuş olup, bu da 19.yüzyılda ilk yazılı kaynakların[201] bulunduğuna bakacak olursak yazılı kayıda geçmeden önce 500.553 dizeyi ustalıkla kuşaktan kuşağa sözlü olarak aktardığı anlamına gelmektedir. "Manas" destanı, 2013 yılında UNESCO'nun somut olmayan miras listesine dâhil edilmiştir. Türünün özellikleri doğrultusunda destanın içeriği, verilen bilgilerin kapsamı, kahramanlık destanının özelliklerine uygun olarak şekillenirken, büyüklüğü, ölçeği ve farklılığı ile ayrılıklar da vardır. Dünya çapında tanınmış olan Chokan Valikhanov, V. Radlov gibi 19. yüzyılın tarihçileri, "Manas" destanının Kırgız halkının tarihini, felsefesini, etnografyasını, dilini, geleneklerini, psikolojisini, coğrafyasını, tıbbını ve genel olarak ruhsal ve toplumsal yaşamının her yönünü anlatan benzersiz bir kaynak olduğunu ifade etmiştir. Kırgız halkının yaşamını, geleneklerini ve zengin tarihini aydınlatan "Manas" destanında Kırgız halkının köklü ve zengin geçmişi hakkında önemli bilgiler sunulmaktadır. Dolayısıyla Dünyada en uzun destan olarak tarihe geçen Manas Destanı Kırgız ruhunun temeli olarak adlandırılmaktadır. Manas Destanı'na ülkece önem verilmektedir ve tanıtılması için faaliyetler yapılmaktadır: uluslararası konferanslar, yarışmalar, araştırmalar ve diğer sanat eserleri sergilenmektedir.

---

[200] Türksoy, seçme eserler, Kırgızistan Milli Şairi Dağ Bülbülü Halk Ozanı Toktogul, 2014, https://www.kitantik.com/product/Kirgizistan-Milli-Sairi-Dag-Bulbulu-Halk-Ozani-Toktogul-Secme-Eserleri_0z8kgltj5rbhdg21wlj [Erişim tarihi 24.09.2023]

[201] ‘‘Рукописи эпоса "Манас" включены в реестр Память мира’’, ("Manas" destanının el yazmaları Dünya Hafızası kayıtlarında yer almaktadır), https://www.unesco.org/ru/articles/rukopisi-eposa-manas-vklyucheny-v-reestr-pamyat-mira [Erişim tarihi 20.12.2023]

Bunun dışında destanı yabancı dillere tercüme etme işleri de her zaman devam eden bir faaliyettir. 5 Aralık 2013- yılında UNESCO'nun[202] somut olmayan miras listesine dâhil edilmiştir.

2012 yılında Kırgızların geleneksel el sanatlarından biri olan kilim UNESCO'nun somut olmayan miras listesine dâhil edilmiştir.

2017 yılında "Kök Börü" oyunu, Kırgızistan'ın adıyla UNESCO'nun somut olmayan miras listesine dâhil edilmiştir.

2019 yılında Kalpak baş giysisi: onun yapılış yöntemleri ve içerdiği felsefi anlam' adıyla UNESCO'nun somut olmayan kültürel miras listesine dâhil edilmiştir.

Özellikle ortak Türk halklarının adlarına atfen UNESCO'nun listesine dâhil edilenler bulunmaktadır. 27 Kasım 2014 tarihinde Kazakistan ve Kırgızistan adına yapılan geleneksel yurt evinin bilgeliği UNESCO'nun listesine alınmıştır.

Bugüne kadar Kırgızistan'da somut olmayan kültürel mirasın tanıtılması ve popülerleştirilmesi amacıyla aşağıdaki türde uluslararası festivaller ve yarışmalar düzenlenmiştir:

Dünya Halklarının Destanları Dünya Festivali (2006, 2011 yılları);

"Oymo" el işçiliği uluslararası festivali (2006'dan bu yana her yıl);

"Aytış" halk ozanlarının uluslararası festivali;

"Isık-Köl-2012" Türk dilli ülkelerin uluslararası festival ve yarışması,

"El içi - özgün yaratıcılık" yarışması (2005'ten bu yana her yıl).

"Sarmerden" yarışması (2014 yılı).

"Tengri music" Kırgız klasik müzik festivali (her sene)

"Kımız" Kımız milli içecek festivali (her sene)

[202]''Рукописи эпоса "Манас" включены в реестр Память мира'', ("Manas" destanının el yazmaları Dünya Hafızası kayıtlarında yer almaktadır), https://www.unesco.org/ru/articles/rukopisi-eposa-manas-vklyucheny-v-reestr-pamyat-mira [Erişim tarihi 20.12.2023]

“Kırgız Şırdagı” Şırdak Kırgız milli halı festivali

“Teskey Ceek” milli gelenekler, spor, el işçiliği festivali

“Dağ Turizmi” festivali

UNESCO'nun çalışmaları ve Kırgızistan'ın kültürel mirası, medya tarafından yansıtılmıştır. Ulusal ve uluslararası medya, Kırgızistan'ın UNESCO korumasındaki kültürel mirası hakkındaki belgeseller ve röportajlar uluslararası kitlede farkındalık yaratma açısından önemli bir faaliyettir. Bu faaliyetin “meyveleri” de daha sonraki uluslararası etkinliklerde görülmüştür. Örneğin Dünya Göçebe Oyunları, uluslararası sergi, uluslararası halk ozanlığı yarışmalarında yabancı katılımcılar tarafından geribildirim alınmıştır ve etkinliklere UNESCO’nun heyeti de katılım sağlamıştır.

Kırgızistan'ın somut olmayan miraslarının kamu diplomasisi kaynağı olarak kullanılmasında bir dizi sorun ve engeller bulunmaktadır. Bunların en önemlisi de devlet tarafından alınan önlemlere rağmen, tarihi-kültürel mirasla ilgili anayasal düzenlemelerin yetersizliği nedeniyle devletin işleri tamamlanmamış durumdadır. Hatta günümüzde Kırgızistan'da birçok TKM (Tarihi Kültürel Miras) objesi hakkında resmi kayıtlar ve belgeler alamaması çeşitli sorunlar yaşatmaktadır. Şu anki durumda TKM objelerini tanımlama ve belirleme, tarihi, bilimsel, kültürel veya diğer kültürel değerleri tanımlama, belirleme ve öğrenme süreci eksik, sistemli olmayışı eleştirlmektedir.

3.2.2. Diasporalar Aracılığıyla Kamu Diplomasisi Faaliyetleri

90'lı yıllardaki ekonomik kriz, Sovyet sonrası ülkelerde büyük ekonomik ve sosyal zorluklara yol açmıştır. Kırgızistan da bu dönemde benzer zorlukları yaşayan ülkelerden biriydi. Bu dönemde yaşanan ekonomik krizin sebep olduğu işsizlik oranındaki ciddi artış, iş göçünün başlamasına neden olmuştur.

Artan işsizlik ve ekonomik zorluklar nedeniyle pek çok insan, daha iyi ekonomik koşullar arayışıyla ülkelerini terk etmeye başlamıştır. Bu durum, Sovyet sonrası ülkelerde iş göçünün hızla artmasına yol açmıştır. Özellikle Rusya gibi

ülkeler, daha iyi iş ve gelir fırsatları sunması nedeniyle iş göçmenlerin yoğun olarak tercih ettiği destinasyonlar haline gelmiştir.

Ancak zamanla, 90'lı yıllardaki krizin etkileri azalmaya ve ülke ekonomisi yeniden canlanmaya başlamıştır. Kırgızistan ve diğer Sovyet sonrası ülkeler, ekonomik reformlar ve dış yardım programları aracılığıyla ekonomik istikrara kavuşmaya çalışmıştır. Bu süreçte işsizlik oranları da kademeli olarak düşmeye başlamıştır. Ancak, 90'lı yıllardaki işsizlik ve ekonomik krizin etkileri uzun süreli oldu. Birçok kişi, iş göçüyle yurt dışında iş bulduktan sonra da kalıcı olarak ülkelerine geri dönmeyi tercih etmemiştir. Bu durum, diaspora oluşumlarının ve farklı ülkelerde yaşayan Sovyet sonrası ülkelerin vatandaşlarının varlığının artmasına neden olmuştur.

Kırgızistan'dan yurt dışına göç eden vatandaşlar, farklı ülkelerde yeni hayatlar kurma ve diaspora toplulukları oluşturma süreçleri yaşamıştır. Bu süreç, farklı ülkelerdeki Kırgız diasporalarının oluşumunu şekillendirmiştir. Rusya, Kazakistan, Türkiye gibi ülkeler, Kırgız göçmenlerin yoğun olarak gittiği destinasyonlar arasındaydı. Bu ülkelerdeki Kırgız diasporaları, göçmenlerin etkileşim kurduğu ilk topluluklardan biri olmuştur. Sonra ABD, AB ülkeleri, Kore ülkelerine de iş ve eğitim göçü çoğalmıştır.[203]

Göçmenler, yerleştikleri ülkelerde benzer zorluklar yaşayan diğer Kırgız vatandaşlarıyla iletişim kurmaya başlamıştır. Ortak dil, kültürel bağlar ve dayanışma, bu yeni toplulukların oluşumunu teşvik etmiştir. Göçmenler, benzer deneyimleri paylaşarak bir araya geldi ve bu topluluklar zamanla diaspora olarak adlandırılan yapıları oluşturmuştur.

Diaspora diplomasisi kamu diplomasisinin bir alt dalı olarak belirtilmiştir. Diaspora teriminin klasik kullanımı ve anlamı yahudilerin sürgünü ve dünyaya dağılmalarını ifade eden bir kavramken, önce istenmeyen bir sebeple ana vatanlarından giden veya sürülen halklar için kullanılmış, daha sonra ise neredeyse

[203] ‘‘Государственная служба миграции при Правительстве Кыргызской Республики выносит на общественное обсуждение проект НПА’’, (Kırgız Cumhuriyeti Hükümeti'ne bağlı Devlet Göç Dairesi), https://www.gov.kg/ru/npa/s/2277 [Erişim tarihi 20.12.2023]

her ne sebeple olursa olsun ana ülkesi dışında yaşayanların oluşturdukları topluluklara bu ad verilmiştir.[204] Günümüzde göçmen ve göçmen politikası gündem oluşturan konulardan birisidir ve dolayısıyla diaspora kavramı da uluslararası ilişkilerde önemli unsur haline gelmiştir.

Diasporaları yerleştikleri ülkelerde Kırgız kültürünü ve değerlerini yaşatma çabası içine girmiştir. Folklor, gelenekler, yemekler, dans ve müzik gibi kültürel unsurlar, diaspora topluluklarının kimliklerini korumalarına ve farkındalık yaratmalarına yardımcı olmuştur. Kırgız göçmenler, kendi kültürel etkinliklerini düzenleyerek hem kendi aralarındaki bağları güçlendirmiştir hem de yerel topluluklarla etkileşimde bulunmuştur.

Kırgız diasporaları, yerleştikleri ülkelerde Kırgızistan'a yönelik işbirliği ve yardım projeleri de yürütmüştür. Eğitim, kültürel etkinlikler, insani yardım gibi konularda sivil toplum faaliyetlerine katkı sağlamıştır. Bu, hem diaspora üyelerinin bir araya gelmesine hem de Kırgızistan ile dışarıdaki Kırgız toplulukları arasında bağların güçlenmesine yardımcı olmuştur.

Prensip olarak, yurtdışındaki Kırgız diasporasından, belirli bir ülkede göçte geçirilen yıl sayısına göre kategorilere ayrılabilen, birkaç alt grup veya seviyeden oluşan çok katmanlı ve karmaşık bir olgu olarak bahsedebiliriz. Kırgızistan'ı 15 yıldan fazla bir süre önce terk etmiş göçmenler ve göç açısından daimi ikamet ettiği ülkeye kalıcı olarak yerleşmiş olanlardan oluşmaktadır. Daimi ikamet ettikleri ülkelerdeki kültürel ve etnik etkinlikler proje girişimlerine aktif katılmaktadırlar. Kırgız göçmenleri yalnızca yurtdışındaki işçiler değildir, gittikleri ülkelerde Kırgız kültürünün, "aynası" / "yansıtıcısı" oluyorlar[205]. Başka bir deyişle kamu diplomasisi alanında elçilik görevini yerine getirmektedirler.

---

[204] Gökmen Kılıçoğlu, Ayhan Yılmaz, ''İpeğe Sarılmış Çelik Türkiye'nin Yumuşak Gücü ve Kamu Diplomasisi Akademilk Analizler'', Nobel yayınları, 2019, s. 40.

[205] ''Отчет Картирование Кыргызских Диаспор, Соотечественников и Мигрантов за Рубежом'', (Yurtdışındaki Kırgız Diasporalarının, Yurttaşlarının ve Göçmenlerin Haritalandırılması Raporu), https://kyrgyzstan.un.org/sites/default/files/2021-11/Report%20Kyrgyz%20diaspora%2C%20compatriots%20and%20migrants%20abroad%202021%20RUS.pdf [Erişim tarihi 20.12.2023]

Rusya, Kazakistan, İtalya, İspanya, Fransa, Almanya, Polonya, Hollanda, ABD, Kanada, Japonya, Kıbrıs, Ürdün, Çin ve Türkiye ülkelerinde toplam 150 aşkın Kırgız diasporası oluşmuştur.

Bu küresel diaspora ağı, Kırgız halkının uluslararası alanda daha görünür olmasına katkı sağlar. Ayrıca, bu diasporalar, ev sahibi ülkelerdeki Kırgız topluluğunu bir araya getirirken aynı zamanda farklı kültürler arasında bir köprü görevi de üstlenirler. Bu şekilde, Kırgız diasporaları, kültürel çeşitliliğin ve uluslararası ilişkilerin zenginleşmesine katkıda bulunan önemli bir toplumsal olgu olarak öne çıkar.

Amerika'da "Kırgız Kulübü" diasporası, Almanya ve İtalya'da da "Kırgız Kulüpleri", Türkiye'de Kırgız-Türk kültür derneği ve Rusya'da Yurttaşlar Kongresi adı altında oluşan diasporalar kültürel etkinlikleri, ülke tanıtım günlerini sıklıkla düzenlemektedirler. (Tablo 5)

Tablo 5. İtalya'daki Kırgız diasporası Kırgız Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının 30. yılını kutluyor.[206]



[206] Ksenya Timofeeva, "Kırgızistan'ın Bağımsızlığının 30'uncu Yıl Dönümü Dünyanın Farklı Yerlerinde Nasıl Kutlandı", 2021, https://kaktus.media/doc/445281_kak_otmetili_30_letie_nezavisimosti_kyrgyzstana_v_raznyh_ygolkah_mira_ochen_mnogo_foto.html [Erişim tarihi 03.09.2022]

Ayrıca bu etkinliklerin bazıları diaspora ile diasporanın bulunduğu ülkedeki Kırgızistan'ın elçiliğinin beraber düzenlediği etkinliklerdir. Bazen elçiliğin katkısı olmadan da, diaspora kendi imkan ve inisiyatifi ile organize edilmektedir. Böylece geleneksel diplomasi ile kamu diplomasisinin bir çatı altında hareket ettiğini görmekteyiz.

Özellikle Nevruz Bayramı, (Tablo 6) Kırgızistan'ın Bağımsızlık Günü, Cengiz Aytmatov'un doğum (Tablo 7) günü gibi Kırgızlar için önemli tarihlerde ülke tanıtımı yapılmaktadır.

Tablo 6. Çin'de Nevruz Bayramı[207]



Fotoğraf Zamandaş Derneği'nin İzniyle Alındı. Çin'de Nevruz.

Tablo 7. Keçiören Belediyesi tarafından Kırgız Yazar Cengiz Aytmatov'un doğumunun 93'üncü yıl dönümü anısına düzenlenen etkinlik[208]



[207] "Dünyanın dört bir yanındaki Kırgız diasporaları Nevruz bayramını kutladı", https://ru.sputnik.kg/20150324/1014812338.html [Erişim tarihi 20.12.2023]
[208] ''Cengiz Aytmatov 94'üncü doğum yıl dönümünde anıldı'', https://www.kecioren.bel.tr/cengiz_aytmatov_94uncu_dogum_yil_donumunde_anildi-2038-haber.html [Erişim tarihi 20.12.2023]

209

Avrupa ülkelerindeki diasporaların ve “Çöyrö” platformunun sahibi Azamat Toktakunov’un inisiyatifi ile “Çöyrö Forumu 2022” adı altında Kırgız bilişim uzmanları ve bilgisayar programcılarının forumu İsviçre’de düzenlen. (Tablo 8) Etkinlik her gün artmakta olan[210] yurt dışındaki Kırgız bilişim uzmanlarını bir araya getirmek ve yeni projeleri planlamayı amaçlamıştır. Etkinliğin düzenleyicisi Kayrat Birimkulov konuşmasında medyanın ve dijital dünyanın önemli noktalarına değinmiştir: Ülkemiz dışında ilk kez gerçekleştirilen uluslararası forum "Çöyrö", bilişim göçebeleri, gazeteciler ve STK başkanları ile yurtdışındaki diasporalarımızın temsilcileri arasındaki işbirliği tarihinin başlangıcı oldu. Hem dünyanın farklı yerlerinde yaşayan tüm yurttaşlarımıza hem de Kırgızistan'daki üçüncü sektör ve dördüncü güç kolu olan bağımsız kitle iletişim araçlarının aktif temsilcilerine açıktır. Toplantının yeni formatının bariz bir özelliği, Kırgızistan'daki devlet iktidar kurumlarından bağımsız olması ve dolayısıyla gündeminin toplantı katılımcılarının kendisi tarafından oluşturulmasıdır. İlk forumumuzda Kırgız önder gençlerini, gazetecileri, Avrupa ülkelerinden bilişim göçebelerini, Kırgız diasporasının liderlerini ağırladık. Almanya, İtalya, Avusturya, Fransa, Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Türkiye'den yurttaşlarımızın geniş bir temsiline sahip olmaktan memnuniyet duyduk[211]. Forumun hemen ardından Kırgızistanlı bilişim uzmanları hakkında olumlu haberler uluslararası medyada yer almıştır. Yüksek Teknoloji Parkı'nın Kırgız programcıları 2022'de 4,2 milyar som kazandığı ve 2023’te 8 milyara ulaştırması planlandığı hakkında haberler Kazakistan ve diğer Orta Asya ülkelerinde basında yer almıştır. Bu durum diasporaların hem ülke imajını oluşturma görevini yerine getirdiğini hem de Kırgızistan’daki gençlere teşvik amaçlı çalışmalar yaptığını belirtebiliriz

[209] Fotoğraf, Keçiören Belediyesinin Resmi Sitesi, Haber Galerisi, https://www.kecioren.bel.tr/cengiz_aytmatov_94uncu_dogum_yil_donumunde_anildi-2038-haber.html [Erişim tarihi 20.12.2023]

[210] “Парк Высоких Технологий”, (Yüksek Teknoloji Parkı), https://the-tech.kz/42-milliarda-somov-zarabotali-kyrgyzskie-programmisty-parka-vysokih-tehnologij-za-2022-god/ [Erişim tarihi 20.12.2023]

[211] “Форум «Чөйрө 2022» в Швейцарии”, (İsviçre'de “Chairo 2022” Forumu), https://karaan.org/forum-choyro-2022/ [Erişim tarihi 20.12.2023]

Tablo 8. Çöyrö Forumu 2022. İsviçre[212]



Dünya genelinde yaşayan Kırgız diasporaları, Kırgızistan'ın kültürel mirasını koruma ve yaşatma çabalarında önemli bir rol oynamaktadır. Bu diasporalar, kendi kökenleri ve kültürleri aracılığıyla Kırgızistan'ı uluslararası alanda tanıtmak, kimliklerini sürdürmek ve toplulukları arasında dayanışma sağlamak amacıyla çeşitli kültürel etkinlikler düzenlemektedir. Kültürel etkinlikler, Kırgız diasporalarının kendi kültürel mirasını yaşatma ve gelecek nesillere aktarma amacıyla gerçekleştirdiği faaliyetlerdir. Bu etkinliklerin önemi şu şekillerde özetlenebilir: Kırgız diasporaları, geleneksel danslar, müzikler, el sanatları, yemekler gibi kültürel unsurları yaşatarak Kırgızistan'ın kültürel mirasını korur ve geleceğe taşır. Üyeleri arasında ortak bir kimlik ve bağlılık hissi oluşturur. Kültürel etkinlikler, Kırgız kökenine sahip bireylerin kimliklerini güçlendirir ve kökenlerine olan bağlılıklarını pekiştirir.

Kırgız diasporalarının kültürel etkinlikleri, Kırgızistan'ın kültürel mirasının korunmasına, yaşatılmasına ve dünya çapında tanıtılmasına yardımcı olmaktadır. Bu etkinlikler, Kırgızların kimliklerini güçlendirmesinin yanı sıra farklı topluluklar arasında da anlayışı artırıcı bir rol oynamaktadır. Diasporaların düzenlediği kültürel etkinlikler, Kırgızistan'ın kültürel zenginliğinin uluslararası alanda daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamaktadır.

[212] A.g.e. https://karaan.org/forum-choyro-2022/ [Erişim tarihi 20.12.2023]

3.2.3. Kırgızistan ve Dijital Diplomasi Faaliyetleri

Dijital unsurların aracılığıyla yürütülen kamu diplomasisi, günümüzün teknoloji odaklı iletişim ortamında ülkelerin imajını şekillendirme, etkileşim kurma ve uluslararası ilişkilerini yönetme stratejilerini ifade etmektedir. İnternet, sosyal medya, dijital içerik üretimi ve iletişim teknolojileri gibi araçlar, kamu diplomasisinin etkili bir şekilde yürütülmesinde kullanmaktadır.

Yeni medyanın ortaya çıkışı ile 'yeni demokrasiyi' müjdeleyen tartışmalarda, iletişim teknolojileri sayesinde katılımcı, eşitlikçi, özgürlükçü, yansız ve demokratik bir iletişim sürecinin gerçekleşeceği görüşü hakimdir. Teknolojik yeniliklerin olanak sağladığı bu 'iletişim ortamında' herkesin erişimine izin veren bir kamusal alanın ortaya çıkması, ifade özgürlüğü yeni diplomasinin temel koşulu olarak da görülmektedir.[213]

Sosyal medya platformları, videolar, belgeseller, infografikler, blog yazıları ve interaktif içerikler, resmi web siteleri ve mobil uygulamaları, online seminerler, webinarlar gibi dijital materyaller, ülkenin kültürel mirasını, turistik cazibe merkezlerini ve ekonomik fırsatlarını tanıtmak için kullanılır.[214] Bu içerikler, uluslararası kitlelerin ilgisini çekmeye yardımcı olurken dijital ortamda insanları bir araya getirir. Yeni medya araçları ülkeler, uzmanlar ve düşünce liderleriyle etkileşim kurabilmek için kolaylık sağlamaktadır. Dolayısıyla diplomasi faaliyetlerine de dolaylı değil, doğrudan etkileşim sağlanabilmesi için yol açılmıştır.

Kırgızistan'ın Yumuşak Güç'ünün ikinci eğilimi, sıklıkla dışarıdan kontrol edilmesidir. İngilizce olarak "Kyrgyzstan" kelimesini Google'da arattığınızda, çağdaş küresel iletişim dili olarak ana kaynaklar genellikle Kırgızistan'a dışarıdan aittir: Wikipedia, Britannica, BBC'nin ülke profili, ABD Dışişleri Bakanlığı'nın ülke sayfası ve daha birçok kaynaklar gibi. Bu durumun elbette arama motoru

[213] Berna Berkman Köselerli, **Yeni Medya ve Sanal Diplomasi**, Kriter Yayınları, 2021, s.46
[214] Natalya Svetkova, ''Социальные Сети в Публичной Дипломатии США'', (ABD Kamu Diplomasisinde Sosyal Medya), https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialnye-seti-v-publichnoy-diplomatii-ssha/viewer [Erişim tarihi 20.12.2023]

optimizasyonuyla ilgisi vardır, ancak açıkça görülebilir ki Kırgız tarafından arama sonuçlarını etkilemek için herhangi bir çaba sarf edilmemiştir. Ancak umut hala var, çünkü üçüncü arama sonucu "Discover Kyrgyzstan" olarak adlandırılan, Türkiye İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı tarafından finanse edilen turistik bir bilgi projesine yönlendiren bir bağlantıdır.

Bu önemlidir çünkü dışarıdan oluşturulan ve kontrol edilen anlatılar, ülkenin yumuşak gücünü kullanma çabalarını etkisiz hale getirebilir. Dışarıdan oluşturulan ülke hakkındaki anlatıları kontrol etmek veya sınırlamak mümkün değil, ancak bu fırsatları ülkenin lehine nasıl kullanabileceğimize dair daha fazla çaba ve anlayış gerekmektedir. Aksi takdirde, Kırgızistan yumuşak gücün nesnesi olarak kalmaya devam eder ve öznesi olmaz.

Ancak etkili dış kaynak içeriği kullanma konusunda başarılı örnekler de mevcuttur. Örneğin, 2007 yılında bir İsveç şirketi, Noel Baba'nın dünya genelindeki tüm çocukları ziyaret etme olasılığına sahip olabilmesi için nerede yaşaması gerektiği hakkında bir araştırma yaptı. Bu araştırma sayesinde Kırgızistan, Noel Baba'nın merkezi olarak tanındı ve ülke olumlu bir şekilde dünya haberlerine taşındı.[215] Aynı şekilde, geleneksel Kara Jorgo dansı çevrimiçi bir fenomen haline geldi ve haber başlıklarına girdi.

Örneğin, 2011 yılında Atay Omurzakov'un Çek Yetenek Şovu "Česko Slovensko má talent" programındaki dansı internet fenomenine dönüştü ve Atay'ın performansı viral hale geldi. Son zamanlarda Kırgızistan, özellikle kadın sporcularıyla haritalarda adından sıkça söz ettiriyor. Olimpiyat şampiyonları, güreşçiler Aysuluu Tynybekova, Ayperi Medet kızı ve Meerim Jumanazarova, ayrıca karma dövüşçü Valentina Bullet Shevchenko, Kırgızistan'ı tek başlarına değerli bir spor ulusu haline getirdi ve sporun yaygınlaştırılmasına, kız çocuklarının haklarının ve fırsatlarının artırılmasına katkıda bulundu. Bilim ve teknoloji alanında Dr. Asel Sartbaeva ve eski Google çalışanı, şu anda IT teknolojileri alanında bir

[215] Venera Narinova, Aslı Yurdigül ‘‘Kırgızistan’ın Uluslararası Ülke İmajı Çalışmaları ve Sosyal Medyada Yansıma Biçimleri’’, **Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi,** 2020, s.45

mentor olan Tilek Mamutov da dâhil olmak üzere birçok uzman hakkındaki haberler, röportajlar olumlu bir imaj oluşturmada katkı sağladı[216].

Ülke markalama faaliyetlerinin en önemlilerinden biri de uluslararası blogerler toplantısı "KurulTime". Son iki yıldır düzenlenmekte olan bu etkinliğe Kazakistan ve komşu ülkelerden sosyal medyada ünlü gençler, blogerler, internet gazetecileri, kameramanlar, SMM işçileri, reklamcılar katılmaktadır. Burada Medya pazarının güncel konularının tartışılmaktadır. Mikro ve makro derecede etkileyiciler, hayatla ilgili tüyoları, sayfalarını koruma deneyimlerini paylaşacak ve blog dünyasındaki önemli haberler hakkında konuşmalar yapılmaktadır. Kurultay, blog dünyasındaki duruma ilişkin bir genel bakışla, pazarın hangi trendleri beklediğini, hangi platformların popülerlik kazandığını, hangi formatların izleyiciler için daha ilgi çekici olduğunu anlatan bir hikâye ile başlamaktadır. Önemli olan, blogcuların hızla büyüyen piyasada kalabilmek için çalışma biçimini değiştirmeleri, daha uzman hale gelmeleri, tematik içeriğe karar vermeleri ve yüksek kaliteli bir video ürünü oluşturmaları gerekecektir.

Bu alandaki potansiyel oldukça umut vericidir. Kimi insanlar ülkenin sıkça insanlarını diğer ülkelere kaybettiğini söyleyebilir, ancak bu gençler dalgası ülke imajını oluşturmada önemli katkıda bulunmaktadır. Hem vatandaşlarını eğitmekte, yatırımlar çekmekte ve olumlu bir imaj oluşturarak Kırgızistan'ın bilme teknoloji alanının gelişmesine büyük katkı sağlamaktadır.

Sonuç olarak Kırgızistan ülke markalamasını güçlendirmek, kültürel, tarihi ve ekonomik potansiyelini dünya genelinde etkili bir şekilde tanıtmak için çeşitli stratejiler geliştirmektedir. Bu stratejiler, ülkenin özelliklerini vurgulayarak uluslararası toplumda olumlu bir algı oluşturmayı amaçlamaktadır. Ulusal marka değerini arttırmak için UNESCO gibi uluslararsı kuruluşların rehberliğini, diasporaların desteğini kullanarak spor etkinliklerine ev sahipliği yapmaktadır ve etkin bir şekilde katıldığı bu organizasyonlar aracılığıyla kamu diplomasi

[216] ''Мягкая сила Кыргызстана: нарративы и истории успеха'', (Kırgızistan'ın yumuşak gücü: anlatılar ve başarı öyküleri), https://cabar.asia/ru/myagkaya-sila-kyrgyzstana-narrativy-i-istorii-uspeha [Erişim tarihi 20.12.2023]

stratejilerini oluşturmaktadır. Kamu diplomasisinin önemli bir bileşeni olarak kabul edilen uluslararası spor yarışmaları ülkeler arası ilişkilerin güçlendirilmesi, kültürel değişimlerin teşvik edilmesi açısından önemli bir rol oynamaktadır ve geniş bir kitleye ulaşma potansiyeli sunmaktadır. Kırgızistan, ev sahipliği yaptığı ve etkin bir şekilde katıldığı Dünya Göçebe Oyunları gibi organizasyonlar aracılığıyla, sadece spor dünyasına değil, aynı zamanda kültürel zenginliklere ve geleneklere dair ulusal özelliklerine dikkat çekebilmektedir. Bu stratejiler, uluslararası ilişkilerini güçlendirmek adına önemli adımlar olmaktadır.

3.3. Bir Kamu Diplomasisi Faaliyeti Olarak Dünya Göçebe Oyunları Projesi

Dünya Göçebe Oyunları - Kırgızistan Cumhuriyeti'nin uluslararası alanda düzenlenen büyük ve kapsayıcı bir etkinliktir. Göçebe oyunları göçebe medeniyetinin birleştirilmesi ve güçlendirilmesi amacıyla 2014 yılında Kırgız Hükümeti tarafından başlatılmıştır. "Dünya Göçebe Oyunları'nın organizatör ve başkanı Akibaev Askhat Akibayeviç, Dünya Göçebe Oyunları'nın organizatörü Kırgızistan Cumhuriyeti Hükümeti ve Dünya Etno Oyunları Konfederasyonu'dur.[217]

Kırgızistan'ın yumuşak gücünün potansiyelini kontrol etmeye ve ulusal markayı geliştirmek için en ünlü ve kapsamlı projelerden biri Dünya Göçebe Oyunları olmuştur. 2014 yılında kurulan Dünya Göçebe Oyunları, etnik spor dallarının yaygınlaştırılmasına yönelik bir ulusal girişimden, bir ülkeden diğerine göçen küresel bir etkinlik olması planlanmıştır. Ancak ülke tanıtımı için önemli olan etkinliğe Kırgızistan 2014, 2016, 2018[218] yıllarında ev sahipliği yapmıştır.

Dünya Göçebe Oyunları, dünya genelinde birçok ülkenin katılımıyla gerçekleşen, çeşitli etnik sporlar ve kültürel etkinliklerin sergilendiği önemli bir etkinliktir. Oyunlar, kültürel mirasın yaşatılması ve etnik gruplar arasında hoşgörüyü teşvik etme amacını taşımaktadır. Üç kere düzenlenen etkinliğin

[217] Dünya Göçebe Oyunları resmi sitesi, http://worldnomadgames.com/ru/page/O-VIK-37/ [Erişim tarihi 24.12.2023]
[218] A.g.e., http://worldnomadgames.com/ru/page/O-VIK-37/ [Erişim tarihi 24.12.2023]

analizini yapacak olursak resmi kaynaklardan alınan bilgilere göre 2014 yılında 22 ülke, 2016 yılında 62 ülke ve 2018 yılında 80 ülke[219] katılmıştır.

Kırgızistan, Kazakistan, Türkiye ve diğer bazı devletlerle işbirliği içinde, ana fikri etnokültürel, etnospor ve bilimsel programların uygulanması olan kendi benzersiz uluslararası etkinliğini geliştirmiştir. Bu etkinliğe UNESCO heyeti, Kırgızistan Cumhurbaşkanı Sayın Almazbek Atambayev'in daveti üzerine, Kırçın boğazında yeni oluşturulan 288 kişiden oluşan Etno kenti "Kırgız Köyü"nün resmi açılış törenine ve lansmanına katılmak üzere özel konuk olarak katılmıştır. Eylül 2008'de UNESCO ve Herkes İçin Uluslararası Spor Derneği (TAFISA), geleneksel oyunların ve sporun hoşgörü, dayanışma ve katılımı sağlamanın bir aracı olarak önemini yeniden teyit eden Busan Geleneksel Sporların ve Oyunların Desteklenmesi ve Korunması Çağrısını kabul etmiştir ve kültürel farkındalık ve dünya çapında barış için katkıda bulunmuştur.

"Modern dünyada insanlık kökenini unutuyor. Eşsiz kültürlerin ve halkların yok olması, ulusal sınırların değişmesi tehlikesi var. Çevrenin tahrip edilmesi bölgesel ve küresel düzeyde yıkıcı sonuçlara yol açıyor. Dolayısıyla Dünya Göçebe Oyunları'nın amacı, ana misyonu halkları ve kültürleri birbirine yakınlaştırmaktır"[220] diyerek Kırgızistan Cumhurbaşkanı Almazbek Atambayev Dünya Göçebe Oyunları'nın dünyaca önemli olduğunu belirtmiştir.

Dünya Göçebe Oyunları sadece etnik oyunlardan, yarışlardan oluşmamaktadır. Temel amaçlarından biri olarak da tarihi miras ve geleceğin bağını araştırmak olarak belirtmiştir ve bu konuda forumlar düzenlemiştir.

[219] Dünya Göçebe Oyunları resmi sitesi, http://worldnomadgames.com/ru/page/O-VIK-37/ [Erişim tarihi 24.12.2023]
[220] ‘‘Всемирные игры кочевников - новый инструмент сближения народов и культур’’, (Dünya Göçebe Oyunları - Halkları ve Kültürleri Birbirine Yakınlaştırmak İçin Yeni Bir Araç), https://www.unesco.org/ru/articles/vsemirnye-igry-kochevnikov-novyy-instrument-sblizheniya-narodov-i-kultur [Erişim tarihi 24.12.2023]

Forumun hedefleri:

- Dünyadaki göçebe halkların kültürünün insan uygarlığının gelişimindeki rolünün ve yerinin incelenmesi;
- İnsan uygarlığı teorileri ve göçebe uygarlık teorisinin oluşumu üzerine araştırma;
- Göçebe halkların tarihi ve kültürü;
- Kültürü ve halk oyunlarının halkların gelenek ve görenekleriyle ilişkisinin incelenmesi;
- Dünya halklarının tarihi mirası, mevcut durumu ve geleceği olarak Dünya Göçebe Oyunları olgusunun incelenmesi;
- Geleneksel fiziksel kültür ve etnik sporların çeşitli yönlerinin bilimsel ve metodolojik olarak doğrulanması.
- Dünya Göçebe Oyunları çerçevesinde araştırmacıların, bilim adamlarının ve bilim organizatörlerinin bilimsel topluluğunun kalıcı bir bilimsel "platformunun" oluşturulması.

Dünya Göçebe Oyunları'nın devamında düzenlenen etkinlikler:

-Tematik bilimsel ve uygulamalı konferanslar, yuvarlak masa toplantıları, yarışmalar ve sınavlarla temsil edilen, III. Dünya Göçebe Oyunlarına adanan üniversite etkinlikleri.

-61. Uluslararası Altay Konferansı "Halk Oyunları ve Halkların Gelenek ve Görenekleri".

-Bilimsel Kongresi "Dünya Göçebe Oyunları: Tarihi Miras ve Gelecek.

-Seminer "Göçebe halkların geleneksel bilgilerinin yeniden canlandırılması, korunması ve yayılması.

-Dünya Bilimsel Forumu "İnsan toplumunun insanileştirilmesi sorunu olarak şahinler ve yaşam alanları."[221]

[221] ''Dünya Göçebe Oyunları Hakkında'', **Dünya Göçebe Oyunları resmi sitesi**, http://worldnomadgames.com/ru/page/O-VIK-37/ [Erişim tarihi 24.12.2023]

Kamu Diplomasisi faaliyetlerinin hedef kitleye ulaşabilmesi için kitle iletişim araçlarından yararlanılmaktadır. Bu nedenle kamu diplomasi faaliyetlerinde iletişim araçları son derece önemli bir konuma sahiptir.[222] Dolayısıyla bu etkinlikler yerli medyada yer almıştır ve komşu ülkelerin kitle iletişim araçlarına tercüme edilerek aktarılmıştır.

3.4. Dünya Göçebe Oyunları Projesinde Medyanın Rolü ve Önemi

Bu tez çalışması sırasında Dünya Göçebe Oyunları hakkında yazılmış bilgiler derlenmiştir. İnternet üzerinde "The World Nomad Games", "Dünya Göçebe Oyunları", "Всемирные Игры Кочевников" gibi üç dilde ifadelerle yapılan güncellemeler bulunmuştur. Bulunan haberler bireysel web sitelerinden, internet kanallarından, turistik ajansların reklam materyallerinden, bloglardan ve turizmle ilgili yayınlar aracılığıyla elde edilmiştir. Bu toplanmış bilgiler bir çeşit seçme işlemine tabi tutulduğunda, her bir öğenin belirgin özelliklerine daha dikkat çekilir. Bu özelliklere sahip olan öğelerin sayıları istatistiklere göre hesaplandığında, bir topluluğun adını taşıyan bazı öğeler daha fazla öne çıkar veya bir yönergeler sistemi aracılığıyla daha fazla seçilme olasılığına sahip olabilir. Bu durumda seçim yapılabilen yönergeler sistemi oluşturulur[223]. Dolayısıyla internet ağında daha çok tıklanan, dikkat çeken ve daha çok okunan haberler toplanmıştır.

2014 yıl. İlk Dünya Göçebe Oyunları, Kırgızistan'ın Isık-Köl bölgesindeki Çolpon-Ata şehrinde 9-14 Eylül tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bu etkinlikte 22 ülkeden gelen 583 sporcu yarışmıştır. 10 farklı spor dalında yarışlar düzenlenmiştir. Gönüllü (sivil işler) kategorisinde ise 1200 kişi katılmıştır. TV yayınlarıyla 230 milyon izleyiciye ulaşılmıştır. "Dünya Göçebe Oyunları" turistik festivali ile ilişkilendirilmiş etkinlikler, ülke bütçesinden 102 milyon 130 bin som tutarında destek almıştır.[224] Bu etkinlikler, Dünya Göçebe Oyunları Fonu Başkanı

[222] Meltem Bostancı, **Kamu Diplomasisinde Medyanın Rolü ve Önemi**, Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2012, s.95
[223] Gonca Yıldırım, **Uluslararası Halkla İlişkiler Perspektifinden Kamu Diplomasisi**, Beta yayınevi, 2022, s.105
[224] ‘‘Dünya Göçebe Oyunları Hakkında’’, **Dünya Göçebe Oyunları resmi sitesi**, http://worldnomadgames.com/ru/page/O-VIK-37/ [Erişim tarihi 24.12.2023]

Askat Akibayev'in ifadesine göre, unutulup gitmiş olan göçebe oyunlarına olan ilgiyi canlandırmak ve bu oyunları tüm Türk dili konuşan ülkelerde yaygınlaştırmak amacıyla da düzenlenmektedir. Ancak, bu etkinlikler maalesef sınırlı bütçe ile düzenlenmektedir. Fakat ülkedeki turizmi geliştirmekte büyük katkıda bulunmuştur: 2014 yılında ilk Dünya Göçebe Oyunları düzenlendiğinde 6,275.9 bin kişi turiste ev sahipliği yaparken, 2015 yılında bu sayı 6,412.1 bin kişiye yükselmiştir.

Dünya Göçebe Oyunları 9 Eylül'de açıldı. Toplamda 22 ülkeden ve 583'den fazla sporcu katılmıştır. Etkinliği yansıtmak için 250'den fazla yabancı gazeteci kayıt edilmiştir. Bu etkinlik hakkında pek çok yabancı ülkede gazetelerde haberler yayınlanmıştır, örneğin BBC, CNN, Washington Post, Los Angeles Times, CBS News, World Street Journal, NBC News, The Guardian, Mirror, "Россия 1", "Russia Today", "Моя Планета", "TV-Novosti", ATV, "МИР", Astana Times, Azer News, TRT AVAZ, TRT Türk, "Спорт".[225]

İlk başta Dünya Göçebe Oyunları'nın düzenlenmesi gerekip gerekmediği konusunda Kırgızistan'da tartışmalar yaşanmıştır. Siyasetçiler ve halk, etkinliğin faydalarını ve gerekliliğini tartışmıştır.[226] Çözülmesi gereken daha büyük ekonomik sorunların olduğu idda edilerek bu tür etkinliklere ihtiyaç duyulmadığını düşünmüştür. Kırgızistan'da bu tür etkinlikler hakkında yabancı basında daha fazla haber çıktı. Bu da çoğunluğun fikrini değiştirdi ve kamu diplomasisi, halkla ilişkiler alanlarında bilgilenirmiştir. Dünya Göçebe Oyunları organizatörleri ve Kırgız basını, ülkenin ekonomik ve siyasi potansiyelinin dünya çapında tanıtılması gerektiğini savunmuştur. Bu nedenle, Dünya Göçebe Oyunları Kırgızistan'da düzenlendiğinde dünya medyasında daha fazla yer bulmuştur.

[225] "Medya Akreditasyonu", https://worldnomadgames.com/ru/page/Akkreditatsiia-zarubezhnykh-SMI/ [Erişim tarihi 24.12.2023]
[226] ''Всемирные игры кочевников: деньги на ветер или новая эпоха'', (Dünya Göçebe Oyunları: Boşa Giden Para Mı Yoksa Yeni Bir Dönem Mi), https://www.vb.kg/doc/285984_vsemirnye_igry_kochevnikov:_dengi_na_veter_ili_novaia_epoha.html [Erişim tarihi 24.12.2023]

Özellikle Britanya gazetesi The Guardian, Dünya Göçebe Oyunları ile ilgili bir analiz makalesi yayınladı. 16 Eylül'de yayınlanan bu makalede "Kırgızistan'da 1. Dünya Göçebe Oyunları gerçekleştiriliyor. Dağılan bölgeyi birleştirebilir mi?" başlığı kullanmıştır.[227] Haberde 1. Dünya Göçebe Oyunları hakkında bilgi verilerek, etkinlikle ilgili görüşler sunulmuştur. Ayrıca, Dünya Göçebe Oyunları'nın düzenlenmesi konusundaki ülke liderlerinin görüşleri analiz edildi ve Kırgız Cumhuriyeti'nin bu etkinliği düzenleyen hizmetkârlarının görüşleri daha ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Haberlerin çoğu kısa haber formatında yazılmıştır. İçerikleri ise Dünya Göçebe Oyunları'nın düzenleneceği hakkındadır.

2016 yıl. İkinci Dünya Göçebe Oyunları, 2016 yılında 3 Eylül'den 8 Eylül'e kadar Isık-Köl bölgesinde gerçekleşti. 62 farklı ülke katıldı; içlerinden 17 ülke kültürel programlar sunarak yer aldı; sporcu delegasyonları 62 ülkeden ve 1200 katılımcıdan (sporcular ve gözlemciler) oluştu. İlk yıldan farklı olarak, ulusal sporcuların sayısı arttı. Herhangi bir ülkenin yetkilileri 23 farklı spor dalında güçlü sporcularıyla katıldı. Genel spor fonu 28 milyon 400 bin som olarak hesaplandı. Birçok bilgi kaynağından 650'den fazla basın mensubu ve hatta birçok belirgin blog yazarı etkinlikleri tanıtmak için bir araya geldi. Uluslararası medya kuruluşları ve ülke medya kuruluşlarından oluşan bir medya ağı oluştu. Bu sadece başlangıçtı. Dünya Göçebe Oyunları, 60'tan fazla ülkenin katıldığı ve olumlu görüşlerin oluşturulduğu bir uluslararası mirası temsil etti. İkinci Dünya Göçebe Oyunları'nda, 1000 komuzcu (komuz adlı müzik aletini çalan kişi) "Maşbotoy" adlı Kırgız ulusal ezgisini çaldı ve bu olay Guinness Rekorlar Kitabı'na girdi.[228] Bu etkinliğin amacı, Kırgız ruhunu dünyaya açmak ve Kırgız halkını temsil etmekti.

[227] ''Kyrgyzstan hosts first World Nomad Games, but can they unite the region?'', (Kırgızistan ilk Dünya Göçebe Oyunlarına ev sahipliği yapıyor ancak bölgeyi birleştirebilir mi), https://www.theguardian.com/world/2014/sep/16/kyrgyzstan-first-world-nomad-games#comments [Erişim tarihi 24.12.2023]

[228] Dünya Göçebe Oyunları resmi sitesi, http://worldnomadgames.com/ru/page/O-VIK-37/ [Erişim tarihi 24.12.2023]

İkinci Dünya Göçebe Oyunları, ilk yıllardan itibaren artan bir başarıya sahiptir. Bu nedenle 2016'da gerçekleştirilen İkinci Dünya Göçebe Oyunları'nın ardından, "Kök Börü" oyunu Kırgız halkının adını UNESCO'nun somut olmayan kültürel miras listesine taşıdı.[229] Bu da, İkinci Dünya Göçebe Oyunları'nın Kırgız ve Kazak takımlarının sonuçlandığı "Kök Börü" oyununun etkisiyle gerçekleşti. Bu oyun, Kırgızistan'ın 15-3 galip geldiği bir sonuçla sona erdi. Ancak bu oyun, sadece bir yarışma atmosferi değil, aynı zamanda çok sayıda yabancı turistin ilgisini çekti.

Ayrıca, İkinci Dünya Göçebe Oyunları boyunca, Kırçın Yaylası'nda, etnik bir köy kurularak, somut olmayan kültürel mirası tanıtmak üzere birçok etkinlik düzenlendi. Etnik köyde yapılan geleneksel ev yapımı eşyalar, etnik kıyafetler ve hediyelik eşyalar turistlerin özel ilgi odağı oldu.

2016 yılında 2. Dünya Göçebe Oyunları, 3-8 Eylül tarihleri arasında gerçekleşti. 62 ülkeden 1000'den fazla sporcu katıldı. Dünya Göçebe Oyunları'nın organizatörlerinin verdiği bilgilere göre, etkinliğin düzenlenmesi için toplamda 650 milyon dolardan fazla harcama yapıldı. Yabancı basında yer alan haberlere göre ise 35 ülkeden 90'dan fazla basın kuruluşu etkinliği takip etmek üzere Dünya Göçebe Oyunları'na katıldı. Bu katılımcılar yerel ve uluslararası bilgi servislerini sağladılar.[230]

Açılış törenleri MIR24, MIRHD, Match TV, TRT, Kazsport, Türkmenistan televizyon kanalları, Azerbaycan televizyon kanalları ve diğer kanallarda canlı olarak yayınlandı. Etkinlik sırasında Euronews, NHK, Al Jazeera, China TV, Deutsche Welle, Russia Today, "Моя планета" ve diğer Rusya ve Kazakistan kanalları gibi uluslararası medya kuruluşları da röportajlar ve haberlerle etkinliği aktardı. Ayrıca Reuters, National Geographic, China Daily, Associated Press, Sputnik, Xinhua[231] ve diğer haber ajansları Dünya Göçebe Oyunları hakkında

[229] "Kök-boru, UNESCO Kültür Mirası Listesi'nde Kırgızistan'ın Adından Yer Aldı", https://ru.sputnik.kg/20171207/kok-boru-vklyuchen-v-spisok-kulturnogo-naslediya-yunesko-1036706629.html [Erişim tarihi 24.12.2023]

[230] ‘‘İkinci Dünya Göçebe Oyunları’’https://worldnomadgames.com/ru/page/VIK-2016/# [Erişim tarihi 24.12.2023]

[231] “Medya Akreditasyonu”, https://worldnomadgames.com/ru/page/Akkreditatsiia-zarubezhnykh-SMI/ [Erişim tarihi 24.12.2023]

haberler yayınladılar. Toplamda Dünya Göçebe Oyunları etkinliklerini 800 milyondan fazla kişi izledi.

2016 yılında yapılan haberlerde, en dikkat çekici olay olarak ünlü oyuncu Steven Seagal'ın Dünya Göçebe Oyunları'na katılması oldu.[232] Tüm haberlerde, Steven Seagal'ın sadece kısa bir süre katıldığı, giydiği özel kıyafetle dikkat çektiği ve kameralara poz verdiği yazıldı. Bu tür kişisel görünüşler genellikle uluslararası medyada daha fazla vurgulanırken, yerel medya organlarında daha fazla oyun ve etkinliğin düzeni hakkında detaylı açıklamalara yer verilmiştir. Önceki senelerden farklı olarak kısa haberlerin yerine daha detaylı makaleler, röportajlar ve analiz edilerek uzun haberler yer almıştır. Önceki sene ile karşılaştırmalar yapılmıştır. Video, fotoğraflar daha çok yayınlanmıştır. Mesela 2014 yılında bir haber için sadece 1-2 fotoğraf yada video kullanılsa, 2016'da en az 4-8 tane kullanılmıştır. Kanallarda foto galeriler yayınlanmıştır.

2018 yıl. Üçüncü Dünya Göçebe Oyunları'na 80 ülkeden 3500'den fazla sporcu 37 farklı spor dalında katıldı. Dünya Göçebe Oyunları, insanlara verilen sanat mirası, etnik spor ve kültürel mirasın gelişimini teşvik eden bir platform oluştu. Dünya Göçebe Oyunları, etnik kültür ve topluluklar arasında hoşgörüyü teşvik etti ve destekledi. Oyunlar "Güç Birliği! Ruh Birliği!"[233] sloganı altında düzenlendi.

Komşu ülkelerde etkinlik hakkında haberler gündem oluşturdu. Her gün canlı yayınlar düzenlendi ve haber formatlarının çeşidi arttı.

Bunun nedenleri, Kazakistan, Özbekistan, Tacikistan gibi Orta Asya ülkeleri 3. Dünya Göçebe Oyunları'nda büyük bir katılım göstermelerinden kaynaklanmaktadır. Türkiye ise Dünya Göçebe Oyunları'na en fazla katılan ülke

[232] ''Hollywood actor Steven Seagal arrives in Bishkek'', (Hollywood aktörü Steven Seagal Bişkek'e geldi), https://24.kg/english/237369_Hollywood_actor_Steven_Seagal_arrives_in_Bishkek/ [Erişim tarihi 24.12.2023]

[233] ''Üçüncü Dünya Göçebe Oyunları'', https://worldnomadgames.com/ru/page/Kodeks-gostia-III-VIK/ [Erişim tarihi 24.12.2023]

olmuştur.[234] 2018 yılındaki haberlerin çoğunluğu Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Kırgızistan ziyareti ve 2020 Dünya Göçebe Oyunları'nın Türkiye'de düzenlenmesiyle ilgilidir. Özellikle Türk medyası, diğer ülkelerin medyasından daha fazla haber yayınlamıştır. Birleşmiş Krallık, 2018 Dünya Göçebe Oyunları'na katılmıştır, ancak haberlerinin sayısı sınırlıdır. ABD ve Rusya üçüncü sırada yer alırken, haberlerinin çoğu online yayınlanmış ve kapsamlı bir şekilde sunulmuştur.[235] 'Kök Börü' Oyunları'nda ABD ve Rusya takımları arasında yapılan rekabet ve çatışmaların haberleri ön plana çıkmıştır. Dünyadaki iki büyük rakip ülkenin karşı-karşıya 'Kök Börü' oynaması çoğunluğun ilgisini çekmiştir.[236] Diğer ülkelerde de İngilizce değil kendi dillerinde çok sayıda haber yayınlanmıştır. Örneğin, Çin, Almanya ve Fransa gibi ülkeler kendi dillerinde haberler sunmuşlardır.

DGO'nun organizatörlerinin verdiği bilgilere göre 3. Dünya Göçebe Oyunları, dünya genelinde yüzlerce yayın organı tarafından geniş bir şekilde duyuruldu. Bu etkinlik için toplamda 571 kurum katılmak için kaydedildi. 56 ülkeden 604 yerel medya temsilcisi etkinlikte yer aldı. Katılımcılar arasında 50 televizyon kanalı, 12 radyo istasyonu, 67 medya ajansı, 48 gazete ve 50 blog yazarı bulunmaktadır.

Çoğu gazeteci, fotoğrafçı ve kameramanlar önceden kayıt yaptırmak zorunda kaldı ve organizatörler onlara özel şartlar sağladı. Önemli medya kuruluşları arasında BBC Radio, The New York Times, Financial Times, National Geographic Society, Associated Press, Kanada dergisi "Journal of Nomads", "Aljazeera net work", Çin kanalı CCTV, Kazakistan kanalı "Habar", Hollanda'da yayın yapan NRC gazetesi, Birleşik Arap Emirlikleri'nde Abu Dhabi Media, MTRK

[234] ''В Киргизии подвели итоги III Всемирных игр кочевников'', (Kırgızistan'da Düzenlenen III. Dünya Göçebe Oyunları Sonuçlandırılmaktadır), https://rg.ru/2018/09/13/v-kirgizii-podveli-itogi-iii-vsemirnyh-igr-kochevnikov.html [Erişim tarihi 24.12.2023]

[235] ''Kırgız ve Uluslararası Medya Dünya Göçebe Oyunlarını nasıl ele aldı'', http://precedentinfo.kg/2018/10/04/kak-kyrgyzstanskie-i-mirovye-smi-osveshhali-vsemirnye-igry-kochevnikov/ [Erişim tarihi 24.12.2023]

[236] ''III Игры кочевников: какими они останутся в памяти участников'',(Üçüncü Göçebe Oyunları: Katılımcıların Hafızasında Nasıl Kalacak), https://rus.azattyk.org/a/kyrgyzstan_nomad_games_political_sport_2018_/29479807.html

"MIR", RIA Novosti, TASS, German TV ZDF - Moscowoffice, Match TV, Anadolu Ajansı, TRT (Türk Radyo ve Televizyon), TRT EL Arabia, NTRK "Özbekistan", "Madeniyat va ma'rifat" televizyon kanalı, Ukrayna'dan Ukrpress.info haber ajansı, uluslararası dergi "Image.ua", Fransız ALTAPRESS, Fransız Press Ajansı, Alman Sputnik News Deutschland, Estonya'dan "Korella Film" stüdyosu, Japon "Tosei" haber ajansı[237] ve diğerleri bulunuyor.

Canlı yayınlar ise tüm Bağımsız Devletler Topluluğu'na üye ülkelerde yayınlandı: Match TV, Azerbaycan Televizyonu, "Habar", Kazakh TV, El Arna ve Habar 24, MIR Televizyonu, TRT (Türk Radyo ve Televizyon). Uluslararası ajanslar arasında Associated Press, France Press, Russia Today gibi haber ajansları, online olarak Avrupa ülkelerine yayın yaptılar. Özellikle Azerbaycan Televizyonu, CCTV, Danimarka Televizyonu, Rusya ve Rusya 24 kanalları her gün günlük yayınlar yaptı. Abu Dabi Media ve Danimarka TV de DGO hakkında belgesel filmler yaptı. Genel olarak, 3. DGO hakkında 900 milyondan fazla izleyiciye ulaşıldı.[238]

2018 DGO'su için yapılan haber analizlerinde etkinliğin büyüklüğü ve çeşitliliği vurgulandı. Bu nedenle haberler daha kapsamlı ve analitik bir tarzda sunuldu. Muhabirler üç yıllık bir hazırlık sürecinin ardından etkinliği izleyerek ve detaylı analizler yaparak haberlerini aktardılar.

Haberler, Göçebe Oyunları'nın sadece spor müsabakalarından ibaret olmadığını, aynı zamanda geleneksel göçebe yaşam tarzının ve kültürünün önemli bir yansıması olduğunu vurguladı. Analitik bir tarzda sunulan haberlerde, farklı coğrafyalardan gelen göçebe topluluklar arasında gerçekleşen etkileşimler, geleneksel oyunlar ve ritüeller, el sanatları ve folklorik gösteriler detaylı bir şekilde incelendi. Muhabirler, izleyicilere sadece spor müsabakalarının değil, aynı zamanda göçebe kültürlerin dayanışma, paylaşım ve sürdürülebilir yaşam konularındaki derinliklerini de aktardılar. Etkinlikte yer alan farklı etnik gruplar

[237] "Medya Akreditasyonu", https://worldnomadgames.com/ru/page/Akkreditatsiia-zarubezhnykh-SMI/ [Erişim tarihi 24.12.2023]
[238] "Medya Akreditasyonu", https://worldnomadgames.com/ru/page/Akkreditatsiia-zarubezhnykh-SMI/ [Erişim tarihi 24.12.2023]

arasındaki diyalog, kucaklaşma ve kültürel alışverişler haberlerin merkezinde yer aldı. Ayrıca, analizlerde göçebe yaşam tarzının günümüzdeki zorlukları, korunması ve sürdürülebilirliği konularına da vurgu yapıldı. Bu şekilde, 2018 Dünya Göçebe Oyunları'nın sadece bir spor etkinliği değil, aynı zamanda kültürel bir buluşma ve kültürler arası anlayışın güçlenmesine katkı sağlayan bir platform olduğu vurgulandı.

ABD'nin önde gelen gazetesi New York Times, 15 Eylül'de Dünya Göçebe Oyunları (DGO) hakkında haber yayınladı. ABD'nin Mavi Bereli takımının mücadeleleri ve fotoğraflarıyla ilgili haberde detaylı bilgi sunuldu (Tablo 9). Atların Güreşi. Kemik Atma. Ölü Keçi Polosu. Göçebe Oyunları Başlasın![239]

Tablo 9. New York Times Gazetesinin 'Kök Börü' hakkındaki makalesi.[240]

KYRGYZSTAN DISPATCH

Horseback Wrestling. Bone Tossing. Dead Goat Polo. Let the Nomad Games Begin!



[239] Sergey Ponomarev, ''Kırgızistan'da Bu Ay Düzenlenen Dünya Göçebe Oyunlarının Açılış Töreninde Sahte Savaş'' (Fotoğraf), The New York Times, https://www.nytimes.com/2018/09/15/world/asia/kyrgyzstan-world-nomad-games.html?searchResultPosition=16 [Erişim tarihi 24.12.2023]

[240] Neil MacFarquhar, ''Horseback Wrestling. Bone Tossing. Dead Goat Polo. Let the Nomad Games Begin!'', (Atların Güreşi. Kemik Atma. Ölü Keçi Polosu. Göçebe Oyunları Başlasın!), https://www.nytimes.com/2018/09/15/world/asia/kyrgyzstan-world-nomad-games.html?searchResultPosition=16 [Erişim tarihi 24.12.2023]

New York Times, muhabirlerini etkinliğe gönderdi ve sürdürdükleri fotoğraf ve haberleri web sitesinde galeri olarak paylaştı. 2018'in 26 Aralık'ında DGO'daki Aida Akmatova adlı kadın okçunun ayakları ile yay çektiği fotoğraflar tüm haberlerde kullanıldı (Tablo 10).

Tablo 10. Okçu Aida Akmatova ve ekibi



Aida Akmatova developed her signature trick of shooting a bow and arrow with her feet as a circus performer. She called the World Nomad Games “a key event in my life.”

Aida Akmatova bir sirk sanatçısı olarak ayaklarıyla yay ve ok atma tekniğini geliştirdi. Dünya Göçebe Oyunlarını "hayatımdaki önemli bir olay" olarak nitelendirdi.[241]

2018 yılında DGO hakkında haberlerin önemi daha da arttı; çünkü Türkiye ve Kazakistan cumhurbaşkanlarının da katılımı söz konusuydu. Türk medyasının büyük bir bölümünde, Recep Tayyip Erdoğan'ın DGO'ya gitmesi ve 2020 DGO'nun Türkiye'de düzenlenmesi gibi konular ele alındı.

Sonuç olarak DGO Kırgızistan’ın imajını oluşturması için büyük önem taşıyan bir etkinlik olmuştur. Sadece Kırgızistan değil aynı kültürü taşıyan Türk milletleri için ve genel olarak Doğu kültürü ’nün tanınması için de önemli bir adım oldu.

[241] Sergey Ponomarev, ‘‘Aida Akmatova ve Ekibi’’ (Fotoğraf), The New York Times, https://www.nytimes.com/2018/09/15/world/asia/kyrgyzstan-world-nomad-games.html?searchResultPosition=16 [Erişim tarihi 24.12.2023]

SONUÇ

Sonuç olarak Kırgızistan'ın kamu diplomasisi bağlamında ülke markalama stratejisi ülkenin kalkınma stratejisinin önemli bir parçası olduğu tespit edilmiştir. Fakat karşılaştığı siyasal ve ekonomik sorunlar nedeniyle yumuşak güç tam anlamıyla uygulanmamaktadır. Uzun bir süre sömürge altında kalmış bir ülke bağımsızlığını ve imajını korumak ve kendi niteliğini geri kazanmak için kamu diplomasisi faaliyetlerini kaliteli bir strateji yönetmeliği altında yapması gerekmektedir. Bu bağlamda Kırgızistan elindeki kaynakları kullanabilmektedir.

Ülkedeki siyasetin istikrarlı olmaması, ekonominin zayıf olması ve etrafındaki Rusya, Çin gibi bölgesel güçlerin baskısı nedeniyle uluslararası ilişkilerde her zaman bağımsız görüşlerini savunamamaktadır. Kamu diplomasisinin eğitim, yatırım, sağlık gibi önemli alanlarında etkisiz kalmaktadır. Bu sadece Kırgızistan için değil, tüm Sovyet sonrası oluşan ülkeler için geçerlidir. İkinci bölümde görüldüğü gibi Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, Azerbaycan gibi ülkelerde de aynı şekilde bölgesel güçlerin isteğine göre hareket edilmektedir. Fakat Türk milletleri birlikte kültür, spor, etnik festival, folklor ve doğa gibi güçlü taraflarını doğru kullanamaktadır.

Kırgızistan'ın kamu diplomasisi faaliyetlerinden en önemlisi olarak Dünya Göçebeler Oyunlarıdır. İlk olarak 2014 yılında gerçekleştirilen Dünya Göçebe Oyunları, 22 ülkenin katılımıyla Isık-Köl bölgesinde düzenlenmiştir. Bu etkinlik sayesinde Kırgızistan'ın göçebe kültürü, etnik sporları ve diğer kültürel mirası uluslararası bir platformda tanıtılmıştır. Etkinlik kapsamında 10 farklı spor dalında yarışmalar düzenlendi ve gönüllülerin de katılımıyla geniş bir etkileşim sağlanmıştır. Etkinliğin TV yayınları ile 230 milyon izleyiciye ulaşması, Kırgızistan'ın uluslararası görünürlüğünü artırmıştır. 2016 yılında ikinci kez düzenlenen Dünya Göçebe Oyunları, 62 ülkeden 1000'den fazla sporcu ve 1200 gönüllünün katılımıyla gerçekleşmiştir. Bu etkinlik, daha da büyüyerek uluslararası bir çekim merkezi haline gelmiştir. Etkinlik sırasında yaşanan rekabetler, etnik kültürlerin bir araya gelmesi ve hoşgörüyü teşvik etme amacı doğrultusunda büyük bir etkileşim yaratmıştır. Üçüncü Dünya Göçebe Oyunları ise 2018 yılında 80

ülkeden 3500'den fazla sporcu ve 37 farklı spor dalında katılımcıyla gerçekleşti. Bu etkinlik, uluslararası arenada Kırgızistan'ın kültürel mirasını ve etnik sporlarını tanıttığı önemli bir platform olmuştur. Etkinliğin sloganı olan "Güç Birliği! Ruh Birliği!" ise etnik gruplar arası hoşgörüyü ve dayanışmayı vurgulamıştır. Dünya Göçebe Oyunları'nın uluslararası medyada geniş bir yankı bulması, Kırgızistan'ın yumuşak gücünü etkili bir şekilde kullanmasına ve ulusal markasını geliştirmesine yardımcı olmuştur. Özellikle uluslararası basının etkinliği geniş bir şekilde takip etmesi, Kırgızistan'ın kültürel çeşitliliğini ve zenginliğini dünya çapında duyurmasını sağlamıştır. Fakat biraz daha etkili faaliyetlere ihtiyaç olduğu görülmüştür. Çünkü haberlerde Kırgızistan, Kırgız Cumhuriyeti ifadesi yerine Sovyet dönemindeki gibi Kirgiziya ifadesi de kullanıldığı haberler olmuştur. Ya da Sovyet sonrası ülkeler ifadesi de kullanılmıştır. Ülkenin ismini, niteliğini Sovyet yönetimi ile bağdaştırmadan, bağımsız bir ülke olarak tanıması için daha çok çaba gerektirdiği görülmüştür.

Dünya Göçebe Oyunları'nın başarısı, Kırgızistan'ın kamu diplomasisi stratejisinin bir parçası olarak öne çıkmaktadır. Etkinlik sayesinde Kırgızistan, kültürel mirasını koruma ve tanıtma, etnik gruplar arası hoşgörüyü teşvik etme ve ulusal markasını güçlendirme amacıyla uluslararası arenada etkin bir şekilde yer almıştır.

Onun dışında spor, dans, gastronomi, el işçiliği alanlarında da her sene düzenlenen festivaller, etkinlikler öncelikle turistlerin ve sonra küresel medyanın dikkatini çekmektedir. Bu da ülke markalamasında olumlu etki yaratmaktadır.

İş göçü sebebiyle yurtdışına taşınan Kırgızların kurduğu diasporalar da ülke markalamasının önemli bir unsurudur. Bu faaliyetler ülke stratejisi olarak planlanmasa da, Kırgız elçilikleri ile birlikte çalışmaktadırlar. Özellikle ABD ve Avrupa ülkelerindeki Kırgızlar bilgisayar mühendisliği, bilişim uzmanlığı alanlarında daha çok olduğu için sık sık toplanıp, çağdaş bilimler hakkında projeler gerçekleştiriyorlar. Hatta Kırgızistan'daki dijital medyaya yön verebililmektedir.

Ulusal, devlet ve topluluk düzeyindeki yumuşak güç projeleri son derece önemlidir çünkü ülkenin çıkarlarını takip eden anlatılar ve hikâyeler yaratabilirler. Hiçbir ülke mükemmel değildir, her toplumun hem olumlu hem de olumsuz yönleri vardır. Başarılı ulus ve toplumları başarılı kılan şey, kendi imajlarını ve geleceklerini ele alabilme yeteneği ve isteğidir ve kendileri hakkında anlatıları kontrol edebilme yeteneğidir.

Sonuç olarak Kırgızistan Dışişler Bakanlığı kamu diplomasisi alanında bir kurum oluşturarak sistematik starteji oluşturması önerilmektedir. Kurum Kırgızistan'ın güçlü yönlerini tespit ederek, onları öne çıkarma ve tanıtma projelerini oluşturması beklenmektedir. Hükümet ile beraber ülke geliştirme planlamasına kamu diplomasisi bölümünü dahil etmesi gerekmektedir.

Kurumun medya araştırma ve çözümleme bölümünün oluşturulması büyük bir ihtiyaç haline gelmektedir. Çünkü kamu diplomasisi faaliyetlerinden sonra geribildirim araştırması yapılmamaktadır. Buna Dünya Göçebeler Oyunları faaliyeti hakkındaki medya araştırmasının akademik literatürde bulunmaması delil olmuştur. Medya araştırma ve çözümleme bölümü dünyada tanıtım projelerini araştırması ve yeni akım ve ülke markalama potansiyeli olan projeler hakkında tahminde bulunarak gelecek planlamasını yapması gerekmektedir. Örneğin 2022 yılında dünyada ''Dağ bölgeleri yılı'' ilan edilmişti. Bu konu uluslararası olarak sürdürülebilir büyük bir potansiyele sahip olabilirdi. Ancak bu tür uluslararası girişimlerin başarılı olması için, ön araştırmalar yapılmalı ve tanıtım projeleri gerçekleştirilmelidir.

KAYNAKÇA

BASILI ESERLER

Acar, Cemal: **Soğuk Savaş Süper Güçlerin Hakimiyet Kavgası,** Ötüken, 2007

Akçadağ, Emine: **AB'nin Kamu Diplomasisi ve Türkiye'ye Yansımaları**, Tasam Yayınları, 2014

Akçay, Ceren: "Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Kültürel Diplomasi ve Fransa'nın Afrika Ülkelerine Yönelik Uluslararası Öğrenci Programları Örneği", 2014

Anholt, Simon "Public Diplomacy and Competitive Identity: Where's the Link?" (Kamu Diplomasisi ve Rekabet Kimlik: Bağlantı Nerede?), **International Public Relations and Public Diplomacy**, 2015

Andican, Ahat: **Değişim sürecinde Türk dünyası**, Emre yayınları,1996

Appasova, Dinara: ''Потенциал Организации Тюркских Государств в Обеспечении Безопасности Тюркского Мира'', (Türk Devletleri Teşkilatı'nın Hizmet Verme Potansiyeli Türk Dünyasının Güvenliği), **MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi,** 2015

Arı, Tayyar: **Orta Asya'da Güvenlik Sorunları ve İşbirliği Girişimleri**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2008

Aydemir, Emrah: **Dış Politikada Yumuşak Güç ve Medya**, Kalkedon Yayınları, 2016

Aydemir, Emrah: **Kamu Diplomasisi Ülkeler-Avrupa Birliği Kurumlar-Uygulamalar**, Kalkjedon Yayınları, İstanbul, 2018

Bıstrova, Aleksandra: **Международное отношение**, (ser. Uluslararası İlişkiler), Vestnik RUDN, 2005, No. 1

Bostancı, Meltem "Soğuk Savaş'tan Günümüze Yumuşak Güç Kaynağı Olarak Kültür ve Kültür Diplomasisi", **Kamu Diplomasisinde Yeni Yönelimler,** Literatürk academia, 2019

Bostancı, Meltem **Kamu Diplomasisinde Medyanın Rolü ve Önemi**, Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2012

Bratersky, Maksim: ''Политика США В Центральной Азии и Интересы России'', (ABD'nin Orta Asya Politikası ve Rusya'nın Çıkarları), **Orta Asya ve Kafkaz**, No: 4(52), 2007, s.57,61

Cakupov, Timur: ''Центральная Азия во внешнеполитической концепции Турции'', (Türkiye'nin Dış Politika Anlayışında Orta Asya), **Sovyet Sonrası Araştırmalar, RUDN Üniversitesi**, 2018, s. 439

Çotayev, Zakir: ''Kirgizistan Diş Politikasinda Türkiye ile İlişkilerine Genel Bakış'', **Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi**, 2021

Dağı, Zeynep: **Diplomasi: Çatışmanın ve İşbirliğinin Dili,** Alfa Yayınları, İstanbul, 2007

Davutoğlu, Ahmet: **Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslararası Konumu**, Küre yayınları, 2001

Deutsch, Karl Wolfgang: ''Политическое Общество и Регион Северной Атлантики: Международная Организация в Свете Исторического Опыта'', (Siyasi Toplum ve Kuzey Atlantik Bölgesi: Tarihsel Deneyim Işığında Uluslararası Örgütlenme), **Prinstonskoy Universitet,** 1957

Dinnie, Keith **Nation Branding Concepts, Issues, Practice**, (Ulus Markalama Kavramları, Sorunları, Uygulamaları) 2008

Heywood, Andrew: **Küresel Siyaset**, Adres Yayınları, 2014, 3. Baskı

Hopkirk, Peter: ''Большая игра'', (Büyük Oyun), Rusça yayın **AST Publishers,** 2023

İvanova, İnessa: ''Turkey Today: Economic Cooperation with Countries of South Caucasus and Central Asia'', (Bugün Türkiye: Güney Kafkasya ve Orta Asya Ülkeleriyle Ekonomik İşbirliği), **Bugünlerde Asia ve Africa Dergisi**, 2019, s.20

Gökalp, Ziya: **Türkçülüğün Esasları**, Ötüken Neşriyat, 2014, İstanbul

Kantarcı, Şenol: **Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem**, Güvenlik Stratejileri Dergisi 8, 2012, s. 16

Karadağ, Haluk: **Stratejik Düşünce: Kuram, Paradoks, Uygulama**, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2020

Kazantsev, Andrey: **Russian Policy in Central Asia and the Caspian Sea Region**, (Orta Asya ve Hazar Denizi Bölgesinde Rusya Politikası), 2008

Kılıçoğlu, Gökmen, Yılmaz, Ayhan: **İpeğe Sarılmış Çelik Türkiye'nin Yumuşak Gücü ve Kamu Diplomasisi Akademilk Analizler**, Nobel yayınları, 2019

Köselerli, Berna Berkman: **Yeni Medya ve Sanal Diplomasi**, Kriter Yayınları, 2021

Köprülü, Gülşah: **Soğuk Savaş Ronald Reagan'ın Rollback Stratejisi,** Çizgi kitabevi, İstanbul, 2018

Kocabıyık, Hasan: **Değişen Diplomasi Anlayışı, Kamu Diplomasisi ve Türkiye**, 2014

Konuralp, Emrah: ''Zengezur Koridoru'nun Bölgesel Kalkinma ve Ekonomik Büyümede Stratejik Önemi'', **Serhat Kalkınma Ajansı ve Iğdır Üniversitesi**, 2022

Kurt, Gözde "Modernlik ve Gelenekçilik İkileminde Türkiye'de Kamu Diplomasisi ve Ülke Kimliği", **The Turkish Online Journal of Design,** 2013

Malışeva, Dina: ''Внешняя политика Турции в Центральной Азии'', (Türkiye'nin Orta Asya'daki Dış Politikası), **Rusya Dışişleri Bakanlığı Diplomasi Akademisi,** 2014, s. 57

Magen, Zvi, Bagno-Moldavsky, Olena: ''The Big Game: The Great Powers in Central Asia and the Caucasus'', (Büyük Oyun: Orta Asya ve Kafkasya'daki Büyük Güçler), **Strategic Assessment**, No: 4, 2010, s.121

Mackinder, Halford John: ''The Geographical Pivot of History'', (Tarihin Coğrafi Ekseni), **The Geographical Journal,** No. 4, 2004, s.298

Mikhalkevich, Georgiy: **“Этикет Международного Общения. Учебное Пособие”,** (Uluslararası İletişimin Görgü Kuralları), Minsk, Knijnıy Dom Yayınları, 2011

Musaoğlu, Neziha: **Orta Asya Cumhuriyetlerinde Dil, Ulusal Kimlik Ve Demokrasi**, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2009, s. 5

Nazarbayev, Nursultan: **Kritik On Yıl**, Ankara, 2003, ASAM Yayınları

Nye, Joseph: **Yumuşak Güç. Dünya Siyasetinde Başarının Araçları**, BB 101 Yayınları, 2017, 2.baskı

Narinova, Venera, Yurdigül, Aslı: ‘‘Kırgızistan’ın Uluslararası Ülke İmajı Çalışmaları ve Sosyal Medyada Yansıma Biçimleri’’, **Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi,** 2020

Nurlanov, Eldos: ‘‘Роль неправительственных организаций в Кыргызской Республике’’, (Kırgızistan’da STKların Rolü ve Önemi), **Время Востока**, 2016, s. 35

Pilko, Aleksey: **У истоков «Холодной войны»: создание НАТО и его последствия (1947−1955),** (Soğuk Savaşın Kökenleri: NATO'nun Kuruluşu ve Sonrası” (1947-1955)), Vestnik Moskvı, 2008

Roy, Oliver: **New Central Asia or the Making of Nations**, (Yeni Orta Asya veya Ulusların Oluşumu), Metis Yayınları, İstanbul, 1997

Rywkin, Mikhail: **‘‘**Российско-американское Соперничество в Центральной Азии. Американские Внешние политики’’, (Orta Asya'da Rus-Amerikan rekabeti. Amerikan Dış Politikası), **Milli Komite Dergisi,** 2013

Saeki, Shizuru: “The Perry Centennial Celebration: a Case Study in US-Japanese Cultural Diplomacy”, **International Social Science Review**, 2005

Starodubtsev, Ivan: **Россия-Турция. 500 лет беспокойного соседства,** (Rusya - Türkiye: 500 Yıllık Huzursuz Komşuluk), 2017, Moskova

Sönmez, Eda Kuşku: **Çin'in Bölgesel Hegemonya Araçları Olarak Asya Pasifikte Uluslararası Örgütler**, Doğu Asya Araştırmaları Dergisi, 2020

Şahin, Güngör: ‘‘Bölgesel Liderlik Bağlamında Türk Dış Politikasının Jeopolitik Gerçeği: Türk Dünyası’’**, Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 2022

Tabyshalieva, C: ‘‘Стратегический Анализ Конфликтов в Центральной Азии на Примере Кыргызстана и Таджикстана’’, (Kırgızistan ve Tacikistan Örneği Üzerinden Orta Asya'daki Çatışmaların Stratejik Analizi”), **Shvedskogo Agentstva Po Razvitiyu Sotrudnichestva Dergisi**, 53(5), 2005, s. 11

Sozonov, Timur: ‘‘Противодействие Международному Терроризму: Использование Стратегию’’, (Uluslararası Terörizmle Mücadele: Strateji Paylaşımı), 2005, **Survival Dergisi**, 47(4)

Uturgauri, Svetlana, Ulchenko, Natalya: ‘‘Turgut Özal - Başbakan ve Türkiye Cumhurbaşkanı’’, **Moskova: Doğu Araştırmaları Enstitüsü RAS**, 2008

Winrow, Gareth: **Turkey and the Post Soviyet Central Asia**, (Türkiye ve Sovyet Sonrası Orta Asya), 1996

Yıldırım, Gonca: **Uluslararası Halkla İlişkiler Perspektifinden Kamu Diplomasisi**, Beta yayınevi, 2022

İNTERNET KAYNAKLARI

Ankara Bildirisi, Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi, http://turkkon.org/Assets/dokuman/11_AnkaraBildirisi1992_1.DevletBaskanlariZirvesi_20140418_104048.pdf [Erişim tarihi 04.12.2023]

Akgun İsmail, Şimşek Nihat, "TC ve ABD Eğitim Sistemi", 2021, www.meb.gov.tr , [Erişim tarihi 19.09.2023]

Alekseeva Nadejda, ''Зачем президент Турции приехал в Казахстан'', (Türkiye Cumhurbaşkanı Kazakistan'a neden geld), https://russian.rt.com/ussr/article/428215-turciya-svyazi-kazakhstan , 2017, [Erişim tarihi 15.09.2023]

Avatkov Vladimir, ''Сквозь кризисы к стабильному «неоосманизму». Политические итоги Турции 2021 года'', (Krizlerden istikrarlı "yeni Osmanlıcılık"a. Türkiye 2021 siyasi sonuçları), "Siyaset bilimleri", **Uzmanlığı Üzerine Bilimsel Makaleler,** 2014, № 3. s. 71-78

Bjezinski Zbignev,''Великая Шахматная Доска. Господство Америки и Его Геостратегические Императивы'', (Büyük Satranç Tahtası. Amerikan Üstünlüğü ve Jeostratejik Zorunlulukları), New-York, 2010, https://imobook.ru/book/politika/velikaya-shakhmatnaya-doska [Erişim tarihi 20.12.2023]

British Petroleum, ''Statistical Review of World Energy; British Petroleum, BP Statistical Review of World Energy 2022'', (Dünya Enerjisinin İstatistiksel İncelemesi; British Petroleum, BP Dünya Enerjisi İstatistik İncelemesi 2022), https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2022-full-report.pdf [Erişim tarihi 20.12.2023]

Barbaros Çalışkan, ''**Soğuk Savaş Dönemi Öncesi ve Sonrası Küresel Sistemdeki Değişiklikler''** 15.03.2021, https://stratejikortak.com/2021/03/soguk-savas-donemi-oncesi-ve-sonrasi-kuresel-sistemdeki-degisiklikler.html [Erişim tarihi 22.11.2023]

Bims Nik, "**Первая мировая война: крах капитализма",** (Birinci Dünya Savaşı: Kapitalizmin Çöküşü) 15.02.2017 https://www.wsws.org/ru/articles/2006/02/15/nb51-f15.html [Erişim tarihi 22.11.2023]

Bulchenko Alena, **"Что такое холодная война и как она изменила мир",** (Soğuk Savaş nedir ve dünyayı nasıl değiştirdi) 20.10.2023,

https://secretmag.ru/enciklopediya/chto-takoe-kholodnaya-voina.htm [Erişim tarihi 15.11.2023]

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) ve Türkiye https://www.tuicakademi.org/birlesmis-milletler-egitim-bilim-ve-kultur-orgutu-unesco-ve-turkiye/ [Erişim tarihi 20.12.2023]

Cengiz Sinem, ‘‘Turkey carves out a new role for itself in Central Asia’’, (Türkiye Orta Asya'da kendine yeni bir rol belirliyor), www.arabnews.com/node/1296696 [Erişim tarihi 15.09.2023]

‘‘Cengiz Aytmatov 94’üncü doğum yıl dönümünde anıldı’’, https://www.kecioren.bel.tr/cengiz_aytmatov_94uncu_dogum_yil_donumunde_anildi-2038-haber.html [Erişim tarihi 20.12.2023]

Çakı Caner, Gazi Mehmet Ali, “Vietnam Savaşi Sırasında Çin-ABD İlişkileri”, Gümüşhane Üniversitesi, İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 2019, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/835606 [Erişim Tarihi 17.10.2023]

DPT, General Economic Index, (Genel Ekonomik Endeks), https://www.elibrary.imf.org/view/journals/001/2013/214/article-A001-en.xml [Erişim tarihi 20.12.2023]

Dubnov Arkadiy, ‘‘Турция нужна России больше, чем Россия Турции’’, (Türkiye’nin Rusya’ya, Rusya’nın Türkiye’ye Olduğundan Daha Çok İhtiyacı Var), 10.07.2023, https://publico.ru/opinions/turciya-nuzhna-rossii-bolshe-chem-rossiya-turcii [Erişim tarihi 15.09.2023]

"Doğu'nun Müzik Efsaneleri", https://www.culture.rueventskokonseri, 2019, St. Petersburg. [Erişim tarihi 20.12.2023]

Dünya Göçebe Oyunları resmi sitesi, http://worldnomadgames.com/ru/page/O-VIK-37/ [Erişim tarihi 24.12.2023]

“Dünyanın dört bir yanındaki Kırgız diasporaları Nevruz bayramını kutladı”, https://ru.sputnik.kg/20150324/1014812338.html [Erişim tarihi 20.12.2023]

‘‘Dünya Göçebe Oyunları Hakkında’’, **Dünya Göçebe Oyunları resmi sitesi**, http://worldnomadgames.com/ru/page/O-VIK-37/ [Erişim tarihi 24.12.2023]

Frank G. Hoffman. "**Conflict in the 21-th Century: the Rise of Hybrid Wars**", (21. Yüzyılda Çatışma: Hibrit Savaşların Yükselişi) Arlington, VA: Potomac Institute for Policy Studies, 2007, www.potomacinstitute.org/images/stories/publications/potomac_hybridwar_0108.pdf [Erişim tarihi 17.05.2023

Frappi Carlo, ''Central Asia's Place in Turkey's Foreign Policy'', (Türkiye'nin Dış Politikasında Orta Asya'nın Yeri), **ISPI analyses,** № 225, December, 2013 https://www.ispionline.it/sites/default/files/pubblicazioni/analysis_225_2013.pdf [Erişim tarihi 08.04.2023]

Fotoğraf, Keçiören Belediyesinin Resmi Sitesi, Haber Galerisi, https://www.kecioren.bel.tr/cengiz_aytmatov_94uncu_dogum_yil_donumunde_anildi-2038-haber.html [Erişim tarihi 20.12.2023]

Göksu Oğuz, "21. Yüzyılda Türkiye'nin Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Gücü", **Erciyes İletişim Dergisi**, 2023, s.848, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3045312 [Erişim tarihi 17.10.2023]

''GTS'', Türkiye Cumhuriyeti, Ticaret Bakanlığı, 2022, https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/avrupa-birligi/gts [Erişim tarihi 04.11.2023]

''Hollywood actor Steven Seagal arrives in Bishkek'', (Hollywood aktörü Steven Seagal Bişkek'e geldi), https://24.kg/english/237369_Hollywood_actor_Steven_Seagal_arrives_in_Bishkek/ [Erişim tarihi 24.12.2023]

"İkinci Dünya Savaşı" , https://tr.wikipedia.org/wiki/II._D%C3%BCnya_Sava%C5%9F%C4%B1 [Erişim tarihi 07.08.2023]

''İkinci Dünya Göçebe Oyunları''https://worldnomadgames.com/ru/page/VIK-2016/# [Erişim tarihi 24.12.2023]

International Crisis Group, https://www.refworld.org/publisher,ICG,COUNTRYREP,IDN,,,50.html , 2002, s. 1-2, [Erişim tarihi 20.12.2023]

Karaev Boris, “Восточный ветер: Воспоминания и Размышления”, (Doğu Rüzgarı: Anılar ve Yansımalar), 2005, https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/4866/2/uv-2005-25.pdf [Erişim tarihi 20.12.2023]

Keohane Robert, ‘‘Международные Институты и Государственная Власть: Очерки Теории Международных Отношений’’, (Uluslararası Kurumlar ve Devlet Gücü: Uluslararası İlişkiler Teorisi Üzerine Yazılar), 2000, Moskova, http://www.hrono.ru/statii/index.php [Erişim tarihi 20.12.2023]

Karaağaç Yunus, ‘‘Diplomasi Olgusu Çerçevesinde Propaganda ve Kamu Diplomasisi Faaliyetlerinin Etkileşimi ve Farklılıkları’’, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/874214 Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2019, [Erişim tarihi 11.12.2023]

Khramov Vadim, John Ridings Lee, ‘‘DPT, General Economic Index’’, (Genel Ekonomik Endeks), **International Monetary Fund**, https://www.elibrary.imf.org/view/journals/001/2013/214/article-A001-en.xml [Erişim tarihi 20.12.2023]

“Kırgız Cumhuriyeti'nin Dış Politika Kavramı”, Kırgız Cumhuriyeti, Dışişleri Bakanlığı, http://mfa.kg/acts/koncepciya-vneshnei-politiki-kr_kg.html [Erişim tarihi 04.11.2023]

‘‘Kırgız ve Ulusşararası Medya Dünya Göçebe Oyunlarını nasıl ele aldı?’’, http://precedentinfo.kg/2018/10/04/kak-kyrgyzstanskie-i-mirovye-smi-osveshhali-vsemirnye-igry-kochevnikov/ [Erişim tarihi 24.12.2023]

"Kök-boru, UNESCO Kültür Mirası Listesi'nde Kırgızistan'ın Adından Yer Aldı", https://ru.sputnik.kg/20171207/kok-boru-vklyuchen-v-spisok-kulturnogo-naslediya-yunesko-1036706629.html [Erişim tarihi 24.12.2023]

‘‘Kyrgyzstan hosts first World Nomad Games, but can they unite the region?’’, (Kırgızistan ilk Dünya Göçebe Oyunlarına ev sahipliği yapıyor ancak bölgeyi birleştirebilir mi), https://www.theguardian.com/world/2014/sep/16/kyrgyzstan-first-world-nomad-games#comments [Erişim tarihi 24.12.2023]

Kudayarov Kanıbek, ‘‘2001-2011'de Kırgız-Türkiye İlişkileri 10 Yıllık İşbirliğinin Sonuçları ve Perspektifler’’, 2021, **Russian Academy of Sciences,** https://www.researchgate.net/publication/354116740_Turkish_policy_in_Kyrgy

zstan_and_its_impact_on_Russia's_foreign_policy_strategy_in_the_Kyrgyz_Republic_PhD_thesis [Erişim tarihi 15.09.2023]

Kürşat Mehmet, "ABD kamuoyunda Kore Harbi (1950-1953)", Ankara Üniversitesi, 2008, https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/33242 [Erişim tarihi 17.10.2023]

''Kültür Başkentleri'', Uluslararası Türk Kültürü Organizasyonu https://www.turksoy.org/kultur-baskentleri [Erişim tarihi 20.12.2023]

Leonard Mark, ''Public Diplomacy. London: The Foreign Policy Center'', (Kamu Diplomasisi. Londra: Dış Politika Merkezi), https://fpc.org.uk/publications/public-diplomacy/, 2002, [Erişim tarihi 11.12.2023]

Mearsheimer John, ''The False Promise of International Institutions'', (Uluslararası Kuruluşların Sahte Vaadi), 1994-1995, https://www.jstor.org/stable/2539078 [Erişim tarihi 20.12.2023]

"Medya Akreditasyonu", https://worldnomadgames.com/ru/page/Akkreditatsiia-zarubezhnykh-SMI/ [Erişim tarihi 24.12.2023]

"Medya Akreditasyonu", https://worldnomadgames.com/ru/page/Akkreditatsiia-zarubezhnykh-SMI/ [Erişim tarihi 24.12.2023]
''Nation Brands Index'', https://www.gov.scot/collections/nation-brands-index/#:~:text=The%20Anholt%20Ipsos%20Nation%20Brands%20Index%20(NBI)(formerly%20the,in%2020%20core%20panel%20countries. [Erişim tarihi 04.11.2023]

Naumov Aleksandr, "Первая холодная война: наследие Вудро Вильсона в американо-советских отношениях" (Birinci Soğuk Savaş: Woodrow Wilson'ın ABD-Sovyet İlişkilerinde Mirası), 16.11.2002, https://globalaffairs.ru/articles/pervaya-holodnaya-vojna-nasledie-vudro-vilsona-v-amerikano-sovetskih-otnosheniyah/ [Erişim tarihi 12.10.2023]

‘‘Nazarbayev: Oş Olaylarından Sonuç Çıkartacak Kadar Akıllıyız’’, **Avrasya Bulteni**, no:10, Ocak 2003, https://www.tuicakademi.org/avrasya-bulteni/ [Erişim tarihi 20.12.2023]

Neil MacFarquhar, ‘‘Horseback Wrestling. Bone Tossing. Dead Goat Polo. Let the Nomad Games Begin!’’, (Atların Güreşi. Kemik Atma. Ölü Keçi Polosu. Göçebe Oyunları Başlasın!), https://www.nytimes.com/2018/09/15/world/asia/kyrgyzstan-world-nomad-games.html?searchResultPosition=16 [Erişim tarihi 24.12.2023]

‘‘800 Milyon Dolarlık Anlaşma’’**Avrasya Bulteni,** no:10, Ocak 2003, https://www.tuicakademi.org/avrasya-bulteni/ [Erişim tarihi 20.12.2023]

Optimar, ‘‘Din-inanç anketi’’, 15.05.2019, https://t24.com.tr/haber/optimar-dan-din-inanc-anketi-yuzde-89-allah-in-varligina-ve-birligine-inaniyor,821459 [Erişim tarihi 20.12.2023]

Oreşkina Emma, “Космическая гонка вооружения в годы холодной войны”, (Soğuk Savaş sırasında uzayda silahlanma yarışı), 22.11.2011 https://cyberleninka.ru/article/n/kosmicheskaya-gonka-vooruzheniya-v-gody-holodnoy-voyny [Erişim tarihi 07.08.2023]

‘‘Orta Asya Raporu: Dönüşüm Sürecinde Türk Cumhuriyetleri’’**Avrasya Bulteni**, no:16, Kasım 2003, https://www.tuicakademi.org/avrasya-bulteni/, [Erişim tarihi 20.12.2023]

Ponomarev Sergey, ‘‘Kırgızistan'da Bu Ay Düzenlenen Dünya Göçebe Oyunlarının Açılış Töreninde Sahte Savaş’’ (Fotoğraf), The New York Times, https://www.nytimes.com/2018/09/15/world/asia/kyrgyzstan-world-nomad-games.html?searchResultPosition=16 [Erişim tarihi 24.12.2023]

Sergey Ponomarev, ‘‘Aida Akmatova ve Ekibi’’ (Fotoğraf), The New York Times, https://www.nytimes.com/2018/09/15/world/asia/kyrgyzstan-world-nomad-games.html?searchResultPosition=16 [Erişim tarihi 24.12.2023]

Sharapov Anton, ‘‘Türkiye'nin Dış Politikasında Yeni Osmanlıcılık’’, s. 53-57, http://beldumka.belta.by/isfiles/000167_87053.pdf [Erişim tarihi 04.10.2023]

Sagadeev, A. “Россия и Идеология Великой Державы”, (Rusya ve Büyük Gücün İdeolojisi), https://cyberleninka.ru/article/n/rossiya-kak-velikaya-derzhava/viewer 2021, [Erişim tarihi 20.12.2023]

Spykman Nikolas, ‘‘География и Внешняя Политика Часть Первая’’, (Coğrafya ve Dış Politika Birinci Bölüm), 2014,

https://grachev62.narod.ru/spykman/spykman-1938-1.html [Erişim tarihi 20.12.2023]

“Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a Müdahalesi”, https://tr.wikipedia.org/wiki/Sovyetler_Birli%C4%9Fi%27nin_Afganistan%27a_m%C3%BCdahales [Erişim Tarihi 17.10.2023]

Sozonov Timur, ‘‘Противодействие Международному Терроризму: Использование Стратегию’’, (Uluslararası Terörizmle Mücadele: Strateji Paylaşımı), 2005, Survival Dergisi, 47(4)

Svetkova Natalya, ‘‘Социальные Сети в Публичной Дипломатии США’’, (ABD Kamu Diplomasisinde Sosyal Medya), https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialnye-seti-v-publichnoy-diplomatii-ssha/viewer [Erişim tarihi 20.12.2023]

Snapovski Vladimir, ‘‘Международные организации в системе международных отношений’’, (Uluslararası İlişkiler Sistemindeki Uluslararası Kuruluşlar), 17.11.2022 https://evolutio.info/ru/journal-menu/2000-3/2000-3-snapkovski [Erişim tarihi 28.05.2023]

‘‘Statistical Review of World Energy; British Petroleum, BP Statistical Review of World Energy 2022’’, (Dünya Enerjisinin İstatistiksel İncelemesi; British Petroleum, BP Dünya Enerjisi İstatistik İncelemesi 2022), **British Petroleum,** 2022, https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2022-full-report.pdf [Erişim tarihi 20.12.2023]

Timofeeva Ksenya, “Kırgızistan'ın Bağımsızlığının 30'uncu Yıl Dönümü Dünyanın Farklı Yerlerinde Nasıl Kutlandı”, 2021, https://kaktus.media/doc/445281_kak_otmetili_30_letie_nezavisimosti_kyrgyzstana_v_raznyh_ygolkah_mira_ochen_mnogo_foto.html [Erişim tarihi 03.09.2022]

Tuch Hans, “Communicating with the world: U.S. Public Diplomacy Overseas”, (Dünyayla iletişim kurmak: ABD'nin Yurtdışı Kamu Diplomasisi), 1990, https://www.abebooks.com/9780312045326/Communicating-World-U.S-Public-Diplomacy-0312045328/plp s.3 [Erişim tarihi 11.12.2023]

‘‘The Program of the 59th Government’’, (59. Hükümet Programı), 2013,www.mfa.gov.tr [Erişim tarihi 20.12.2023]

‘‘The Foreıgn Desk Soft Power’’, (Yabancı Masanın Yumuşak Gücü), Monocle, https://monocle.com/search/soft-power/ [Erişim tarihi 04.11.2023]

‘‘Türkiye'nin Girişimci ve İnsani Dış Politikasi’’, https://www.mfa.gov.tr/genel-gorunum.tr.mfa [Erişim tarihi 08.04.2023]

Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi’’https://www.mfa.gov.tr/turk-konseyi.tr.mfa, [Erişim tarihi 15.09.2023]

Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyinin Kurulmasina Dair Nahçivan Anlaşmasinin Onaylanmasinin Uygun Bulunduğu Hakkinda Kanun , Madde 2, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120628-6-1.pdf [Erişim tarihi 24.09.2023]

‘‘Türk Dünyası 2040 Vizyonu’’, Türk Devletleri Teşkilatı 8. Zirvesi İstanbul Bildirisi, 2021, https://turkicstates.org/tr/haberler/turk-devletleri-teskilati-8-zirvesi-istanbul-bildirisi_2395 [Erişim tarihi 17.08.2023]

Türk Dünyası 2040 Mutabakatı, https://turkicstates.org/assets/pdf/haberler/turk-dunyasi-2040-vizyonu-2396-98.pdf 2021, s. 8, [Erişim tarihi 24.09.2023]

Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazetesi, https://www.resmigazete.gov.tr/ [Erişim tarihi 24.09.2023]

‘‘Türkiye - Türkmenistan Siyasi İlişkileri’’www.mfa.gov.tr/turkiye-turkmenistan-siyasi-iliskileri.tr [Erişim tarihi 15.09.2023]

Türkiye-Azerbaycan-Türkmenistan Üçlü Dışişleri Bakanları Toplantısı Aşkabat'ta gerçekleştirildi’’eadaily/com/ru/news/2017/07/19/ [Erişim tarihi 15.09.2023]

‘‘Türkiye ve Özbekistan arasında 26 anlaşma’’ www.ahaber.com/tr/gundem/2017/10/26/turkiye-veozbekistan-arasinda-26-anlasma [Erişim tarihi 15.09.2023]

‘‘Türkiye - Özbekistan Siyasi İlişkileri’’, https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ozbekistan-cumhuriyeti-siyasi-iliskileri.tr.mfa [Erişim tarihi 15.09.2023]

‘‘Türkiye - Kırgızistan Siyasi İlişkileri’’,https://www.mfa.gov.tr/turkiye-kirgizistan-cumhuriyeti-siyasi-iliskileri.tr.mfa [Erişim tarihi 15.09.2023]

‘‘TİKA İdare Faaliyet Raporu’’, https://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22. [Erişim tarihi 19.09.2023]

‘‘Turkey’s strongman, Recep Tayyip Erdogan, takes to the world stage’’, (Türkiye'nin güçlü adamı Recep Tayyip Erdoğan dünya sahnesine çıkıyor), The Economist, https://www.economist.com/, [Erişim tarihi 04.10.2023]

‘‘Türk Dünyası 2040 Vizyonu’’, Türk Devletleri Teşkilatı 8. Zirvesi İstanbul Bildirisi, 2021, https://turkicstates.org/tr/haberler/turk-devletleri-teskilati-8-zirvesi-istanbul-bildirisi_2395 [Erişim tarihi 17.08.2023]

TDT 8. Zirvesi Deklarasyonu, 2009, s. 1, https://turkicstates.org/tr/haberler/turk-devletleri-teskilati-8-zirvesi-istanbul-bildirisi_2395 [Erişim tarihi 24.09.2023]

Türksoy, seçme eserler, Kırgızistan Milli Şairi Dağ Bülbülü Halk Ozanı Toktogul, 2014 https://www.kitantik.com/product/Kirgizistan-Milli-Sairi-Dag-Bulbulu-Halk-Ozani-Toktogul-Secme-Eserleri_0z8kgltj5rbhdg21wlj [Erişim tarihi 24.09.2023]

‘‘Turizm alanında uluslararası hükümetlerarası anlaşmalar’’, https://uzbektourism.uz/ru/legislation/intergovernmental [Erişim tarihi 04.12.2023]

‘‘Üçüncü Dünya Göçebe Oyunları’’, https://worldnomadgames.com/ru/page/Kodeks-gostia-III-VIK/ [Erişim tarihi 24.12.2023]

Vuving Alexander, ‘‘How Soft Power Works’’, (Yumuşak Güç Nasıl Çalışır), Paper presented at the panel “Soft Power and Smart Power”, American Political Science Association annual meeting. Toronto, 2009,

Yuan Çjan, ‘‘Организация Тюркских Государств (отг): Происхождение, Мотивы, Особенности и Влияние’’, (Türk Devletleri Teşkilatı (otg): Kökeni, Güdüleri, Özellikleri ve Etkisi), https://cyberleninka.ru/article/n/organizatsiya-tyurkskih-gosudarstv-otg-proishozhdenie-motivy-osobennosti-i-vliyanie [Erişim tarihi 19.09.2023]

Zeyrekli Sedef, ‘‘Türkiye’nin Orta Asya Politikasında Süleyman Demirel’in Rolü’’ **Elektronic Journal of Political Studies,** June 2013, s.28, https://www.esbadergisi.com/images/sayi7/turkiyenin_orta_asya_politikasinda_demirelin_rolu.pdf [Erişim tarihi 08.04.2023]

Zengin Alperen Kürşad, ‘‘Orta Asya’da Rusya (Y)etkisi: Değişen Dinamikler ve Türkiye’’, **Kriter Aylık Siyaset Toplum ve Ekonomi Dergisi**, 2022, https://kriterdergi.com/dosya-turk-devletleri-teskilati/orta-asyada-rusya-yetkisi-degisen-dinamikler-ve-turkiye [Erişm tarihi 13.11.2023]

Zholdosheva G, ‘‘Uluslararası Orta Asya Sempozyumu Bildiriler Kitabı’’, 2019, https://www.researchgate.net/publication/335475235_ULUSLARARASI_ORTA_ASYA_SEMPOZYUMU_BILDIRILER_KITABI_Goc_Yoksulluk_ve_Kimlik_INTERNATIONAL_CENTRAL_ASIA_SYMPOSIUM_PROCEEDINGS_BOOK_Migration_Poverty_and_Identity [Erişim tarihi 20.12.2023]

‘‘Вы Вышли за Рамки Глобальной Политики’’, (Küresel Politikanın Ötesine Geçtiniz mi), https://www.globalaffairs.ru/global%20processors/Ross%C4%B1ya-i [Erişim tarihi 15.09.2023]

‘‘Внешняя политика Киргизии в зеркале интеграционных процессов в Центральной Азии’’, (Orta Asya'daki Entegrasyon Süreçlerinin Aynasında Kırgızistan'ın Dış Politikası), https://cyberleninka.ru/article/n/vneshnyaya-politika-kirgizii-v-zerkale-integratsionnyh-protsessov-v-tsentralnoy-azii/viewer [Erişim tarihi 13.09.2023]

‘‘Всемирные игры кочевников - новый инструмент сближения народов и культур’’, (Dünya Göçebe Oyunları - Halkları ve Kültürleri Birbirine Yakınlaştırmak İçin Yeni Bir Araç), https://www.unesco.org/ru/articles/vsemirnye-igry-kochevnikov-novyy-instrument-sblizheniya-narodov-i-kultur [Erişim tarihi 24.12.2023]

‘‘Всемирные игры кочевников: деньги на ветер или новая эпоха?’’, (Dünya Göçebe Oyunları: Boşa Giden Para Mı Yoksa Yeni Bir Dönem Mi), https://www.vb.kg/doc/285984_vsemirnye_igry_kochevnikov:_dengi_na_veter_ili_novaia_epoha.html [Erişim tarihi 24.12.2023]

‘‘В Киргизии подвели итоги III Всемирных игр кочевников’’, (Kırgızistan'da Düzenlenen III. Dünya Göçebe Oyunları Sonuçlandırılmaktadır), https://rg.ru/2018/09/13/v-kirgizii-podveli-itogi-iii-vsemirnyh-igr-kochevnikov.html [Erişim tarihi 24.12.2023]

‘‘Всемирные игры кочевников - новый инструмент сближения народов и культур’’, (Dünya Göçebe Oyunları - Halkları ve Kültürleri Birbirine Yakınlaştırmak İçin Yeni Bir Araç), https://www.unesco.org/ru/articles/vsemirnye-igry-kochevnikov-novyy-instrument-sblizheniya-narodov-i-kultur [Erişim tarihi 24.12.2023]

“Вторая мировая война, 1939-1945”, (İkinci Dünya Savaşı, 1939-1945), Bilim. Toplum. Savunma, https://www.noo-journal.ru/world-war-ii/ 2022, [Erişim tarihi 07.08.2023]

‘‘Государственная служба миграции при Правительстве Кыргызской Республики выносит на общественное обсуждение проект НПА’’, (Kırgız Cumhuriyeti Hükümeti'ne bağlı Devlet Göç Dairesi), https://www.gov.kg/ru/npa/s/2277 [Erişim tarihi 20.12.2023]

‘‘III Игры кочевников: какими они останутся в памяти участников’’,(Üçüncü Göçebe Oyunları: Katılımcıların Hafızasında Nasıl Kalacak), https://rus.azattyk.org/a/kyrgyzstan_nomad_games_political_sport_2018_/29479807.html

‘‘Концепция внешней политики КР’’, (Kırgız Cumhuriyeti'nin Dış Politika Kavramı), http://mfa.kg/acts/koncepciya-vneshnei-politiki-kr_kg.html [Erişim tarihi 13.09.2023]

‘‘Мягкая сила Кыргызстана: нарративы и истории успеха’’, (Kırgızistan'ın yumuşak gücü: anlatılar ve başarı öyküleri), https://cabar.asia/ru/myagkaya-sila-kyrgyzstana-narrativy-i-istorii-uspeha [Erişim tarihi 20.12.2023]

‘‘Международный Деловой Совет (МДС) Ознакомил Предпринимателей Кыргызстана С Преференциями Во Внешней Торговле,’’ (Uluslararası İş Konseyi (IBC) Kırgız Girişimcilerin Ticaretteki Referans Listesini Tanıttı), 2023, https://www.trade.kg/12612/v [Erişim tarihi 04.11.2023]

‘‘Национальная стратегия устойчивого развития’’, (Sürdürülebilir Kalkınma Ulusal Stratejisi), https://www.stat.kg/ru/nsur/ [Erişim tarihi 20.12.2023]

‘‘Национальная стратегия развития Кыргызской Республики на 2018-2040 годы’’, (Kırgız Cumhuriyeti'nin 2018-2040 Ulusal Kalkınma Stratejisi), [Erişim tarihi 20.12.2023]

‘‘Национальная стратегия устойчивого развития’’, (Sürdürülebilir Kalkınma Ulusal Stratejisi), https://www.stat.kg/ru/nsur/ [Erişim tarihi 20.12.2023]

‘‘Отчет Картирование Кыргызских Диаспор, Соотечественников и Мигрантов за Рубежом’’, (Yurtdışındaki Kırgız Diasporalarının, Yurttaşlarının ve Göçmenlerin Haritalandırılması Raporu), https://kyrgyzstan.un.org/sites/default/files/2021-11/Report%20Kyrgyz%20diaspora%2C%20compatriots%20and%20migrants%20abroad%202021%20RUS.pdf [Erişim tarihi 20.12.2023]

“Парк Высоких Технологий”, (Yüksek Teknoloji Parkı), https://the-tech.kz/42-milliarda-somov-zarabotali-kyrgyzskie-programmisty-parka-vysokih-tehnologij-za-2022-god/ [Erişim tarihi 20.12.2023]

‘‘Первый визит в Евросоюз. Президент Кыргызстана отправился в Брюссель’’ (Avrupa Birliği'ne İlk Ziyaret. Kırgızistan Cumhurbaşkanı Brüksel'e Gitti), https://24.kg/vlast/81185_pervyiy_vizit_vevrosoyuz_prezident_kyirgyizstana_otpravilsya_vbryussel/ [Erişim tarihi 20.12.2023]

‘‘Рукописи эпоса "Манас" включены в реестр Память мира’’, ("Manas" destanının el yazmaları Dünya Hafızası kayıtlarında yer almaktadır), https://www.unesco.org/ru/articles/rukopisi-eposa-manas-vklyucheny-v-reestr-pamyat-mira [Erişim tarihi 20.12.2023]

“Сотрудничество в области политики и безопасности”, (Siyaset ve güvenlik alanında işbirliği), **Şanghay İşbirliği Örgütü**, https://rus.sectsco.org/20190715/564857.html [Erişim tarihi 20.12.2023]

“Тюркский инвестиционный фонд повлияет на развитие Кыргызстана”, (Türk Yatırım Fonu Kırgızistan'ın Kalkınmasında Etki sağlayacak), 2023 http://www.vesti.kg/index.php?option=com_k2&view=item&id=23900&Itemid=83 [Erişim tarihi 15.09.2023]

“Форум «Чөйрө 2022» в Швейцарии”, (İsviçre'de “Chairo 2022” Forumu), https://karaan.org/forum-choyro-2022/ [Erişim tarihi 20.12.2023]